

Áttekintés a világgazdaság középtávú folyamatairól a magyar gazdaságra (növekedésre), államháztartásra gyakorolt hatásáról

Készült a Költségvetési Tanács Titkársága megbízásából

Készítették:

Bogóné Jehoda Rozália

Kránicz Annamária

Nagy Ágnes

Nagy Katalin

Oblath Gábor

Palócz Éva

A munkacsoportot vezette: Palócz Éva

.....
Dr. Palócz Éva Mária, vezérigazgató

Budapest, 2017. július.

Készült ...KVT/41-1/2017. szerződés alapján

Dr. Palócz Éva Mária

vezérigazgató

KOPINT-TÁRKI
Konjunktúrakutatási Intézet Zrt.
1112 Budapest, Budaörsi út. 45.
1518 Budapest, Pf. 71.
Telefon: 309-2695
Fax: 309-2647
E-mail: info@kopint-tarki.hu
www.kopint-tarki.hu

Tartalomjegyzék

<i>Vezetői összefoglaló</i>	5
<i>1.) Növekedési folyamatok a világgazdaságban a 2010-es évek második felében</i>	10
1.1.) A globális növekedés erőteljesebb élénkülését fékező tényezők.....	10
1.1.1.) Növekedési kilátások változása az USA-ban	15
1.1.2.) Új kihívások előtt az Európai Unió	16
1.1.2.1.) Brexit és következményei	18
1.1.3.) Folytatódik-e a lassúbb növekedés Kínában?	21
1.1.4.) Oroszország olajfüggősége változatlan	22
1.2.) Új típusú kockázatok megjelenése az elmúlt öt évben.....	23
1.3.) Exportpiaci pozíciók átrendeződése.....	27
1.4.) A működő tőke áramlás új trendjei	31
1.5.) A nemzetközi pénzügyi környezet jelenlegi trendjei és a várható változások makrogazdasági hatásai	38
1.6.) Növekedési kilátások és kockázatok.....	40
<i>2. A magyar külkereskedelmi kapcsolatok regionális jellemzői – régi és új tendenciák 2012- 2016 között</i>	45
2.1. A magyar export regionális szerkezete, földrajzi koncentrátsága, különös tekintettel a növekedési pólusokra.....	46
2.1.1. A régi és az új EU tagállamokba irányuló kivitel ország-struktúrája, piaci részarányok	48
2.1.2. Az EU-n kívülre irányuló export regionális szerkezete, piaci részarányok.....	51
2.2. A magyar import regionális szerkezete, földrajzi koncentrátsága.....	53
2.2.1. A régi és az új EU tagállamokból érkező import (intra-import) ország-struktúrája	55
2.2.2. Az EU-n kívülről érkező import regionális szerkezete (extra-import).....	57
2.3. A magyar export illeszkedése a világgazdaság regionális átrendeződéséhez.....	59
<i>3. A magyar export és import áruszerkezete – változó súlypontok 2012-2016 között</i>	64
3.1. Az export árustruktúrája az intra- és extra-kivitelben, a régi és új EU tagállamokban...	65
3.2. A magyar import árustruktúrája az intra- és extra behozatalban (régii és új EU tagországok, többiek).....	77
3.3. A magyar exportban legdinamikusabb ágazatok és a legdinamikusabb terméksoportok és ezek néhány fontos felvevőpiaci sajátossága.....	80
<i>4. A külkereskedelmi teljesítmény hatása a magyar gazdaság növekedésére, a nettó külső pénzügyi kötelezettségek és a költségvetési helyzet alakulására</i>	86
4.1. Külkereskedelmi teljesítmény, gazdasági növekedés és a cserarány-változás hatása a nemzetgazdaság reáljövedelmére	86
4.2 A nettó export hatása a fizetési mérlegre és nettó külső kötelezettségállomány változására 2013 és 2016 között.....	92
4.3. A kivitel közvetlen és közvetett hatásai a költségvetési bevételekre és egyenlegre.....	93
<i>Irodalomjegyzék</i>	95

Vezetői összefoglaló

A 2012-2016 időszakban a lassú, megtorpanásokkal terhes élénkülés volt jellemző világszerte. A globális válság hatásai még mindig sok vonatkozásban érezhetők voltak. Különösen a fejlett országokat jellemző rendkívül expanzív monetáris politika tette és teszi még ma is egyértelművé, hogy a 2008-2009. évi sokkot még mindig nem sikerült teljes mértékben megemészteni. Míg a megfigyelt időszak első felében (2012-2013 között) a globális növekedést elsősorban a feltörekvő országok húzták, addig 2014-től változott a helyzet: a kínai növekedés lelassulásával a globális növekedést már elsősorban a fejlett országok gazdasági teljesítménye hajtotta, míg a feltörekvő országok esetében – különböző szerkezeti okok miatt – a korábbiakban jellemző dinamika jelentős lassulása volt megfigyelhető. Ugyanakkor a fejlett országokban sem volt elég erőteljes a növekedés ahhoz, hogy olyan meghatározó országok, mint Kína vagy India, Brazília relatív lassulását kompenzálni tudta volna. A legfrissebb trendek, az ideai prognózisok azonban már arra utalnak, hogy a feltörekvő országokban is egyre inkább stabilizálódik a konjunktúra, élénkül a növekedés, tehát a fejlett országokkal együtt, már ez az országcsoport is felfelé húzza a globális növekedést. A Kínában zajló folyamatok azonban továbbra is fékezőleg hatnak: az ott zajló szerkezeti átalakulás következtében a kínai növekedés még jó ideig 6 százalék körül marad, szemben a 2000-es évek egészen 2011-ig jellemző 9-10 százalékos rátákkal. Összességében azonban megállapítható, hogy a jelenlegi növekedési trendek minden régióban elmaradnak az 1999-2008 évek (azaz a globális válságot megelőző időszak) átlagától, s ez valószínűleg hosszabb távon is jellemző marad.

A 2012-t követő időszak egyik sajátossága volt, hogy a beruházási tevékenység általában nagyon erőtlen maradt, annak ellenére, hogy a fejlett országok jegybankjai mindenütt expanzív monetáris politikát követtek, alacsonyan tartották a kamatokat, valamint különböző, nem-konvencionális eszköz bevezetésével mindent megtettek a piaci likviditás bővítése és a hitelezés élénkítése érdekében. A vállalatok azonban nem bíztak a piaci kilátások tartós javulásában, így továbbra is inkább elhalasztották beruházási döntéseiket. A kereskedelmi bankok pedig, az alacsony kamatok ellenére óvatosak maradtak, s az egyéb hitelfeltételek nagyon lassú puhításával maguk is fékeztek a hitelezést.

2017 közepére némiképp változott a helyzet, a konjunktúra indikátorok felfelé mutatnak, és általában a valóságosnál (azaz a hard adatok által mutatottnál) jobb helyzetet tükröznek. A relatíve kedvező konjunkturális hangulatot az is erősíti, hogy a fejlett országokban végre nem(csak) a magánfogyasztás, hanem egyre inkább a beruházási tevékenység élénkülése is húzza a növekedést. E tekintetben általában a prognózisok is optimistábbak, mint korábban. A beruházások szempontjából fontos jelenség, hogy az elhúzódó beruházási dekonjunktúra következtében az állóeszköz-állomány jelentős mértékben elavult, tehát a beruházásoknak nemcsak volumen növekedést, hanem jelentős minőségi (technológiai) javulást is magukkal kell hozzanak, ahhoz, hogy a fellendülés tartóssá válhasson. Az egyre szélesebb bázison nyugvó gazdasági élénkülés pozitív hatásai a kereskedelmi csatornákon keresztül is egyre inkább érezhetővé válnak.

A jelenlegi kilátások rövidtávon kedvezőek, viszont nagyon sok múlik azon, hogy mennyire sikerül a fejlett országoknak kitörniük az alacsony növekedés csapdájából, amelyben a válság óta vergődnek. A jelenleg várható növekedési ütemek élénkülést jelentenek az elmúlt évek alacsony rátáihoz képest, azonban fenntarthatóságuk továbbra is korlátozott. A növekedési előrejelzéseket számos régi és új kockázat teszi bizonytalaná. Az alacsony nyersanyagárak

és ezek különféle csatornákon keresztül jelentkező következményei a változatlanul jellemzőek maradnak, még ha felfelé irányuló mozgások már – átmenetileg – megindultak. Hasonló mondható el a monetáris környezet változásairól: az USA-ban megindult óvatos szigorítás ellenére a monetáris politika a fejlett országokban továbbra is támogató marad fékezve bizonyos szerkezeti átalakulásokat. Az európai és az amerikai jegybank szétartó monetáris politikája olyan árfolyam- és tőkemozgásokat, átrendeződéseket indíthat el, amely a pénzpiacokat megbolygathatja. Újfajta kockázatnak tekinthetők az új amerikai gazdaságpolitika és külpolitika kiszámíthatatlanságából, bizonytalanságából fakadó kockázatok. A Brexit egyelőre időben és tartalmában beláthatatlan következményei elsősorban Európában lesznek már rövidtávon is érzékelhetők: a politikai bizonytalanságtól eltekintve, a gazdaságra gyakorolt következményeket egyelőre nem lehet pontosan előre jelezni. Ennek egy további következménye lehet az Európai Uniót szétfeszítő erők, populista törekvések erősödése, ami a fontos kérdésekben szükséges közös európai álláspont kialakítását is megnehezíti. További kockázati tényezőt jelentenek a különböző geopolitikai feszültségek és az esetleges eszkaláció veszélyei (Törökország, Szíria, Katar körüli konfliktusok, USA és Észak-Korea közötti feszültségek stb.), illetve az erősödő protekcionista tendenciák, forgalomkorlátozó kereskedelempolitikai változások, amelyek a kereskedelmi hálózatokra, termelési-kereskedelmi értékláncokra épülő termelési folyamatok szempontjából jelentenek veszélyt. A globális folyamatok szempontjából – egyelőre megoldhatatlannak látszó – problémákat és kockázatokat vetnek fel olyan jelenségek, mint a migráció, a fokozódó terrorizmus vagy a klímaváltozás. Ezek mind olyan területek, ahol nemzetközi megállapodásokra, közös fellépésre lenne szükség, ami jelenleg nem igazán jellemző.

2012-2016 között a világkereskedelem nagyon szerény mértékű bővülést mutatott. A növekedési ráták általában 3 százalék alatt mozogtak (kivéve 2013-2014. éveket, amikor kicsivel 3 százalék fölé mozdultak). A 2016-ban mért 2,2 százalék azonban negatív rekordnak tekinthető. A lassulás elsősorban a világszerte gyenge beruházási keresletnek, valamint a feltörekvő és a nyersanyag-kitermelő országok visszafogott importkeresletének következménye volt. A világszerte exportpiaci pozícióknak a 2000-es évek eleje óta jellemző változása, ha lassúbb ütemben is, de tovább folytatódott az általunk vizsgált időszakban. Így Kína exportpiaci jelentősége – a gazdaság lassuló dinamikája ellenére – továbbra is nő. Míg 2001-ben a kínai export világszerte súlya 4,3 százalék volt, addig 2012-re az első helyre lépett, s piaci részesedésével (11,3%) megelőzte az USA-t és Németországot is. Ez a folyamat 2012 után is folytatódott: napjainkra a kínai export a világexport 13,4 százalékát teszi ki. Míg a három export nagyhatalom (az USA, Németország és Japán) piaci részesedése 2001-2012 között, ha kisebb ingadozásokkal is, de csökkent, addig Kínáé töretlenül emelkedett. 2012 után kismértékben változott a helyzet: az USA és Németország piaci pozíciói valamelyest javultak, míg Japáné tovább csökkent. A szóban forgó négy ország 2016-ban együttesen a világexport 35 százalékát adta. A szerkezeti arányeltolódások jelzik, hogy lassú átrendeződés van folyamatban az exportpiacokon. Míg a nagy exportőrök stabilak, de közben egyre több feltörekvő ország javít – önmagához képest – piaci helyzetén. Az átrendeződés nagy nyertese Kína, azonban az adatokból kitűnik, hogy a kínai piacnyerés döntő része 2012 előtt következett be. További fontos jelenség, hogy a világexport koncentrációja látványosan tovább fokozódott: míg 2001-ben a 10 legnagyobb exportőr a világexport 21,6 százalékát adta, 2012-ben 32,6 százalékát, addig 2016-ban ez az arány 53,6 százalékra emelkedett. A világ exportpiaci szerkezetének egy másik dimenzióját mutatja a fenti ábra: ebből kitűnik,

hogy piaci pozícióit a feltörekvő országok tudták relatíve jelentősen javítani, ami annak a jele, hogy egy lassú piaci átrendeződés folyamatban van a fejlett országok rovására.

Az exportpiaci, világkereskedelmi mozgások sok szálon kapcsolódnak a működőte áramláshoz. A legnagyobb exportőrök a legnagyobb működőtőke exportőrök között is megjelennek. A működőtőke mozgások 2015-ben beindult visszarendeződésének folyamata 2016-ban már meg is tört. A beáramló közvetlen külföldi működőtőke mennyisége a 2015. évi értékéhez képest világviszonylatban 2 százalékkal csökkent, s így 1,75 ezermilliárd dollárt tett ki. A 15 százalékos zsugorodással különösen a fejlődő országokba irányuló tőkeáramlás visszaesése volt jelentős. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy ennek az országcsoportnak sikerült egyedül az utóbbi években mind a működőtőke bevitel, mind a kivitel terén túlszárnyalnia az „utolsó békeév”, vagyis a 2007-es esztendő teljesítményeit. A fejlett országok közül mind befogadó, mind beruházó szerepkörben továbbra is az USA áll az élen.

A külföldi működőtőke (FDI) bruttó állótőke beruházásokból való részesedésének alakulása a válságot követően tendenciát váltott. A több mint másfél évtizedig tartó növekvő trendje 2008-tól csökkenőre módosult, s a beáramló működőtőke 2007. évi 13,6%-os részesedése 9,4%-osra zsugorodott 2016-ra.

Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a működőtőke ki- és beáramlásának alakulásában fontos szerepet játszik az információs és kommunikációs technológia (IKT) fejlődése és térnyerése az élet szinte minden területén. A hálózati infrastruktúra kiépítése még ösztönzőleg hatott az FDI áramlásokra, de azok az átalakulások, amelyeket a szélessávú internet és a mobil eszközök elterjedése indukált fajlagosan már sokkal kevesebb külföldi beruházás mennyiséget igényelnek.

Ráadásul a Big Data jelenségből valamint a felhő technológia alkalmazásából, a közösségi média térhódításából fakadó lehetőségek átalakítják a hagyományos termelési és értékesítési struktúrákat és ezek a változások fékezőleg hatnak a nemzetközi működőtőke mozgásokra.

A működőtőke kivitel egy speciális szegmensét valósítják meg azok a teljes, vagy többségi állami tulajdonban lévő vállalatok, amelyek külföldön létesítenek leányvállalatokat. Ma már a leányvállalatok 15%-a ilyen, a befolyásuk kiterjesztésére törekvő országok multinacionalizálódó állami vállalatainak a tulajdonában van, s várhatóan világgazdasági szerepük tovább fog erősödni, ezért számolni kell azzal, hogy a gazdaságdiplomácia eszköztárát is igénybe kell majd venni mind a bejövő, mind a kifelé irányuló működőtőke mozgások megfelelő mederben tartásához.

A kínai FDI áramlásokra nem hatott fékezőleg a világgazdasági válság. Az elmúlt tíz év során a beáramló FDI éves értéke a kétszeresére, a Kínából kiáramló működőtőkéné pedig tízszeresére nőtt, és 2016-ban már közel 50 milliárd dollárral több FDI áramlott ki az országból, mint amennyi bement oda. Következésképpen Kínával, mint működőtőke exportőrrel és az általa alkalmazott sajátos eszköztárral a jövőben egyre inkább számolni kell.

Mérséklődnek azok a globális egyensúlytalanságok, amelyek a 2008. évi válságot megelőző években a pozitív illetve negatív folyó fizetési mérleg egyenleggel rendelkező országok, országcsoportok egyenlegei közötti hatalmasra nőtt különbségből fakadtak. A világ összesített GDP-jének ma már kevesebb, mint 1,5%-át teszi ki a többlettel rendelkező országok folyó fizetésimérlegének összesített egyenlege, szemben a 2006-2008 közötti időszakra jellemző 2% feletti súlyával. A deficités fizetésimérleggel rendelkezők esetében is mérséklődően van az egyenlegük GDP-hez mért nagysága.

A 2009 és 2016 között eltelt időszakban az áruk és szolgáltatások kereskedelmének alakulása befolyásolta leginkább az egyes országok, országcsoportok folyó fizetésimérlegének egyenlegét. A tőkemérleg és a jövedelmek átutalása csak néhány ország esetében vált számottevő tényezővé.

A nemzetközi folyamatok alakulása alapvetően meghatározta a magyar exportőrök mozgásterét. A magyar export folyó US\$ értéke 2012 és 2016 között, elsősorban a világgazdaságban zajló változások következtében, erősen hullámzott, az export-teljesítmény azonban 2012 után is – a gyenge globális kereslet ellenére – viszonylag pozitív volt, mivel a partnerországok többségében a magyar export növekedése meghaladta az adott ország importjának bővülését. A regionális exportstruktúrában, amely földrajzi és gazdaságszerkezeti adottságokból következően Európa-centrikus, csak kisebb elmozdulások történtek. 2012-2016 között az európai országokba feladott magyar export kismértékben csökkent, az ázsiai országokba irányuló nem változott, az Amerikába irányuló (alacsony bázison) növekedett. 2016-ban Európába a magyar export 86 százaléka, Ázsiában 7,8 százaléka, Amerikába 4,9 százaléka került. Európán belül az EU28-ba ment a magyar kiszállítások háromnegyede. Az elmúlt öt évben az EU28 részesedése évről-évre emelkedett, 2016-ban 79% volt, a régi és az új tagországok között az export 72:28 arányban oszlott meg (2012-ben 69:31).

Az EU28 export-részesedése alapján nem meglepő, hogy a legfontosabb felvevőpiacok EU tagországok. Németország vezető pozíciója 2012 után kicsit erősödött, részesedése azonban nemzetközi összehasonlításban nem különösebben magas (2012-2016-ban 26,6%). A Németország után következő, nagyjából azonos, 5 százalékos exportrészesedéssel rendelkező négy ország közül Románia, Ausztria és Szlovákia pozíciója erősödött az ötéves időszakban az előző öt évhez viszonyítva, miközben Olaszországé gyengült. Az EU-t elhagyni készülő Egyesült Királyság kevésbé fontos piac volt a magyar termékek számára az elmúlt öt évben, mint 2007-2011 között (részesedés 3,9 százalék a korábbi 4,9 százalékkal szemben). Az EU-n kívüli felvevőpiacok köréből a 2002-2016 közötti háromszor ötéves periódus közül kettőben az USA került a TOP10-es felvevőpiacok közé, 2002-2006-ban a kilencedik, 2012-2016-ban a tizedik helyen, 2007-2011 között pedig Oroszország csípte el a 10. helyet. Az export országstruktúrája diverzifikált volt, TOP10-es országokba a magyar export 77 százaléka (TOP3-asba 37 százaléka) került az elmúlt évben és 76%-a (TOP3-ba 37 százaléka) az elmúlt öt évben.

A magyar exportálók, különösen a kis- és közepes vállalkozások számára nagyon fontos piacok voltak a szomszédos, viszonylag kisméretű országok, legyenek az EU régi, vagy új tagállamai, vagy éppen EU-n kívüliek. 2016-ban a magyar export ötöde került a hét szomszédos országba. A magyar export részesedése az importjukból 2016-ban kicsit alacsonyabb volt a 2012. évinél, ami tekinthető negatív fejleménynek.

Az elmúlt másfél évtizedben a magyar import regionális struktúráját is Európa, azon belül az EU28 dominanciája jellemezte, amely 2012 után sem csökkent. A TOP10 szállító ország között az elmúlt öt év összes importját tekintve mindössze két nem EU28 tagország szerepelt, Oroszország és Kína, 2016-ban azonban már csak Kína – Oroszország a 11. helyre csúszott (olaj- és gáz-ár zuhanása). Az EU28-ból érkező behozatalban az elmúlt években sem Németország vezető pozícióját, sem Ausztria második helyét egyetlen ország sem fenyegette. Mellettük a TOP5 szállítók közé a régi tagországok közül Olaszország, az újak közül Szlovákia és Lengyelország tartozott 2012-2016-ban. Az új tagállamok szállításai Magyarországra összességükben erőteljesebben növekedtek a régi tagországokénál, komoly

átrendeződés azonban ebben az időszakban már nem történt. Az import ország-struktúrája is diverzifikált volt: mintegy negyedét szállította Németország, a TOP5-ös országokhoz a behozatal fele, TOP10-esekhez 70-72 százaléka tartozott.

A magyar exportban az elmúlt tíz évben, amely magában foglalta a globális válságot is, ugyanaz a három, gépipari termékekből álló árucsoport rendelkezett kiemelkedő részesedéssel. A három közül 2012 és 2016 között az 'Elektromos gépek, berendezések, elektronikus készülékek és alkatrészeik' részesedése a kivitelből csökkent, a 'Gépek és mechanikus berendezések és részek, kazánok, nukleáris reaktorok' árucsoporté (ahová az autómotorok is tartoznak) stabil volt és a 'Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött nélkül' árucsoporté emelkedett. 2016-ra a három árucsoport súlya a kivitelben nagyjából kiegyenlítődött. Az átrendeződés elsősorban a feldolgozóipar termelési szerkezet-változásának következménye volt – a jármű- és járműalkatrész-gyártás bővült, miközben az elektronikus, elsősorban híradástechnikai termékek gyártása visszaszorult (gyárbezárások, termeléseszkövek). A gépipari termékek exportja mellett jelentős és bővülő kivitel jellemezte a vegyi alapanyagok, a gumiiipari termékek, gyógyszeripari termékek és nem utolsósorban a (az időjárás függő) agrár- és élelmiszeripari termékek kivitelét. Az import áruszerkezetében 2012-2016-ban az energiahordozók visszaszorulása (importjuk értéke feleződött) és a feldolgozóipar termelési szerkezetének változása egyaránt lecsapódott. Ez utóbbi magyarázza a gépipari termékcsoportokban az exportéhoz hasonló elmozdulásokat (járművek és alkatrészeik korábban magasabb, elektronikus eszközök alacsonyabb részesedése az importból).

A külkereskedelmi és makrogazdasági teljesítmény összefüggéseinek vizsgálata alapján megállapítható, hogy az elmúlt években folytatódtak a 2013-ig megfigyelt főbb irányzatok.

Tovább nőtt – és európai összehasonlításban még szélsőségesebbé vált – az áru- és szolgáltatás-kivitelnek, valamint a kiviteli többletnek a GDP-hez viszonyított aránya Magyarországon. Nem várt fejlemény azonban, hogy a GDP-arányos exporttöbblet emelkedése annak ellenére folytatódott, hogy a belföldi felhasználás – hosszú évek visszaesése, illetve stagnálása után – határozottan megélné. Így a GDP elmúlt években tapasztalt növekedése annak is köszönhető, hogy a belföldi felhasználás emelkedése mellett a nettó export növekedési hozzájárulása a korábbinál kisebb mértékben ugyan, de továbbra is pozitív maradt. 2010 és 2012 között a külkereskedelmi cserearányok romlása miatt csökkent a bruttó hazai reáljövedelem (RGDI), ellenben a 2013 és 2016 között tapasztalt cserearány-javulás folytán a hazai reáljövedelem évente átlagosan 0,8 százalékponttal bővült gyorsabban, mint a 2,8%-kal növekvő GDP.

Az elmúlt években tovább emelkedő exporttöbblet nem csupán a gazdasági növekedést befolyásolta kedvezően, hanem abban is meghatározó szerepet játszott, hogy 2012 és 2016 vége között tovább csökkent (94-ről 68%-ra) az ország nettó külső kötelezettségállománya.

A nettó export közvetlen hatása a költségvetésekre ellentmondásos. A kivitel ÁFA-mentes, sőt ÁFA-visszaigényléssel jár, az import után azonban az ÁFÁ-t kell fizetni. Amennyiben tehát az export értéke meghaladja az importét, akkor ez a költségvetés számára közvetlenül ÁFA-kieséssel jár. Ugyanakkor a közvetett hatások kifejezetten pozitívak a költségvetésre, amelyek részben kompenzálják a negatív közvetlen hatásokat. A nettó export emelkedése által kiváltott gazdasági élénkülés következtében ugyanis valamennyi adónemből származó költségvetési bevételek (társasági adóbefizetés, a munkát terhelő adók és járulékok és a fogyasztáshoz kapcsolt adóbefizetések) javíthatják a költségvetés pozícióját.

1.) Növekedési folyamatok a világgazdaságban a 2010-es évek második felében

A 2008/2009-ben megindult globális válság mély nyomokat hagyott a világgazdaság egészén. Úgy a fejlett országok, mint a feltörekvő országok nehezen birkóztak meg a következményekkel. A jelen tanulmány már nem elsősorban a válság közvetlen következményeire fókuszál, hanem azt vizsgálja, hogy a válság utáni lassú kibontakozás időszakát mi jellemezte, illetve jellemzi, és, hogy melyek azok az új jelenségek, amelyek még mindig fékeznek, a válságot megelőző időszakhoz hasonló fellendülési ciklus kibontakozását. A tanulmány első része a világgazdaság kulcsfontosságú szereplőit vizsgálja: 1. USA, 2. az Európai Unió, 3. Kína, valamint 4. Oroszország gazdasági szerepének, növekedési potenciáljának változásait vizsgálja meg az elmúlt öt évben.

Olyan kérdésekre fókuszálva, mint

- a globális növekedés erőteljesebb élénkülését fékező tényezők
- új típusú kockázatok megjelenése az elmúlt öt évben
- a működő tőke áramlás új trendjei
- a nemzetközi pénzügyi környezet jelenlegi trendjei és a várható változások makrogazdasági hatásai
- növekedési kilátások és kockázatok

szempontjából.

1.1.) A globális növekedés erőteljesebb élénkülését fékező tényezők

A 2009. évi válságot követően a globális növekedés nagyon nehezen kapott erőt. Míg az 1999-2008 évek átlaga 4,2 százalék körül vagy afölött mozgott, a 2009. évi visszaesést követően két jobb év után (ami inkább a bázishatás következtében mutatott magasabb rátákat) a globális növekedés 3,5 százalék körülire süllyedt. 2016-ban a globális növekedés 3 százalék alatti üteme rekord alacsonynak számított. 2017-ben ugyan az élénkülés egyértelmű jelei látszanak, azonban a növekedés dinamikája továbbra is elmarad a válságot megelőző időszak trendjeitől. Annak ellenére, hogy az idén és jövőre az előrejelzések már 3,3-3,6 százalékos globális növekedésből indulnak ki (ami még mindig elmarad az előző évtized trendjeitől), számos régi és új kockázat nehezíti a világgazdaság élénkülését és ezek a tényezők minden régióra kihatnak. Így nem meglepő, hogy a hosszabb távú előrejelzések¹ is 2022-ig jelentősebb (1999-2008 évekre jellemző) élénküléssel nem számolnak.

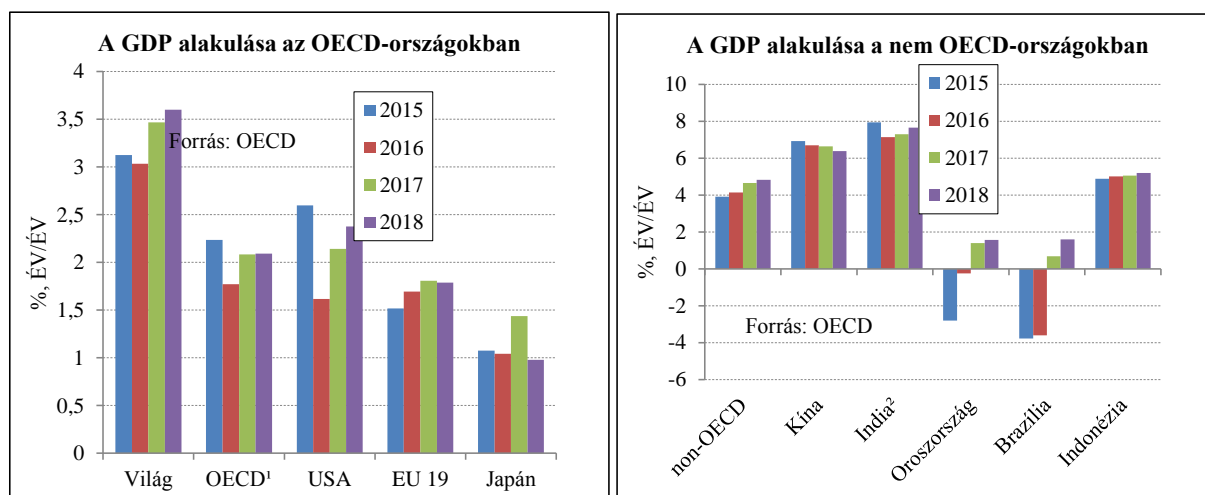
2012-2013-ban a globális növekedés elsősorban a feltörekvő országok, de különösen Kína növekedésére támaszkodhatott. 2014-2016 között – a kínai növekedés lelassulásával – változott a helyzet, s a globális növekedést már elsősorban a fejlett országok gazdasági teljesítménye hajtotta, míg a feltörekvő országok esetében – különböző szerkezeti okok miatt – a korábbiakhoz képest a dinamika jelentős lassulása volt megfigyelhető. Ugyanakkor a fejlett országokban sem volt elég erőteljes a növekedés ahhoz, hogy olyan meghatározó országok, mint Kína vagy India, Brazília relatív lassulását kompenzálni tudta volna. A legfrissebb trendek azonban arra utalnak, hogy a feltörekvő országokban is egyre inkább stabilizálódik a konjunktúra, élénkül a növekedés, tehát a fejlett országokkal együtt, már ez az

¹ IMF: WEO, April 2017

ország csoport is felfelé húzza a globális növekedést. A Kínában zajló folyamatok azonban továbbra is fékezőleg hatnak: az ott zajló szerkezeti átalakulás következtében a kínai növekedés még jó ideig 6 százalék körül marad, szemben a 2000-es évek egészen 2011-ig jellemző 9-10 százalékos rátákkal. A 2012-t követő időszak egy másik sajátos jellemzője volt, hogy a beruházási tevékenység általában nagyon erőtlen maradt, annak ellenére, hogy a fejlett országok jegybankjai mindenütt nagyon expanzív monetáris politikát követtek, és alacsonyan tartották a kamatokat, valamint különböző, nem-konvencionális eszköz bevezetésével mindent megtettek a piaci likviditás bővítése és a hitelezés élénkítése érdekében. A vállalatok azonban nem bíztak a piaci kilátások tartós javulásában, így továbbra is inkább elhalasztották beruházási döntéseiket.

2017 közepére némiképp változott a helyzet, a konjunktúra indikátorok felfelé mutatnak, és általában a valóságosnál (azaz a hard adatok által mutatottnál) jobb helyzetet tükröznek. A relatíve kedvező konjunkturális hangulatot az is erősíti, hogy a fejlett országokban végre nem (csak) a magánfogyasztás, hanem egyre inkább a beruházási tevékenység élénkülése is húzza a növekedést. E tekintetben általában a prognózisok is optimistábbak, mint korábban. A beruházások szempontjából fontos jelenség, hogy az elhúzódó beruházási dekonjunktúra következtében az állóeszköz-állomány jelentős mértékben elavult, tehát a beruházásoknak nemcsak volumen növekedést, hanem jelentős minőségi (technológiai) javulást is magukkal kell hozzanak, ahhoz, hogy a fellendülés tartóssá válhasson. Az egyre szélesebb bázison nyugvó gazdasági élénkülés pozitív hatásai a kereskedelmi csatornákon keresztül is egyre inkább érezhetővé válnak. A feltörekvő országok összeteljesítménye szempontjából a kínai gazdaság helyzete alapvető fontossággal bír: itt a tavaly megindult élénkülés az idei év első felében némileg alábbhagyott, ami részben annak volt betudható, hogy a tavalyi expanzív kínai gazdaságpolitika az idei év első felében inkább az eladósodás megfékezésére fókuszál.

1.1. ábra: Növekedési trendek a világban

A növekedési előrejelzéseket azonban továbbra is számos régi és új kockázat teszi bizonytalaná. Az egyik legnagyobb kockázat az *amerikai elnök bizonytalan, nehezen kiszámítható gazdaságpolitikájából fakad*. Nem világos, hogy az amerikai gazdaságpolitikai döntések, az elnök megnyilvánulásai mennyire megalapozott, konszenzuson alapuló, hosszú távú megfontolásokon alapszanak. Az amerikai monetáris politika elindult szigorodása, az alapkamat óvatos emelése ugyan már nem meglepetés, hiszen a piacok számítottak erre, de a

különböző országok irányában eltérő monetáris politikái, és az ebből fakadó növekvő kamatkülönbségek az árfolyamok alakulásában, illetve a tőke mozgások terén is átmeneti turbulenciákat idézhetnek elő. Ugyancsak érezhető, hogy a FED által képviselt, illetve az amerikai elnök által kívánatosnak tartott monetáris politika nem egészen egy irányba mutat: míg Yellen szigorítana, addig Trump az ellenkezőjét szeretné. Kockázatot jelent az is, hogy az emelkedő házáruk és a bővülő hitelkereslet nem generált-e már most olyan buborékot, amely – a kamatkörnyezet változása következtében – kipukkanhat és újabb pénzügyi válságot idézhet elő.

A *Brexit* most már ténykérdés, a folyamat elindult, azonban egyelőre csak a különböző ellenérdekek egymásnak feszülését látjuk. Az Egyesült Királyságon belül sem alakult ki egységes álláspont, s Theresa May újráválasztása a jelenlegi meggyengült formában nem fogja segíteni a meglehetősen bonyolult folyamat belső elfogadtatását. Az Európai Unió vonatkozásában még nehezebb a helyzet: itt is nehezen körvonalazódik a közös koncepció. Mindez változatlanul elbizonytalanítja a befektetőket, és kivárára ösztönzi őket. A német választások lezajlását követően Németország is nagyobb mértékben tud a Brexitre és következményeire koncentrálni. Összességében annyi látható, hogy a brit kilépésnek az Egyesült Királyság és az Európai Unió egyaránt vesztesei lesznek.

A különböző geopolitikai feszültségek alakulása, az esetleges eszkaláció veszélyei (Törökország, Szíria, Katar körüli konfliktusok, USA és Észak-Korea közötti feszültségek stb.) szintén lefelé mutató kockázatokat hordoznak, s fékezhetik a globális növekedést. Továbbra is megoldatlan kérdés a migráció: e tekintetben az egyes országok divergáló érdekei megakadályozzák, hogy közös platform kialakulhasson, miközben a probléma eszkalálódása várható.

A *nyersanyagárak* gyakorlatilag 2014 ősze óta lejtmenetben vannak, ami különösen az olajexportőr országokat érinti fájdalmasan. Ők tartósan jelentős jövedelem-kiesésekkel voltak kénytelenek szembenézni. Egy további negatív következmény volt, hogy az alacsony nyersolajárak mellett már nem érte meg az ágazatba irányuló beruházásokat bővíteni, így azok is igen jelentősen visszaestek, tovább fékezve az érintett országokban a növekedést. Ez a tartós jelenség alapvető szerkezeti, piaci anomáliákra volt visszavezethető. Az olajkínálat tartósan meghaladta a nyersolajkeresletet, aminek részben konjunkturális okai voltak, részben azonban a fő olajtermelők, (főleg az OPEC), hosszú ideig nem volt hajlandó a kitermelést visszafogni. A globális kereslet, meg főleg a kínai lassulás következtében nem tudott lépést tartani a kínálattal, így a tartalékok is egyre inkább felhalmozódtak. Az alacsony olajár ugyan az olajimportőr országok számára kedvező folyamatokat indított meg, és hozzájárult ahhoz, hogy a fogyasztói árak is nagyon alacsonyak maradtak, de igazából ők sem voltak egyértelmű haszonélvezők: hiszen a korábbi olajsokk következtében már olyan alkalmazkodási folyamatok zajlottak le, amelyek az olaj- és egyéb nyersanyag-felhasználás hatékonyságát jelentősen javították, így az olcsóbb olaj önmagában nem növelte érdemben a fogyasztást. Az amerikai palaolaj- és palagáz-termelés felfutása szintén hozzájárult ahhoz, hogy a nyersolajpiacok nyomás alá kerüljenek. Tavaly az OPEC megállapodás eredményeképpen² valamelyest javult a helyzet, azonban a bizonytalanságot fokozza, hogy júniusban ideiglenes csúcsot ért el az OPEC kitermelés, tekintve, hogy az OPEC termeléskorlátozó megállapodása alól mentesített két tagország, Nigéria és Líbia termelőkapacitásai nagyjából helyreálltak,

² 2016. szeptember végi OPEC-megállapodás, miszerint az OPEC tagországok 32,5 millió hordóra csökkentik napi szinten kitermelésüket, amit a tavaly decemberi újabb megállapodás követett, és amely megállapodásokat úgy tűnik, - többé-kevésbé - be is tartanak, lefékezte az OPEC kínálat növekedését.

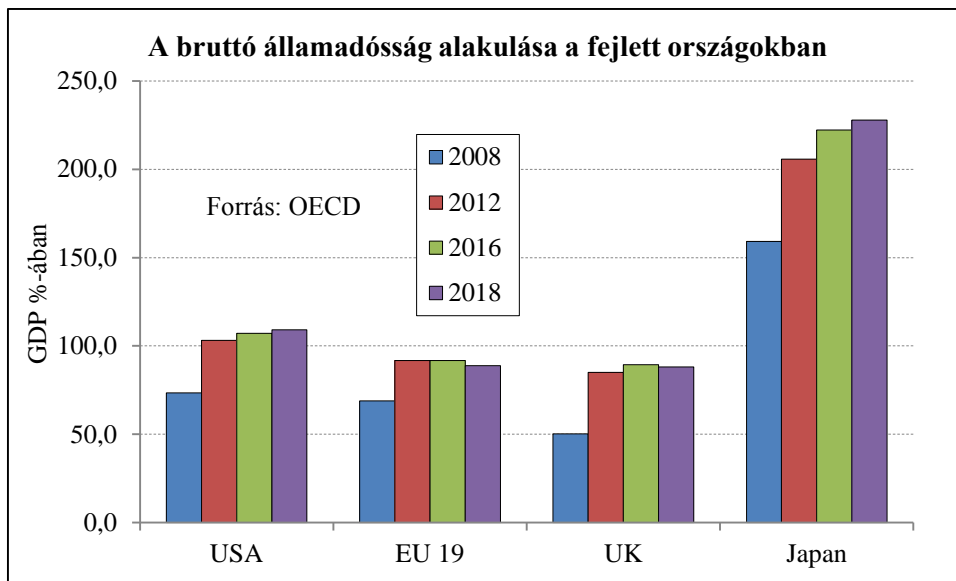
miközben a többi tagország közel száz százalékban betartotta termelés-csökkentési ígéretét. A felhalmozott globális nyersolajkészletek nagysága miatt a nigériai és a líbiai termelés növekedése kockára teheti az OPEC által a világgazdasági árak stabilizálására kezdeményezett termelés-csökkentés eredményességét. Az OPEC és a szervezeten kívüli termelők legutóbbi találkozásukon májusban a megállapodás hatályát a jövő év márciusáig terjesztették ki.

Az idei évre már eleinte emelkedéssel számoltak, azonban az utóbbi időben ezek a remények szertefoszlanak látszanak. A továbbra is jellemző túlkínálat az alacsony olajár megmaradását indokolja, a kereslet várható élénkülése, a kedvezőbb konjunktúra pedig felfelé nyomhatja az árat.

A nyersanyagárak emelkedő trendje az utóbbi időben megtorpant, de az élelmiszerárak folyamatosan nőnek, a béremelkedés a legtöbb országban egyre erőteljesebb, aminek következtében az *infláció* a fejlett országokban mindenütt gyorsul. Ez a *monetáris expanzió* mértékének csökkentését, a nem konvencionális eszközök lassú kivezetését kellene, hogy magával hozza, de e tekintetben a jegybankok továbbra is óvatosak maradnak. A vezető jegybankok eltérő irányú monetáris politikája is növekedési kockázatot jelenthet. A FED részéről megindult szigorítás, az irányadó kamatok óvatos emelése többféle folyamatot indíthat meg az USA-ban: egyrészt a kamatemelkedés fékezheti a hitelezést és megdrágíthatja a korábban felvett olcsó hitelek finanszírozását. Tehát egyfajta csődkockázatot magával hoz, még ha nem is akkorát, mint 2008-ban. A növekvő kamatok az államháztartás finanszírozásának költségeit is megdrágíthatják. Nem véletlen, hogy a FED továbbra is nagyon óvatos marad, és csak fokozatosan, nagyon kiszámíthatóan emeli a kamatokat, illetve kezd hozzá a jegybank mérleg kis lépések formájában történő leépítéséhez. Ugyancsak fontos, hogy mivel az EKB egyelőre kitart a monetáris expanzió mellett, s 2018 végéig semmiféle szigorításba nem kezd, a kialakult kamatkülönbség ne orientálja a tőkét Amerika felé. Ez újra felhajthatná a dollár árfolyamát, ami viszont az amerikai exportra hatna fékezőleg, és ezen keresztül a növekedést is lassítaná. A tőke átorientálódásának egy másik következménye lenne, hogy a feltörekvő országokból is elmenne a tőke, biztosabb befektetési lehetőségeket keresve az USA-ba, ami ezekben az országokban tőkehiányt idézhetne elő. Ez a folyamat 2016 táján már egyszer megmutatkozott.

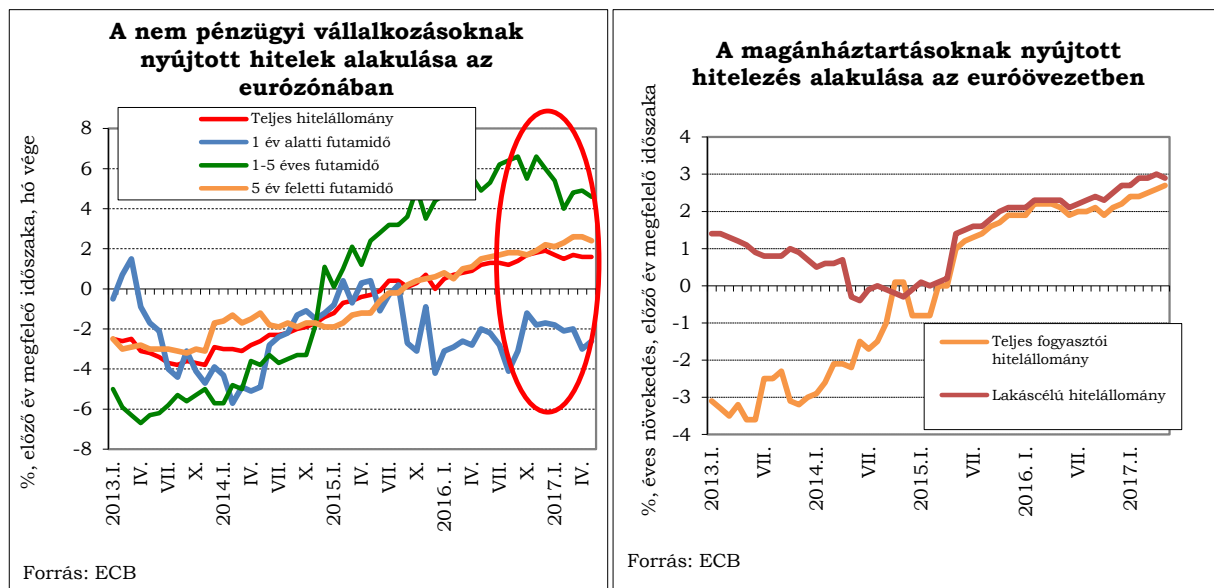
A *tartósan alacsony kamatkörnyezet*, noha a válságkezelés és a gazdasági növekedés ösztönzése szempontjából – lassan ugyan – de többé-kevésbé sikeresnek bizonyult, veszélyeket is rejt magában. Az egyik ilyen veszély, hogy az alacsony kamatok mellett az államháztartás adósság finanszírozása lényegesen olcsóbbá vált, ami Németországon kívül egy országot sem kényszerített arra, hogy a válság előtt és alatt felhalmozódott adósságállományát leépítse. 2008 és 2016 között mindenütt nőtt az adósságállomány, és a közeljövőben sem látszik megállni ez a folyamat. Növekvő kamatok esetében azonban a finanszírozhatóság kérdései ismét élesebben merülnek fel. Egyes súlyosan eladósodott országok, mint Görögország esetében, világossá vált, hogy az adósságcsökkentés, mint gazdaságpolitikai prioritás nagy növekedési és szociális áldozatokkal jár, de versenyképes gazdaság szerkezet kialakítása hiányában, még az alacsony kamatkörnyezetben is elég reménytelen vállalkozás.

1.2. ábra: A bruttó államadósság trendjei a fejlett országokban

Az alacsony kamatok mellett eladósodott magánháztartások vagy vállalkozások az eladósodott államokhoz hasonló helyzetbe kerülhetnek. A hitelezés, a hosszantartó bizalomhiány következtében nagyon lassan indult meg, de most már Európában és az USA-ban is egyre több jele vannak, hogy stabil folyamat kezd kialakulni. Ezek a hitelek azonban továbbra is az alacsony kamatokra, kedvező inflációs környezetre, növekvő reáljövedelmekre épülnek. A monetáris szigorítás azonban könnyen változtathat ezen a helyzeten. Ennek bizonyos jelei már látszódnak: az infláció, amely éveken át a jegybank célértékek alatt mozgott, a legtöbb országban meglóduzott. Ugyan a bérek is emelkedni kezdtek, de a reáljövedelmek korábbi emelkedési üteme bizonyosan alábbhagy, ami a fogyasztási adatokon már most kezd látszani.

1.3. ábra: Élénkülő hitelezés az euró övezetben

A hitelezés különösen az euróövezet országaiban maradt tartósan nagyon gyenge, az EKB minden erőfeszítése ellenére. A legfrissebb adatok jelzik, hogy itt is pozitív irányú

elmozdulások vannak mind a vállalati hitelezés, mind a magánháztartások hitelkereslete szempontjából. Ugyanakkor a növekedési ráták jelzik, hogy annak ellenére, hogy a hitelkihelyezés éveken keresztül zsugorodott, a megindult élénkülés nagyon szerény keretek között maradt.

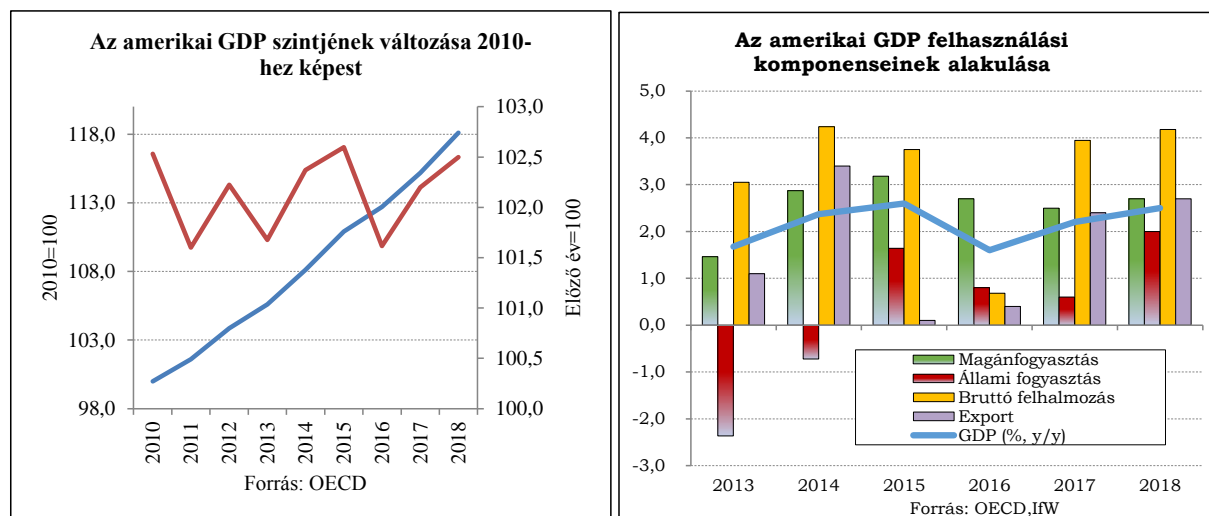
A pénzpiacok eltérő jelzéseket adnak: a részvénytőzsdék szárnyalnak, ami erőteljes optimizmusra utal a piaci szereplők részéről. Ugyanakkor az állampapírhozamok megindult emelkedésének megtorpanása az ellenkezőjét sejteti.

1.1.1.) Növekedési kilátások változása az USA-ban

Az Egyesült Államok azon országok közé tartozott, amelyek viszonylag hamar erőre kaptak a válságot követően. A nominális GDP egyetlen egy évben, 2009-ben csökkent, az összes többi évben már növekedést mutatott. A GDP volumen 2008-2009-ben csökkent, 2010 óta folyamatosan emelkedik, s a GDP értéke – 2009. évi árakon számítva – 2016-ban mintegy 12 százalékkal haladta meg a 2010. évi szintet. 2010 óta a magánfogyasztás is folyamatosan emelkedik, a bruttó beruházások pedig, amelyek leginkább megérezték a globális válság következményeit, háromévi visszaesés után (2007-2009) először lassan, de elkezdtek növekedni. A 2016. évi gyenge teljesítmény után az idén és jövőre is nagyon erőteljes beruházás bővülés várható, amit a kormány részben adóintézkedésekkel, részben állami beruházási projektekkel is ösztönöz. Ellentétben más országokkal, az USA-ban a magánberuházások is kezdenek életre kelni, de itt is hosszú ideig a lanyha beruházási tevékenység volt az egyik legnagyobb növekedést fékező tényező.

Az amerikai gazdaságpolitika növekedés orientáltsága meghatározó lesz a jövőbeni folyamatok szempontjából. Az amerikai elnök nem egyértelmű megnyilatkozásai mellett is arra lehet következtetni, hogy a fiskális politika a következőkben is megengedő marad, az államháztartás adósságállományának mérséklése egyelőre nem lesz napirenden. A monetáris politika a megkezdett szigorítás ellenére továbbra sem fogja fékezni a növekedést, és minden lépést nagyon körültekintően, a gazdaság érdekeivel összhangban tesz meg. A munkaerőpiacot továbbra is a foglalkoztatás bővülése jellemzi, ami mind a magánfogyasztás, mind pedig a vállalatok hangulata szempontjából jó üzenet.

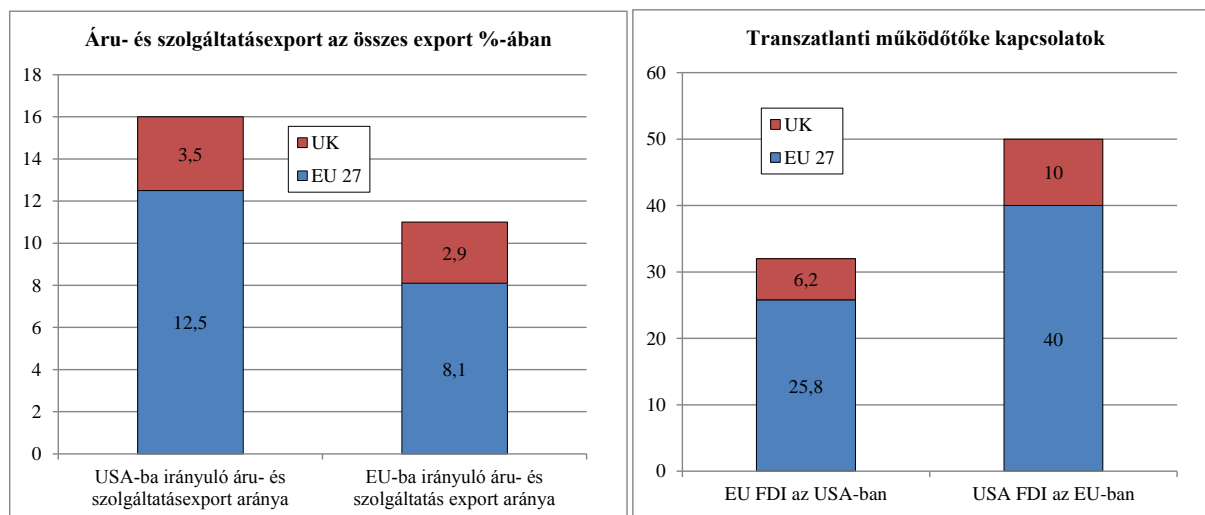
1.4. ábra: Az amerikai növekedés szerkezeti változásai

Az, hogy mi történik az USA-ban a globális növekedés szempontjából is meghatározó jelentőségű: hiszen továbbra is a világ legerősebb gazdaságáról beszélünk, amely a globális termelés 25 százalékát adja, a világelexport 9,2 százaléka (2016) az USA-ra jut, a világ második legnagyobb exportnagyhatalma, a világ legnagyobb hitelezője és adója, a dollár a legfontosabb tartalékvaluta. Az USA mély világgazdasági beágyazottsága következtében a kereskedelmi, pénzügyi csatornákon keresztül az egész világra kihat, hogy mi történik Amerikában.

1.5. ábra: Az amerikai – európai kereskedelmi kapcsolatok alakulása

Az európai folyamatok szempontjából is meghatározó, hogy Amerika milyen gazdaságpolitikát folytat, milyen gazdasági problémákkal küzd, hiszen Európa és Amerika összefonódottsága olyan mély, hogy különböző csatornákon keresztül közvetlenül is befolyásolják egymás helyzetét. Az amerikai-európai kereskedelmi kapcsolatok vonatkozásában a jelenlegi konfliktus fő oka magas európai kereskedelmi mérleg többlet, amely 2016-ban 115 milliárd €-t ért el. Ezen belül különösen a német többlet igen magas (49 milliárd €). EU export 16 százaléka ment az USA-ba, USA export 1116 százaléka az EU-ba.

1.1.2.) Új kihívások előtt az Európai Unió

Az Európai Unió számára a legnagyobb kihívást a brit kiválás jelenti, amelynek hogyanja-mikéntje egyelőre nem látható át. (Erről majd a további fejezetekben részletesen is beszélünk.) Az Egyesült Királysággal nemcsak a második legnagyobb tagország, hanem az egyik legnagyobb nettó befizető ország is távozik. Ebből az is következik, hogy a kiválás véglegesítése után számos kérdést az EU-n belül is újra kell gondolni. Az új, 27 tagú Európai Unió gyakorlatilag két tagország, Németország és Franciaország vezetése alá kerül. A kétsebességes Európa – különösen az új francia miniszterelnök hozzáállása alapján – szinte biztosra vehető, inkább az lesz a kérdés, ki tud majd a kemény maghoz tartozni. A 2020 költségvetési időszakban a közös költségvetéshez való hozzájárulás mértékét, illetve a kiadások szerkezetét is újra kell gondolni. Ez sem lesz egyszerű folyamat, mivel a tagországok érdekei eléggé eltérnek egymástól. Nemcsak a nettó befizetők és nettó fogadó országok, hanem a nagy és kis országok, eurózóna tagok és nem tagok, V4-ek, PIGS országok stb. érdekei sem egy irányba mutatnak. A kiadások oldalán egyértelműen új hangsúlyok fognak megjelenni: így a védelmi költségek emelkedése, a terrorelhárítással kapcsolatos

növekvő feladatok, a migrációval kapcsolatos kiadások fedezése. Ebben a felállásban a felzárkózás politika, a kohéziós költségek nagy valószínűséggel háttérbe szorulnak, és a keretek visszaszorítására lehet számítani, ami a kevésbé fejlett országok részéről szintén nagy ellenálláshoz fog vezetni.

Az eurózána jövője szempontjából is fontos kérdés, hogy az integráció mélyítése valós opció vagy sem. A legfrissebb hírek szerint a német kormány a franciákkal együtt támogatná egy közös európai költségvetés és pénzügyminisztérium létrehozását, ami az együttműködés egy újabb szintjét jelentené, még inkább megalapozva egy kétsebességes Európa kialakulását.

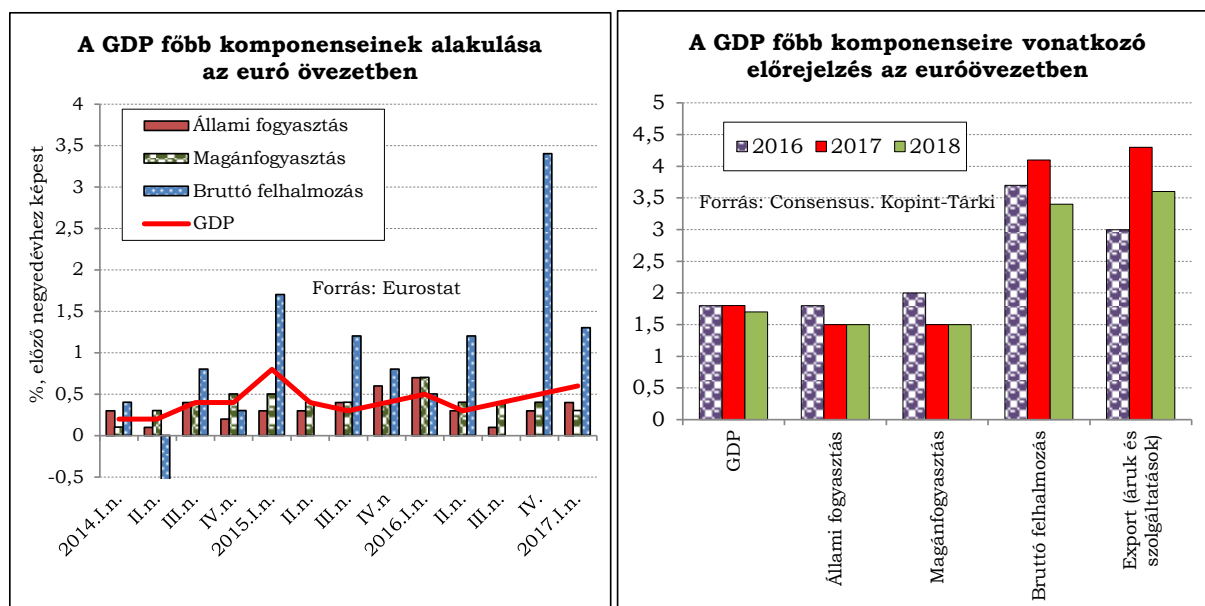
A Brexit még egy problémát felvet az Európai Unió vezetése számára: mégpedig olyan megoldást kell találni, ami a bent maradókat nem készíti a britekhez hasonló lépésre. Így az elkövetkező időszak egyik legnagyobb kihívása az Európai Unió egységének fenntartása lesz, és annak megakadályozása, hogy az EU 27 a különböző jellegű konfliktusok közepette széttessen.

Egy további problémakört jelent a migráció kezelése, amivel kapcsolatban – a különböző nemzeti megoldások, álláspontok mellett – a közös európai álláspont kialakítása egyelőre szinte reménytelennek látszik. Közben az is egyértelmű, hogy a migránsok áradata nem fog megszűnni, valamiféle megoldásra szükség lenne; a másik oldalon azonban látszik, hogy a befogadásra leginkább nyitott német kormány sem tudja megoldani a bevándorlók integrálást.

Közben Európát egyre inkább fenyegeti a demográfiai bomba: a lakosság elöregedése, az alacsony népszaporulat, a bizonyos területeken egyre fenyegetőbb munkaerőhiány, és egyes rétegek (elsősorban az idősebb korosztály) elszegényedése. Ezek a problémák országonként különböző mértékben jelentkeznek, de valamilyen formában minden tagállamnak egyénileg, illetve közösen szembe kell néznie velük.

Mindeme problémahalmaz közepette nem szabad megfeledkezni a gazdasági kihívásokról sem: az európai versenyképesség továbbra is kívánni valót hagy maga után. A válságból való kilábalás Európában sokkal lassabban ment, mint a világ egyéb országaiban. Az élénkülő növekedés továbbra is elmarad más régiók teljesítményétől. A monetáris politika változatlanul extrém módon expanzív, nem mer megkockáztatni semmiféle szigorítást, mert a törékeny konjunkturális lendület gyorsan kifulladásra kerülhet. Különösen nehezen kaptak erőre a beruházások, amelyek esetében a bővülés még most is sok szempontból a korábban elmulasztott fejlesztések pótlása. Ugyan az üzleti hangulat az utóbbi időben jelentősen javult, de ez a trend könnyen meg is fordulhat. Az, hogy az éppen csak megindult élénkülés jövőre – a várakozások szerint – már újra veszít üteméből, jelzi, hogy még nagyon sok szempontból stabil lábakra kell, kerüljön a növekedés. Az egyes országok közötti különbségek továbbra is jelentősek, és olyan országok, mint Görögország folyamatosan visszaeséssel, megoldatlan adósságproblémával küzd, és túlélését csupán az újabb és újabb mentőcsomagoknak köszönheti. Nem véletlen, hogy az IMF vezetése is úgy látja, adósság-elengedés nélkül megoldhatatlan a görög probléma. Az adósságteher elengedése önmagában persze nem oldja meg azokat a szerkezeti problémákat, amelyek miatt a jelenlegi helyzetbe jutott Görögország.

1.6. ábra: Élénkülő növekedés bizonytalanságokkal az euró övezetben

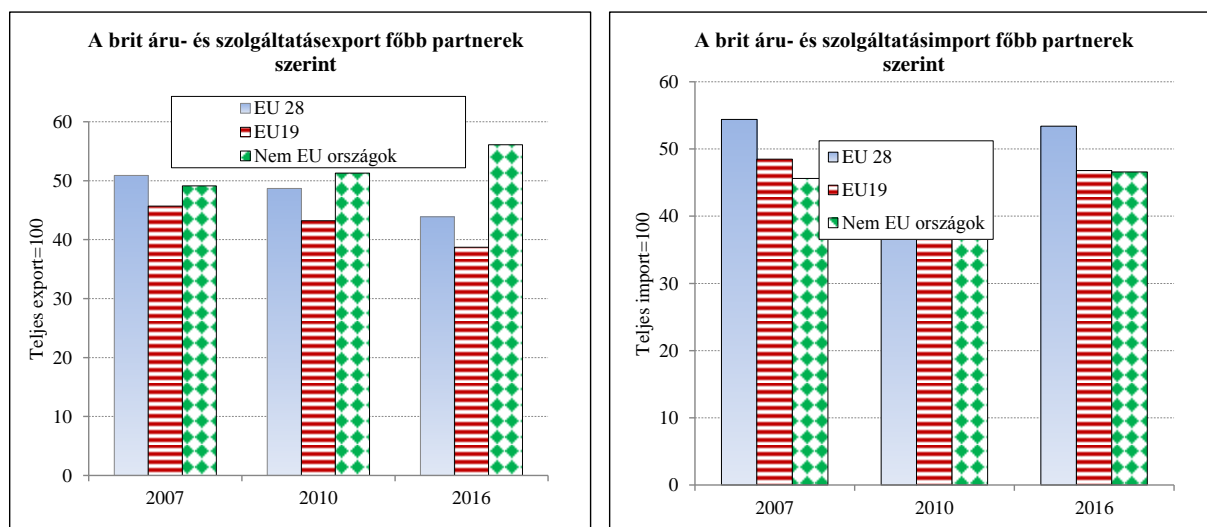
1.1.2.1.) Brexit és következményei

A 2016. júniusi brit referendum kimenetele az Európai Unió számára elég nagy földindulást jelentett. Valójában erre a változatra senki nem volt felkészülve, s most – több mint egy évvel a népszavazás után – az a benyomás alakulhat ki a megfigyelőben, hogy sem a brit kormány, sem pedig az Európai Unió felelős intézményei nem is sejtik, hogy mivé fajulnak majd a tárgyalások. Az Európai Unió szempontjából fontos, hogy a brit kormánnyal a kilépési tárgyalások minél előbb megkezdődjenek, és „out is out” alapon az új keretek kialakításánál keményen akarnak fellépni. Erre jó okuk van, hiszen meg akarják előzni, hogy az integrációt szétfeszítő erők az EU más országaiban is megerősödjenek, másrészt a jelenlegi helyzet bizonytalanságai a gazdasági kapcsolatokat is fékezik. A Brexit gazdasági hatásait tekintve egyelőre csak mindenféle feltételezés mondható el. Mindenképpen egy külső gazdasági sokként fogható fel, amelynek negatív következményei lesznek elsősorban az Egyesült Királysággal szorosabb kereskedelmi kapcsolatokat folytató országok esetében. Az Európai Unió gazdasági ereje mindenképpen gyengül, hiszen a második legnagyobb gazdaság, az EU-28 GDP-jének 2015-ben 17,6 százalékát, a nem-EU országokba irányuló export 12,9 százalékát adó ország fog kiválni. Erre azonban véglegesen leghamarabb 2018 folyamán kerül sor, így rövidtávon elsősorban a jövővel kapcsolatos bizonytalanság, ami növekedést fékező hatású és pánikreakciókat indíthat el a piacokon

Az Egyesült Királyság számára a Brexit egyelőre beláthatatlan következményekkel járhat. A politikai bizonytalanságoktól eltekintve, a gazdaságra gyakorolt következményeket egyelőre nem lehet pontosan előre jelezni. A vélhető növekedési áldozatra vonatkozó becslések meglehetősen nagy szórást mutatnak, de azzal mindenki egyetért, hogy a kiválás számtalan negatív folyamatot indíthat el rövid-, illetve a hosszútávon a brit gazdaságban. A Brexit következményei számos csatornán keresztül fejthetik ki hatásukat: 1) a vállalkozói bizalom megrendülése, a várakozások alakulása; gazdaságpolitikai, politikai bizonytalanságok hatása; 2) a kockázati költségek, felárak alakulása; 3) kereskedelmi csatornák; 4) külföldi tőke

mozgása; 5) a bankszektorra és a pénzpiacokra gyakorolt hatás; 6) bevándorlási folyamatok alakulása; 7) deregulációs szabályozások, folyamatok alakulása.

1.7. ábra: A brit áru- és szolgáltatás-kereskedelem főbb partnereik szerint

A brit népszavazás kimenetele jelentős pénzügyi turbulenciákat okozott: a font az év eleji szinthez képest 12-13 százalékkal értékeldőtt le a dollárral és az euróval szemben. A kockázatkerülés és az állampapírokba, valamint az aranyba menekülés felerősödött, a részvénypiacokon megerősödött a volatilitás. A beruházások elhalasztásának jelei már most is látszanak. Előrejelzések szerint a bruttó állóeszköz-beruházások az idén 1,7 százalékponttal, jövőre több mint 5 százalékponttal lehetnek alacsonyabbak a bennmaradási szcenárióhoz képest. Attól függően, hogy a működő tőkebefektetők hogyan ítélik meg a helyzetet a beruházási tevékenység tartósan (hosszabb távon) is elmaradhat egy bennmaradást feltételező bázisszcnárióhoz képest. Az Egyesült Királyság a világ harmadik legnagyobb működőtőke importőre, és a beáramló stock fele az EU országaiból származik.

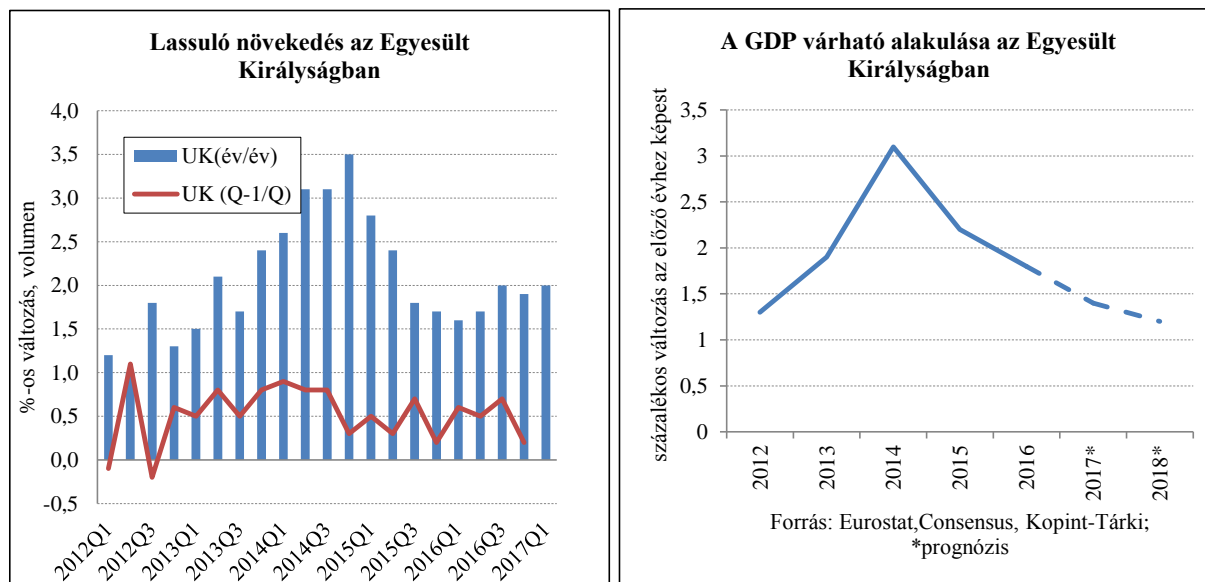
Külön kérdés, hogy alakul majd London, mint pénzügyi központ sorsa. Számos külföldi bank azért települt oda, mert így hozzáfért az 500 milliós európai piachoz. Ha ez az előny megszűnik, akkor ezek a bankok kivonulhatnak, vagy szűkíthetik tevékenységüket. Elemzők e téren is jelentős veszteségeket jósolnak.

A Brexit mellett kampányolók egyik fő érve a migráció megállítása volt. Jelenleg mintegy 3 millió EU állampolgár él az Egyesült Királyságban, és 1,2 millió brit állampolgár él az egyéb uniós országokban. Brit szakértők szerint is a bevándorlók a brit munkaerőpiaci kereslet-kínálat kiegyensúlyozottsága szempontjából fontos szerepet játszanak, az EU-27 országaiból érkező 16-64 éves korosztály vonatkozásában a foglalkoztatási ráta 80%, tekintve, hogy többségük valamilyen konkrét munkavállalási céllal érkezett. Szakmai összetételüket tekintve döntő többségük felsőfokú vagy középfokú végzettséggel rendelkezik. Az Egyesült Királyságot jellemző munkapiaci mutatók (foglalkoztatási ráta 76,9 százalék a 20-64 éves korosztály tekintetében, 5,3 százalékos munkanélküliség a 15-74 éves korosztály vonatkozásában) jelzik, hogy a külföldi munkavállalók nem veszélyeztetik a brit álláshelyeket.

A kampány egy további kérdése volt az uniós költségvetéshez való hozzájárulástól való megszabadulás. Az Egyesült Királyság az EU 3. legnagyobb nettó befizetője, de a brit visszatérítés következtében ennek egy részét visszakapja. A közös költségvetés 10-12

százalékát adja az Egyesült Királyság, ami a GNI-ra vetítve mintegy 0,52%-ot jelent. Attól függően, hogy milyen megoldás születik a jövőbeli kapcsolatokra nézve, az uniós költségvetéshez való hozzájárulás kötelezettsége részben megmaradna.

1.8. ábra: A Brexit hatásai már érződnek a brit növekedési kilátásokban

Noha az első látásra nem rosszabbodott drámaian a helyzet: hiszen az utóbbi egy évben folyamatosan 1,5-2 százalékos ütemben nőtt a brit gazdaság éves összevetésben, és a prognózisok is inkább lassuló növekedésről, de nem recesszióról beszélnek. A negyedéves alapú növekedés sem csúszott mínuszba, igaz, legutóbb az idei első negyedévben csupán szerény 0,2 százalékkal bővült a brit GDP. A népszavazás első következménye a font árfolyamának gyengülésében mutatkozott meg, ami aztán magával hozta az infláció erősödését is. Az idén május 2,9 százalékos áremelkedés már elég extrémnek számított a korábbi időszak 0 százalék körüli értékeihez képest. Mivel a bérek is alkalmazkodtak a korábbi alacsony inflációhoz, a jelenlegi változó körülmények a bérek reálértékének csökkenésében, a háztartások vásárlóerejének zsugorodásában csapódnak le. Centre for Economics and Business Research (CEBR), az egyik legtekintélyesebb brit elemző központ várakozása szerint a fogyasztási kiadások az idén 1,5 százalékkal, jövőre alig 0,8 százalékkal nőnek a tavaly mért 2,8 százalékos bővülés után. A gyorsuló infláció és a lassuló bérnövekedés miatt az 1970-es évek óta az idei első negyedévben először fordult elő, hogy a harmadik egymást követő negyedévben csökkent a brit háztartások rendelkezésre álló jövedelme, s a legfrissebb adatok szerint a háztartások megtakarítási rátája történelmi mélypontra esett vissza a január-márciusi időszakban. Az inflációt a font értékvesztése fűti, a vállalatok rosszabbodó hangulata a Brexit bizonytalanságai miatt a kifizetett bérek csökkenő növekedési ütemében is megmutatkozik. Az üzleti hangulat romlik, a magánberuházásokat a bizonytalanság már most is fékezi, és ez a hatás a jövőben csak erősödni fog.

A júniusi választások Theresa May és pártja számára kedvezőtlen kimenetele a brit gazdaságot tovább fogja fékezni, és a Brexit tárgyalások folyamatát időben nagyon elhúzhatja, megnehezítheti. Ez a növekedési adatok lefelé korrigálásában is megmutatkozik: a legfrissebb előrejelzések az idei évre már csak 1,3 százalékos, jövőre 1,2 százalékos

növekedést várnak, ami nagyjából 0,5 százalékponttal marad el a korábbi prognózisoktól. A Brexit támogatottsága egyértelműen csökken.

Így a kilépési tárgyalások nem lesznek nagyon egyszerűek. A tárgyalások első fordulóját látva nem lesz egyszerű megállapodni a kilépésről, s látszik, hogy komoly nézetkülönbségek vannak a felek között. Az egyik legfontosabb kérdés a britek szempontjából a "válási számla" lesz, ez azt az összeget tartalmazza, amit Brüsszel szerint még ki kellene fizetnie az Egyesült Királyságnak a kilépés előtt. Erre vonatkozóan különböző becslések vannak: így a számla végösszege akár a 100 milliárd eurót is meghaladhatja, mások azonban 25-35 milliárd eurót tartanak reálisnak. A brit álláspont az, hogy nem akarnak fizetni. A többi fontos kérdés a közös európai piacra jutás új feltételeinek meghatározása, a munkaerőmozgás és letelepedés szabályozása, London pénzügyi központ szerepének átalakulása. Az elemzők egyre inkább azt gondolják, hogy a júniusi választások eredménye után a gyenge brit kormánynak jelentősen romlott az alkupozíciója az Európai Unióval szemben, vagyis várhatóan Brüsszel fogja majd diktálni a feltételeket az egyeztetéseken.

A folyamatot óriási jogalkotói munka fogja kísérni: ennek volumenéről különböző becslések látnak napvilágot. Mivel az 1972-ben kelt csatlakozási törvény jelenlegi formája kimondja, hogy az uniós szinten elfogadott új jogszabályok minden esetben brit törvényekké is válnak, az Egyesült Királyság kilépése az Európai Unióból azt is jelenti, hogy ez a külső jogforrás, amelynek figyelembevételét az 1972-es csatlakozási törvény előírja, megszűnik. Ezért vissza kell vonni a brit csatlakozásról született – az akkori Európai Gazdasági Közösség (EGK) fejlődésével párhuzamosan többször módosított – törvényt. Nem kevesebb, mint 19 ezer jogszabályról és rendelkezésről van szó, amit a brit Parlamenten át kell majd nyomni, ahol a brit konzervatív párt pozíciója jelentősen meggyengült.

1.1.3.) Folytatódik-e a lassúbb növekedés Kínában?

Míg Kína 2008 óta a világ legnagyobb exportőrének számít, és 2016-ban már a világexport 13,4 százaléka származott Kínából, addig a kínai növekedés az utóbbi években jelentős lassulást mutatott. Ez jelentősen befolyásolta a világgazdasági prognózisokat, a befektetők hangulatát, de hatással volt az olajár alakulására is, hiszen az olajkereslet éves növekményének mintegy 20 százalékaért Kína a felelős. A növekedés lassulása részben állami intézkedéseknek volt betudható, amelyek célja a gazdaságon belüli szerkezeti átalakítások elősegítése, a belső kereslet élénkítése az export-orientáltsággal szemben.

A kínai GDP a hivatalos adatok szerint 2016-ban 6,7 százalékkal, 2017 első negyedévében 6,9 százalékkal bővült. Az előbbi 1990 óta a legalacsonyabb ütem volt, a második az elmúlt két év legmagasabb negyedéves mutatója. A második negyedév eddig ismert reálgazdasági teljesítmény adatai is kedvezőek.

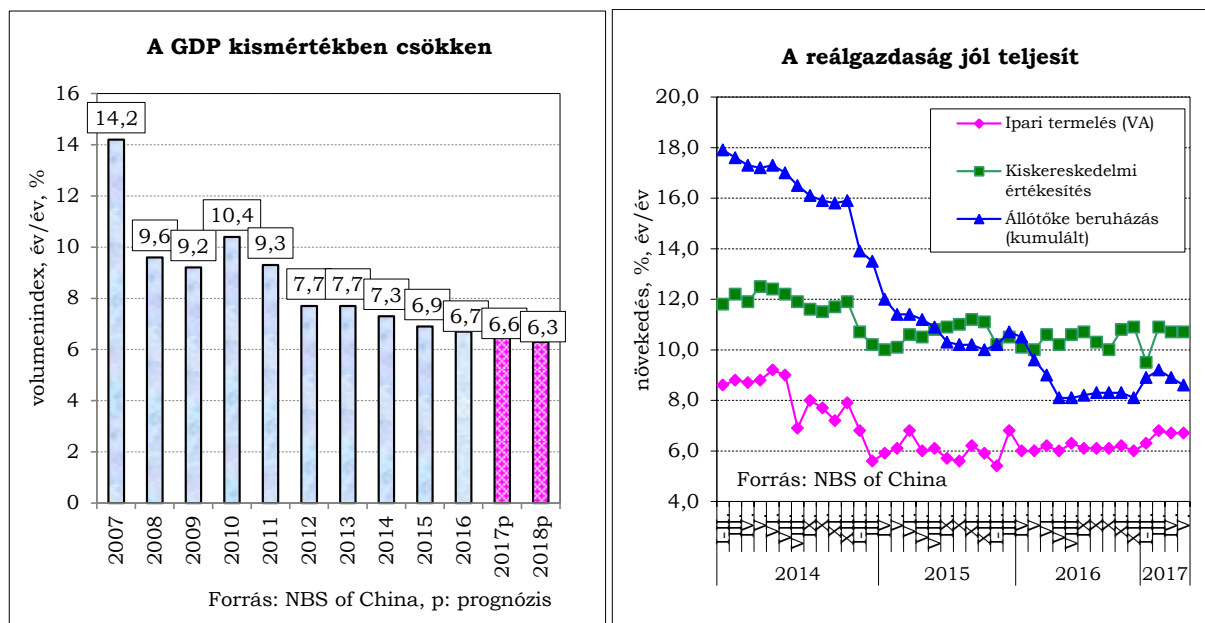
Az ipari termelés – elsősorban az infrastrukturális fejlesztéseknek és a lakásépítéseknek köszönhetően – élénkült. A fogyasztást képviselő kiskereskedelmi forgalom magas kumulált növekedése hónapról hónapra kicsit emelkedett. A feldolgozóipari PMI, amely január-június között hónapról hónapra bővülést jelzett, júniusban határozottan emelkedett, különösen kedvezőek voltak az új rendelések és a termelés részmutatói. A nem feldolgozóipari PMI is emelkedett júniusban és kifejezetten magas. A növekedés-támogató programok működnek. Optimizmusra ad okot, hogy az export (és még inkább az import) értéke január-május között

jelentősen bővült, a devizatartalékok júniusban újra 3000 milliárd US\$ fölé emelkedtek, a vállalkozások profitja növekedett, az infláció viszont alacsony maradt.

A problémák mindeközben súlyosak, egyes területeken fenyegetőek: a vállalkozások eladósodottsága (és a többi szektoré is) magas, az árnyékbanksi hitelek állománya duzzad, az (új) hitelkihelyezések megtérülése kétséges, a nehézipari kapacitásfelesleg és a helyenként eladhatatlan lakások állománya nyomasztó. A kormányzat, tekintettel tartalékaira és eddigi menedzselési gyakorlatára, képes lehet továbbra is kezelni a kockázatokat.

1.9. ábra: Lassuló kínai növekedés

1.1.4.) Oroszország olajfüggősége változatlan

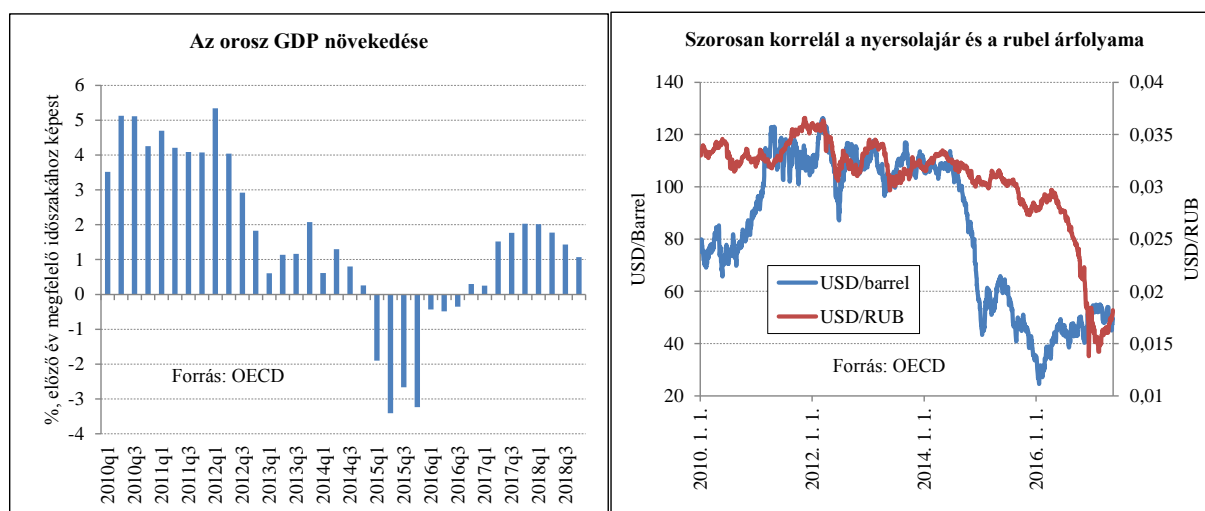
Az orosz gazdaságot az alacsony nyersanyagárak, de különösen a nyersolajárak negatív rekordjai rendkívüli módon megviselték. Ez párosulva a Krím félsziget megszállását követő, az országot sújtó kereskedelmi embargókkal az országot súlyos recesszióba döntötte. A tőke menekülni kezdett, aminek következtében a rubel drámai módon leértékelődött. A 2014 végén elkezdődött rubel leértékelődés 2015 egészében folytatódott, s a rubel a dollárral szemben az év közepére mintegy 40 százalékkal értékelődött le. Érdemi javulás e téren inkább csak 2017-ben volt tapasztalható. A rubel gyengesége viszont felszította az inflációt, csökkentette a reáljövedelmeket és visszafogta a fogyasztást. Különösen a szociálisan hátrányosabb helyzetű rétegek esetében esett vissza a magánfogyasztás. A rubel leértékelődés a jegybankot erőteljes kamatemelésre kényszerítette, ami viszont az egyéb csatornákon keresztül fékezte a belső fogyasztást és ezen keresztül a növekedést. Az orosz alapkamat még most is (2017. június közepe óta 9%) sokkal magasabb, mint a fejlett országokban akárhol, de akár a legtöbb feltörekvő országban is alacsonyabb. A rubel gyengesége az orosz export ár-versenyképességét ugyan valamelyest javította, de a döntően nyersanyagexportra támaszkodó kivitt az alacsony nyersanyagárak kedvezőtlenül befolyásolják. Ezzel együtt az elmúlt két évben az export volt az egyetlen GDP komponens, amely némi növekedést mutatott.

Két év recesszió után az idén az orosz gazdaság ismét növekedési pályára léphet. 2016 második felében ennek jelei már látszóttak, a visszaesés megállt, s különösen az ipari termelés

indult növekedésnek. A gazdaság stabilizálódásának hatására a rubel leértékelődése tavaly februárban megállt, s azóta az orosz valuta a dollárral szemben 25 százalékot erősödött. Ezzel párhuzamosan az infláció is mérséklődött: a tavaly év eleji 15 százalékkal szemben az idei év elejére 5 százalékra süllyedt.

1.10. ábra: Az olajár alakulásának hatása a rubel árfolyamára

A jelenleg ismert fundamentumok alapján azonban dinamikus növekedés a prognózisidőszakban nem igazán várható. A beruházók, különösen a külföldi befektetők továbbra is bizalmatlanok. Az ország teljesítményét az olajexport alakulása változatlanul alapvetően meghatározza, s a csak mérsékelten emelkedő, továbbra is nagyon ingatag olajár mind az exportbevételeket fékezi, mind pedig az államháztartás helyzetét befolyásolja kedvezőtlenül. Ennek következtében az orosz fiskális politika a prognózisidőszakban változatlanul restriktív marad, így növekedési impulzusok erről az oldalról sem várhatók. A növekedést és a termelés szélesebb körben történő bővülését a szerkezeti problémák, ellátási szűk keresztmetszetek korlátozzák. Továbbra is az határozza meg a növekedési lehetőségeket, hogy hogyan alakul az olajár, illetve a kapcsolódó külső kereslet. Mindez a jelenlegi bizonytalan nyersanyagpiaci körülmények között nagyon törékennyé teszi az orosz növekedést.

1.2.) Új típusú kockázatok megjelenése az elmúlt öt évben

A nemzetközi politikai események a világgazdaság alakulása szempontjából az egyre globalizáltabb világban igen jelentősek. Az elmúlt időszak sem kivétel ez alól, így érdemes áttekinteni azokat a jelentősebb világpolitikai fordulatokat, melyek meghatározóak a jövőbeni gazdasági folyamatok alakulása szempontjából.

Az egyik ilyen nagy, és igazából nem várt fordulatot, ahogy erre már korábban is utaltunk, a Brexit szavazás eredménye jelentette. Az Egyesült Királyság az Európai Unióból való kilépés mellett döntött több mint 40 évnyi tagság után. A szavazók többsége a szabad mozgás megállítása és a döntések nemzeti szintre való visszahelyezése miatt szavazott a kilépés mellett. 2017. március végén Theresa May, a lemondott Cameron követő konzervatív brit miniszterelnök, megindította az 50. cikk szerinti eljárást, majd státusza megerősítése érdekében új választásokat szervezett június 6-ra, ahol politikai vereséget szenvedve, csak kisebbségi kormányzóerőt szerzett, így gyengítve pozícióját az azóta megkezdett EU-val

folytatott tárgyalásokon. Az Egyesült Királyság kilépésére leghamarabb 2 év múlva kerülhet sor, és a jelenlegi állás szerint nem lesz zökkenőmentes a megegyezés.³

Azonban nem csak a kilépés tárgyalása okoz nehézségeket, a későbbi új kapcsolat kialakítása is problémás. Ha az UK, az Európai Gazdasági Térség tagjaihoz hasonlóan, részese maradna az egységes piacnak, el kellene fogadnia a négy szabadság elvét, illetve az EU-s szintű döntésekben nem kapna súlyt. Ha szabadkereskedelmi egyezményt kötne az EU-val, hozzáférése megmaradna, de vámmentességet nem élvezne, miközben jelenleg körülbelül kereskedelme majdnem felét bonyolítja a tagországokkal (Dhingra, Ottaviano, Sampson, & Van Rennen, 2016). Továbbá, nem részesedne az EU által harmadik országokkal kötött kereskedelmi egyezmények előnyeiből, bilaterális keretek közt kellene egyenként letárgyalnia minden megállapodást, mely időigényes, és kilépés miatt meggyengült pozíciója sem segítené ebben.

A másik nem várt esemény Donald Trump győzelme volt az Egyesült Államok elnökválasztásában, ahol ellenfele, a demokrata Hilary Clinton a várakozásokkal ellentétben nem tudta megszerezni az elektori kollégium szavazatainak többségét. Az eredményt nagyban befolyásolta a hacker botrány, melynek során kiszivárogtatták a Demokrata Nemzeti Bizottság levelezését, illetve a volt külügyminiszter magánszerver használatát újrajárgáló FBI bejelentés 11 nappal a választások előtt érkezett (Letter to Congress From F.B.I. Director, 2016). Az események az orosz-amerikai kapcsolatok jövőbeni alakulására is hatással lehetnek és az azóta jellemző fejlemények (Trumpoz közeli politikusok orosz tárgyalásai) jelzik, hogy még további előre nem látható események is bekövetkezhetnek.

Elemezve az új amerikai adminisztráció tevékenységét, nem történt teljes fordulat az eddigi univerzális értékek kontra nemzeti érdek szerint folytatott külpolitikában. Az „America First” elv a protekcionizmust, a nemzetközi helyett a belpolitikára való koncentrációt vonná maga után, melyet bizonyos döntések alátámasztani látszanak. Ilyen például az új adminisztráció egyik első lépése, amellyel kilépett a TPP-ből (Trans-Pacific Partnership), amit még az előző, Obama adminisztráció indított el. Mivel Trump úgy ítélte, ez a kereskedelmi egyezmény nem képviselné az amerikai munkások érdekeit, elállt a tárgyalásoktól (The White House, 2017). Az Észak-Amerikai Szabadkereskedelmi Egyezményre (NAFTA 1994) ugyanez a sors várt volna, de az erős tiltakozás miatt csak az egyezmény újratárgyalását, az amerikaiaknak előnyösebb feltételek biztosítását tűzte ki célul. A Párizsi Klímaegyezmény (2015) elutasítását azonos logika mentén jelentette be Trump: az amerikai cégek és a nemzet számára előnytelen elvárásokat hangoztatta a többi résztvevő országgal szemben. Szerinte nem igazságos, hogy az Egyesült Államoknak vissza kell szorítani a kibocsátását ilyen mértékben, míg pl. India vagy Kína engedményt kapott a széntermelésre, ezzel hátrányos helyzetbe hozva az amerikai cégeket (The White House, 2017). A G7 találkozó után jelentette be, hogy az USA kivonul az egyezményből, ezzel Nicaragua mellett az egyetlen országgá válva, aki nem részese a megállapodásnak. Helyette újra akarja tárgyalni a feltételeket, vagy egy teljesen új megállapodást kötni – a részes államok ezt kategorikusan elutasították: a megállapodás nem

³ London még a tárgyalások lezárása előtt le akarja fektetni az új kapcsolat alapjait, illetve nem akar a továbbiakban hozzájárulni a közösségi költségvetéshez. Az Európai Unió ugyanakkor leszögezte, csak harmadik félként, a kilépés után tárgyal majd az Egyesült Királysággal jövőbeni kapcsolatukról, elvárja, hogy az UK míg tagország, fizesse kötelezettségeit, illetve a kiválás költségeit is, mint például az EU-s intézmények áttelepítése (General Secretariat of the Council, 2017). Az uniós állampolgárok helyzete az országban, és a brit állampolgároké az EU-ban szintén megosztó kérdés a két fél között.

újrátárgyalható vagy helyettesíthető egy másikkal. A döntés azért is nagyhorderejű, mivel az USA az egyik legnagyobb kibocsátó ország, így kilépésével aláássa a megállapodás kitűzött céljait, és precedenst alkotva más országokat is arra ösztönözhet, hogy feladják kötelezettségeiket. Nemzetközi szinten nagy visszhangot kapott a lépés, akaratlanul is közelebb sodorva egymáshoz az Európai Uniót és Kínát. A két entitás nyilatkozatot adott ki, melyben újra megerősítették elkötelezettségüket a Párizsi Megállapodás végrehajtása iránt, illetve kifejezték sajnálatukat az Egyesült Államok döntése miatt. (European Commission Press release, 2017) A Hamburgban rendezett G20 csúcson pedig újra hitet tettek a világ vezetői – az Egyesült Államokon kívül – a Párizsi Megállapodás megmásíthatatlansága mellett. (G20 Leaders' Declaration, 2017). Az USA és az EU közötti viszony már eleve valamennyire kiélezett volt, hiszen Trump pozitívan értékelt a Brexitet, az oroszokkal szemben enyhébb hozzáállást tanúsított ellentétben az újabb szankciókat követelő Európával, és a NATO találkozáson hangot adott elégedetlenségének a tagokkal szemben, akik nem teljesítik a 2 %-os GDP határt védelmi költségvetésükben, miközben nem erősítette meg az 5. cikk szerinti kölcsönös védelmi záradékot.

Az amerikai-európai feszültségek éleződését jelzi, Juncker, az Európai Bizottság elnökének nyilatkozata a G20 csúcson, melyben figyelmeztette Washington: amennyiben az protekcionista intézkedéseket tenne az amerikai acélipar védelmében, ellenlépésekre számíthat az EU-tól. (Wintour, 2017) Ezek tükrében nem meglepő, hogy a német kancellár azt mondta, Európa már nem támaszkodhat kizárólag szövetségeseire, az Egyesült Királyságra és az Egyesült Államokra, saját kezébe kell vennie sorsa irányítását. (Henley, 2017).

Az amerikai protekcionista megnyilvánulásokkal szemben az Európai Unió a nyitás politikáját próbálja érvényesíteni. Így Kanadával megállapodtak, hogy szeptembertől kezdik az Átfogó Gazdasági és Kereskedelmi Megállapodás ideiglenes alkalmazását, illetve az EU-Japán csúcson bejelentették, hogy véglegesítik a gazdasági és stratégiai partnerségi megállapodás tárgyalását. (European Commission, 2017) (General Secretariat of the Council, 2017).

A kínai-amerikai kapcsolatokat a klíma egyezményen kívül a dél-kínai tengeri incidensek, az USA Tajvannal kötött fegyverszállítási megállapodása, illetve a valuta manipulátori minősítéssel való amerikai fenyegetés árnyékolta be. (Defense Security Cooperation Agency, 2017) Az észak-koreai helyzet még tovább bonyolítja a kapcsolatokat, hiszen az újabb interkontinentális ballisztikus rakétatesztek bizonyítják, hogy az Amerika-ellenes észak-koreai rezsim már nem csak Kínát, Japánt és Dél-Koreát, de az Egyesült Államokat is közvetlen fenyegeti (US. Department of State, 2017). Mivel az ázsiai állam már 2003-ban kilépett az Atomsorompó Egyezményből (NPT 1968), régóta foglalkozott a nemzetközi közösség e probléma megoldásával, de ez ideig a szankciók és a diplomáciai tárgyalások nem hoztak sikert. Mivel Peking az egyik legfontosabb kereskedelmi partnere Észak-Koreának, az Egyesült Államok Kínától várta, hogy nyomást gyakoroljon a rezsimre, hogy az azonnal beszüntesse nukleáris fegyvereinek fejlesztését. Azonban eredmények hiányában, a Trump adminisztráció egyre élesebben támadja ázsiai partnerét, mely a helyzet megoldására nézve, illetve a két ország kapcsolatának fejlesztése szempontjából sem előnyös. Pedig az észak-koreai fenyegetés csak nemzetközi összefogással lenne kiküszöbölhető, mivel a tárgyalásokat Észak-Korea csak időhúzásra használja fel, ugyanakkor a katonai beavatkozás beláthatatlan következményekkel járna, növelve a kockázatot egy esetleges nukleáris katasztrófára. Az

egységes nyomásgyakorlás, és a rezsim teljes elszigetelése lenne a legoptimálisabb megoldás, melynek feltétele, a Peking-Washington közti együttműködés. A másik szomszéd, Oroszország is óva inti az Egyesült Államokat az elhamarkodott katonai beavatkozástól, a G20 csúcson többek közt a közös ellenlépések megtételét tárgyalta a két vezető. (The White House, 2017)

Azonban a látszat ellenére a Trump adminisztráció nem szakított teljesen az eddigi amerikai külpolitikai hagyományokkal. A kezdeti retorika ellenére a Trump adminisztráció nem mondta fel az iráni atomprogramról szóló Közös Átfogó Cselekvési Terv megállapodást (2015), elfogadta az Egy-Kína elvet, és a NATO-t támadó nyilatkozatai ellenére kitart a szövetség mellett. Az orosz-amerikai viszonyban sem történt előrelépés az ígéretek ellenére; a választásokba való orosz beavatkozás után még decemberben az Obama adminisztráció szankciókat vetett ki, illetve az ukrajnai válság kapcsán kiszabott szankciókat sem törölték még el. Az új adminisztráció még nehezebb helyzetbe került, mivel a Szenátusban már átment egy új törvény, mely korlátozná a végrehajtó hatalmat a szankciók feloldásában, továbbá újabb szankciókat vezetne be. A törvényt még a Háznak is jóvá kell hagynia, de mind a demokraták, mind egyes republikánusok elítélik az oroszokhoz való közeledést, mivel a Minszk-2 megállapodás követelményeit sem hajtotta még végre Moszkva. (Pifer, 2017) Ezen felül az orosz hacker botrány folytán az adminisztráció egyre több tagja kerül vizsgálat alá, illetve a Trump-Putyin találkozón elhangzottak ellenére - ahol Putyin tagadta a vádakat az orosz vezetés beavatkozásáról-, a képviselők többsége nincs meggyőződve az oroszok ártatlanságáról, így újabb ellenlépéseket várnak el Oroszországgal szemben egy jövőbeli választási beavatkozás megakadályozása érdekében. (The White House, 2017). Az új adminisztráció akkor sem tért el az eddigi külpolitikai hagyománytól, mikor rakétatámadást indított Szíria ellen válaszlépésként az Aszad-rezsim szaringáz használatára. Annak ellenére, hogy a Trump adminisztráció az „America First” elv keretében elítélte a katonai beavatkozást, ha az nem alapvető nemzeti érdek védelmében történik, az emberiség elleni bűncselekményt katonai lépéssel torolta meg, ezzel tovább nehezítve az oroszokhoz való közeledést, akik a válság kirobbanása óta nyíltan Aszad mellett álltak ki. (Abrams, 2017)

Trump fő érve a Moszkvához való közeledésre az együttműködés mélyítése a terrorizmus megfékezésében, illetve az Iszlám Kalifátus legyőzésében. Míg a nemzetközi kooperáció elengedhetetlen mindkét probléma megoldására, rövidtávon az ellentétes megközelítések (és érdekek) megnehezítik ezt. Moszul elfoglalásával, az ISIS ellenes erők egyre közelebb kerülnek a Kalifátus megdöntéséhez, azonban az utána való politikai vákuumot kihasználva, több szereplő is térségbeli dominanciáját szeretné biztosítani. Az Egyesült Államok mindenképpen Irán kiemelkedésének megakadályozásában érdekelt, ahogy Szaúd-Arábia is, míg Oroszország és Törökország viszont Irán szövetségese. Az ISIS-ellenes koalícióban harcoló kurdok függetlenségi törekvése is nehézségeket okoz majd hosszútávon, és a menekültek visszatelepítése is függőben lesz. A kalifátus kiterjedt terroristasejt-hálózata szintén nem tűnik el az Iszlám Állam megszűnésével.

A Közel-Keleten a szíriai mellett, a katarai válság veszélyezteti a régió stabilitását. Szaúd-Arábia vezetésével az Egyesült Arab Emírségek, Bahrein, és Egyiptom megszakította diplomáciai kapcsolatait Katarral, lezárták határaikat kereskedelmi embargót létrehozva az ország ellen. A lépést azzal indokolták, hogy Katar terroristákat és iszlám mozgalmakat támogat, majd 13 pontos követelési listát bocsátottak ki, melyben többek közt az al-Jazeera bezárását, a Muszlim Testvériség támogatásának megszüntetését, az Iránnal való

együttműködés megszakítását, és a török csapatok kivonását kérték cserébe a kapcsolatok normalizálásáért. Katar szuverenitása korlátozásának ítélte a követeléseket, így a helyzet nem oldódott meg, annak ellenére, hogy Kuvait mellett több nyugati ország is közvetíteni próbál a felek között. (Saudi Press Agency, 2017). Az új amerikai adminisztrációnak nagyon fontos a válság mielőbbi megoldása, mivel Katarban jelentős katonai bázissal rendelkezik, Szaúd-Arábia pedig hosszú távú szövetségese a közel-keleti stabilitás megőrzésében és Irán visszaszorításában. Nemzetközi szinten pedig a válság elhúzódása az olajárak stabilitását veszélyezteti, illetve a térség helyzetének súlyosbodásához vezethet.

További problémát jelent a populizmus, és a szélsőjobboldali erők térnyerése Európában. Míg a Brexitet a UKIP nacionalista párt támogatta az Egyesült Királyságban, addig a francia elnökválasztás utolsó körébe Marie Le Pen, a francia szélsőjobboldali párt vezetője került be. Az euroszkepticizmus és nacionalizmus előretörése részben a továbbgyűrűző migrációs válsághoz, és az egyre gyakoribb terrorista támadásokhoz köthető Európában. Ugyan a migrációs válság az EU és Törökország között kötött menekültügyi nyilatkozattal (2016. márc. 18) enyhülni látszik; jóval kevesebben jutnak át illegálisan az EU-s határokon, ugyanakkor a menekültáradatot kiváltó válságok megoldásáig nem szűnik meg teljesen a probléma. Ugyanez nem igaz a terrortámadások kérdésében, hiszen még ha az ISIS hatalmát teljesen sikerül is megdönteni a kalifátus területén, az egyre gyakoribb terrortámadások felelősei már radikalizálódtak, helyi szereplőkből állnak.

1.3.) Exportpiaci pozíciók átrendeződése

2012-2016 között a világkereskedelem nagyon szerény mértékű bővülést mutatott. A növekedési ráták általában 3 százalék alatt mozogtak (kivéve 2013-2014. éveket, amikor kicsivel 3 százalék fölé mozdultak). Az elmúlt évben mért 2,2 százalék azonban negatív rekordnak tekinthető. A lassulás elsősorban a világszerte gyenge beruházási keresletnek, valamint a feltörekvő és a nyersanyag-kitermelő országok visszafogott importkeresletének következménye volt. A gyenge éves teljesítmény mögött a negyedik negyedév számai már javulást tükröztek.

Az idei év első felében a reálgazdaságban tapasztalható élénkülés hatására az optimizmus erősödött a világkereskedelem kilátásait illetően is, a szakértők prognózisaitak rendre felfele korrigálták. Az előrejelzésekben a termelésre vonatkozóan valamelyest magasabb értékek szerepelnek, annak ellenére, hogy a válság óta az értékláncok jellemzően rövidülnek, a termék-előállítás egyes fázisai (beszállítói) egyre inkább azonos országba szerveződnek, amivel a forgalom egyik húzóereje gyengül. Emellett forgalomkorlátozó kereskedelem-politikai változások is fenyegetnek, miután az Egyesült Államok, a világ legnagyobb importőre, napirenden tartja a protekcionista intézkedések bevezetését és erős anti-globalista retorikát alkalmaz. Ugyanakkor izmosodik a szabad kereskedelmet támogató tábor is, élen az EU-val, Japánnal és Kínával. (Az előbbi kettő most kötött szabadkereskedelmi megállapodást.)

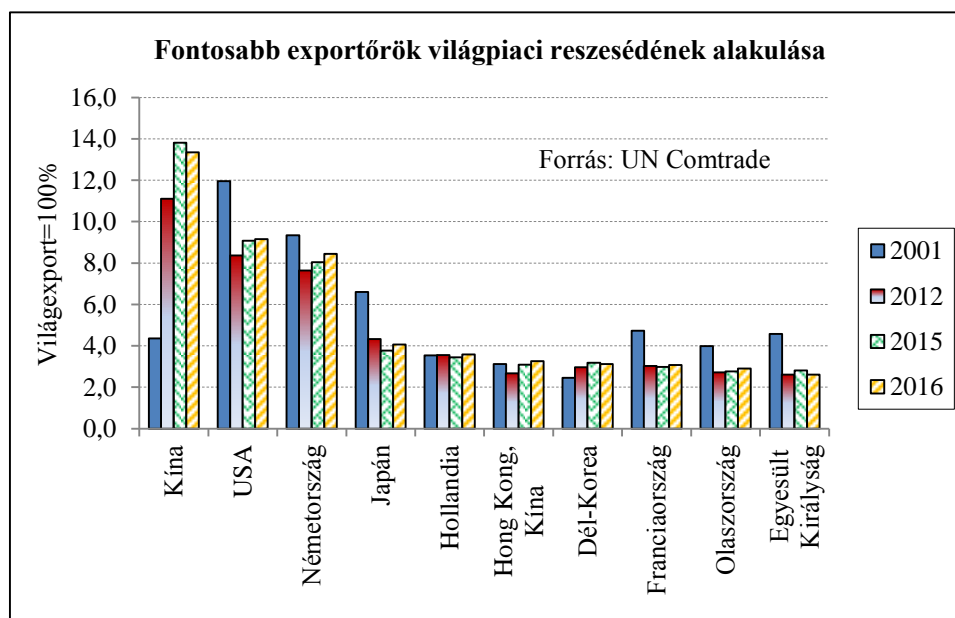
A világpiacon exportból való részesedés alapján mért piaci pozíciók 2001-2012 között jelentős mértékben átalakultak. A legfontosabb változás Kína szerepének látványos emelkedése volt. Míg 2001-ben a kínai export világpiacon súlya 4,3% volt, nagyjából az olasz piaci részesedéssel azonos értékű, s Kína a világ 6. legnagyobb exportőrének számított, addig 2012-re az első helyre lépett, s piaci részesedésével (11,3%) megelőzte az USA-t és Németországot is. Ez a

folyamat 2012 után is folytatódott: napjainkra a kínai export a világexport 13,4%-át teszi ki, ami jelzi, hogy a 2010-es évek második felében Kína piaci pozíciója csak tovább erősödött. Míg a három export nagyhatalom (az USA, Németország és Japán) piaci részesedése 2001-2012 között, ha kisebb ingadozásokkal is, de csökkent, addig Kínáé töretlenül emelkedett. 2012 után kismértékben változott a helyzet: az USA és Németország piaci pozíciói valamelyest javultak, míg Japáné tovább csökkent. A szóban forgó négy ország 2016-ban együttesen a világexport 35%-át adta. A 10-es rangsorban 2012 óta változás csak a sor végén következett be: Oroszország kikerült a listából, ami a súlyos orosz válság, az országot sújtó kereskedelmi embargó és az olajárak drámai visszaesése mellett nem meglepő. A 10-es lista végén álló Egyesült Királyság piaci pozíciói romlottak leginkább a 2000-es évek eleje óta: míg akkor a világexport 4,6%-át adta, addig ez az arány 2016-ra 2,6%-ra csökkent. 2007 (azaz a válság kezdete) óta az Egyesült Királyság világkereskedelmi pozíciója kismértékben gyengült: az EU-ba irányuló export sokkal lassabban bővült, mint az EU-n kívüli országokba irányuló kivitel. Az Egyesült Királyság piaci pozíciói a Brexit következtében valószínűleg még tovább romlanak, még ha csak átmenetileg is. Ennek mértéke jelentősen függ majd az Európai Unióval történő megállapodás milyenségétől, az országnak a belső piachoz való hozzáférést érintő korlátoktól. A befektetőkre már most jellemző elbizonytalanodás szintén arra enged következtetni, hogy a brit népszavazás következményei az exportpotenciál alakulása terén is érezteti hatását.

A szerkezeti arányeltolódások jelzik, hogy lassú átrendeződés van folyamatban az exportpiacokon. Míg a nagy exportőrök stabilak, de közben egyre több feltörekvő ország javít – önmagához képest – piaci helyzetén. Az átrendeződés nagy nyertese Kína, azonban az adatokból kitűnik, hogy a kínai piacnyerés döntő része 2012 előtt következett be.

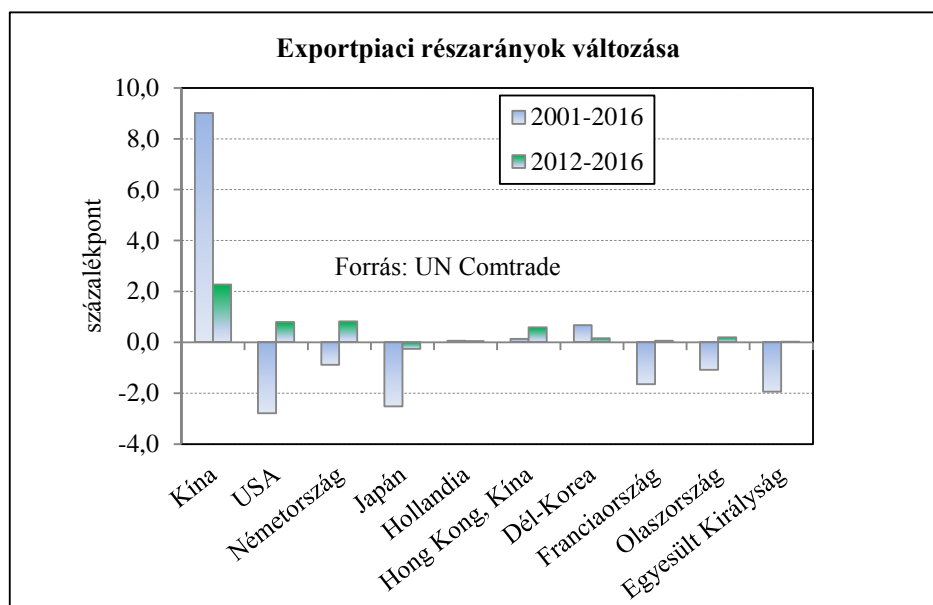
1.11. ábra: Exportpiaci pozíciók alakulása

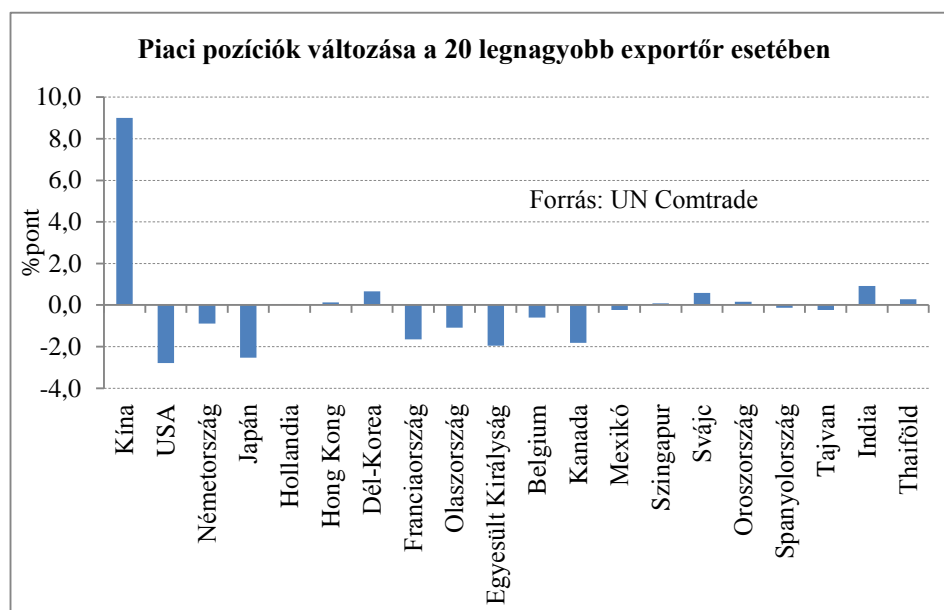
A világexport koncentrációja látványosan tovább fokozódott: míg 2001-ben a 10 legnagyobb exportőr a világexport 21,6 %-át adta, 2012-ben 32,6%-át, addig 2016-ban ez az arány 53,6%-ra emelkedett.

A világexport nagyfokú koncentrációját mutatja az is, hogy a 2016. évi 20 legnagyobb exportőr ország a világexport 73%-át fedte le. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy e 20 ország összesített piaci pozíciója 2001 és 2016 között mintegy 2 százalékponttal csökkent, jelezve némi piaci átrendeződés folyamatban van. A húszas lista is azt mutatja, hogy az élen a sorrend változott, és egyértelműen Kína javította piaci pozícióit – többek között – az USA, Németország és Japán rovására.

1.12. ábra: Piaci pozíciók átrendeződése a 2016. évi 10 legnagyobb exportőr ország esetében

1.13. ábra: Piaci pozíciók átrendeződése a 2001-2016. között a 20 legnagyobb exportőr ország esetében

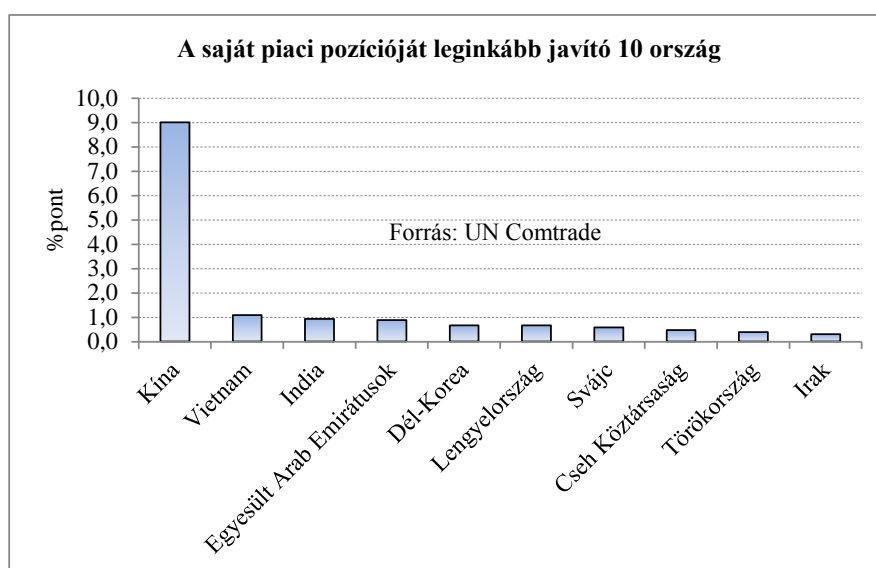
A húszas lista tagjai nagyjából azonosak a két időpontban: India és Thaiföld jelentek meg új elemként. Az elmúlt 15 évben az élbolyban Kína, Oroszország, Svájc, India és Thaiföld javított piaci pozícióin, míg a többiek mind relatíve vesztesei voltak az átrendezésnek.

1.1. táblázat: A világ 20 legnagyobb exportőre 2001-ben és 2016-ban

	Exportőr	2001. évi részarány, %		Exportőr s	2016. évi részarány, %
	VILÁG	100,0		VILÁG	100,0
1	USA	12,0	1	Kína	13,4
2	Németország	9,3	2	USA	9,2
3	Japán	6,6	3	Németország	8,5
4	Franciaország	4,7	4	Japán	4,1
5	Egyesült Királyság	4,6	5	Hollandia	3,6
6	Kína	4,4	6	Hong Kong	3,3
7	Kanada	4,3	7	Dél-Koreai Közt.	3,1
8	Olaszország	4,0	8	Franciaország	3,1
9	Hollandia	3,5	9	Olaszország	2,9
10	Hong Kong	3,1	10	Hollandia	2,6
11	Belgium	3,1	11	Belgium	2,5
12	Mexikó	2,6	12	Kanada	2,5
13	Dél-Koreai Közt.	2,5	13	Mexikó	2,4
14	Tajvan	2,0	14	Szingapúr	2,1
15	Szingapúr	2,0	15	Svájc	1,9
16	Spanyolország	1,9	16	Oroszország	1,8
17	Oroszország	1,6	17	Spanyolország	1,8
18	Malaysia	1,4	18	Tajvan	1,8
19	Írország	1,4	19	India	1,6
20	Svájc	1,3	20	Thaiföld	1,3

Forrás: UN Comtrade

1.14. ábra: A 2001-2016 időszakban a saját piaci pozícióját leginkább javító 10 ország

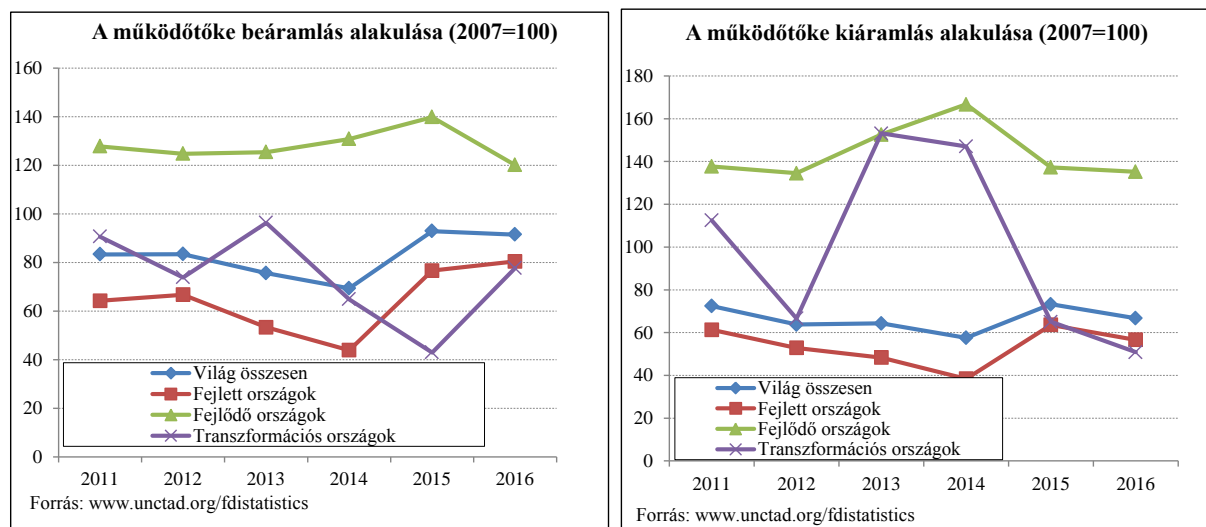
A világ exportpiaci szerkezetének egy másik dimenzióját mutatja a fenti ábra: ebből kitűnik, hogy piaci pozícióit a feltörekvő országok tudták relatíve jelentősen javítani, ami annak a jele, hogy egy lassú piaci átrendeződés folyamatban van a fejlett országok rovására.

1.4.) A működő tőke áramlás új trendjei

Az exportpiaci, világkereskedelmi mozgások sok szálon kapcsolódnak a működő tőke áramláshoz. A legnagyobb exportőrök a legnagyobb működőtőke exportőrök között is megjelennek. A működőtőke mozgások 2015-ben beindult visszarendeződésének folyamata 2016-ban már meg is tört. A beáramló közvetlen külföldi működőtőke (Foreign Direct Investment - FDI) mennyisége a 2015. évi értékéhez képest világviszonylatban 2 százalékkal csökkent, s így 1,75 ezer milliárd dollárt tett ki.⁴

A 15 százalékos zsugorodással különösen a fejlődő országokba irányuló tőkeáramlás visszaesése volt jelentős. Mindazonáltal csupán ez az országcsoport mondhatja el magáról, hogy az utóbbi években mind a működőtőke bevitel, mind a kivitel terén sikerült túlszárnyalnia az „utolsó békeév”, vagyis a 2007-es esztendő teljesítményeit. A másik két csoporthoz képest jóval kevesebb országot magába foglaló transzformációs országok⁵ csoportja ugyan a tőkekivitel terén 2013-ban és 2014-ben szintén sikeresen túlhaladta a válságot megelőző teljesítményét, az elmúlt két évben viszont óriási visszaesést regisztrálhattak. (Ld. a 1.15. számú ábrákat!)

1.15. ábra: A működőtőke-áramlás jellemzői

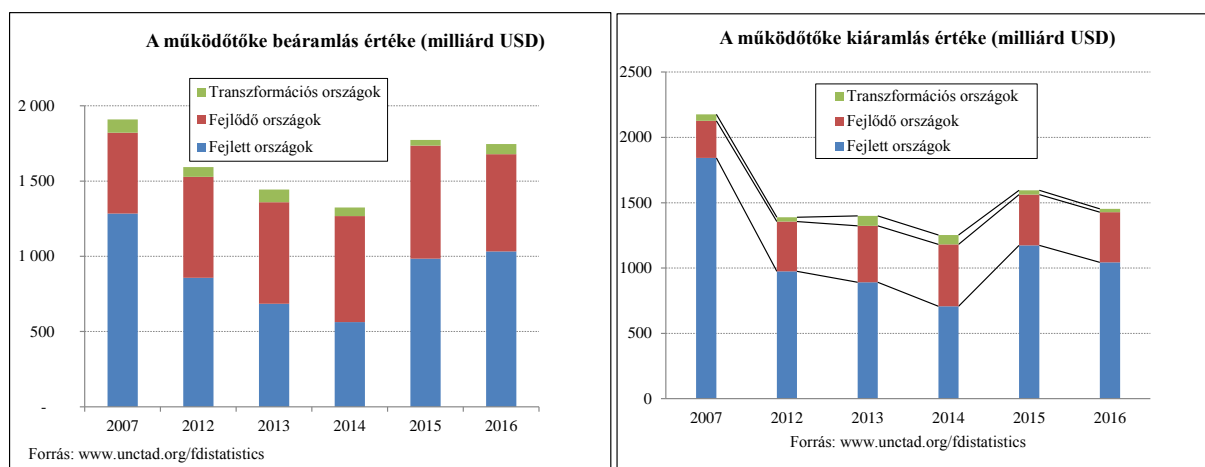
Az alábbi ábrák azt mutatják be, hogy miként alakult a világ és a három fő országcsoport közvetlen működőtőke be- és kivitelének értéke. Láthatjuk, milyen átrendeződés ment végbe a fejlődő országok javára. Térnyerésük főleg a működőtőke importja terén volt látványos, ami a multinacionális cégek minél olcsóbb termelési tényezők bevonására irányuló törekvései

⁴ World Investment Report 2017, UNCTAD, 2017. június, Genf

⁵ Albánia, Örményország, Azerbajdzsán, Belorusz, Bosznia-Hercegovina, Grúzia, Kazahsztán, Kirgizisztán, Montenegró, Moldávia, Orosz Föderáció, Szerbia, Tádzsikisztán, Macedónia, Türkmenisztán, Ukrajna, Üzbegisztán.

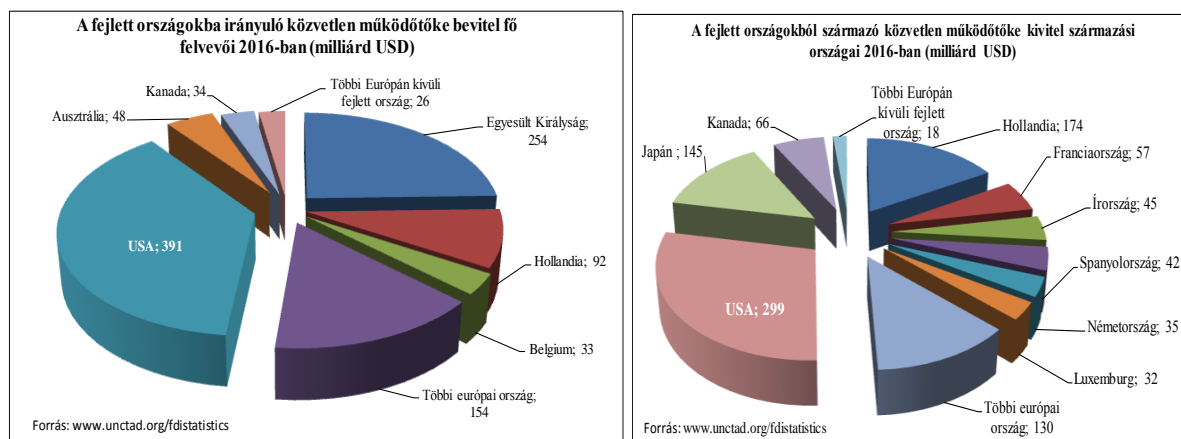
ismeretében nem meglepő, ugyanakkor figyelemre méltó a tőkeexportóri szerepben való erősödésük is.

1.16. ábra: A működőtőke-áramlás értékadatainak alakulása, régiós különbségek

A következő ábrák segítségével azt mutatjuk be, hogy mely országok a nemzetközi működőtőke mozgások főszereplői.

1.17. ábra: Fejlett országok működőtőke exportja és importja

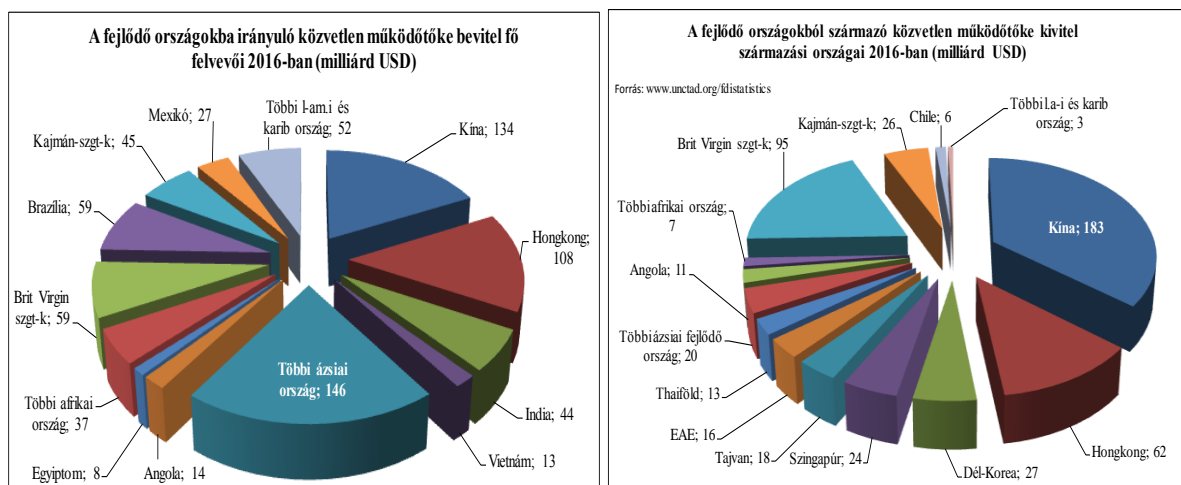

A fejlett országok közül mind befogadó, mind beruházó szerepkörben az USA áll az élen. 2016-ban 391 milliárd dollárnyi közvetlen működőtőke áramlott ide, amivel tavaly is, csakúgy, mint hosszú évek óta mindig, a világ legnagyobb FDI befogadó országa volt. A külföldön beruházók rangsorát, 2016-ban 299 milliárd dollárnyi befektetésével, szintén hagyományosan az USA vezeti.

Ennél érdekesebb a helyzet a dobogó második fokán. Az Egyesült Királyság, amely korábban évi 30-50 milliárd dollár körüli nagyságrendben fogadott be külföldi működőtőkét, 2016-ban a világ második legnagyobb összegű beáramlásával dicsekedhetett. Abban, hogy tavaly 254 milliárd dollárnyi FDI áramlott a szigetországba minden bizonnyal közrejátszott a Brexit bejelentése. Logikus lépés a multiktól, hogy helyi cégekként kívánnak jelen lenni az EU-ból távozó britek piacán. Ezt a célt elsősorban akvizíciók révén kívánják elérni. A patinás angol cégek felvásárlásában az ázsiai vállalatok mellett a 2016-ban a fejlett országok közül második legfontosabb beruházó, Hollandia multinacionális vállalatai is jeleskednek. Az országból

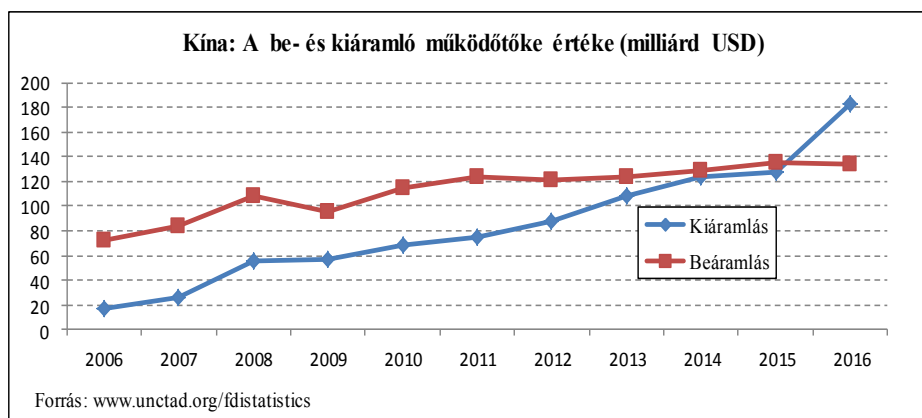
kiáramló 174 milliárd dollárnyi működőtőke jelentős hányadát tette ki például, hogy a Royal Dutch Shell 69 milliárd dollárért vásárolt meg egy angol céget.

1.18. ábra: Fejlődő országok működőtőke exportja és importja

A fejlődő országok közül az FDI áramlások főszereplője egyértelműen Kína. (Különösen, ha a vele szimbiózisban élő Hongkonggal együtt vesszük számba.) Mind a be-, mind a kiáramlások vonatkozásában messze a legnagyobb súlyt képviseli, s ennek az országnak a teljesítménye határozza meg a fejlődő világra jellemző trendeket. Befogadó országgként már több mint két évtizedes hagyományai vannak, küldőként viszont éppen abban az időszakban érték el látványos eredményeket, amikor a világ a visszaesés illetve a lassú FDI bővülés időszakát élte. Az 1.19. számú ábrán láthatjuk, hogy a kínai FDI áramlásokra nem hatott fékezően a világgazdasági válság. Az elmúlt tíz év során a beáramló FDI éves értéke a kétszeresére, a Kínából kiáramló működőtőkéje pedig tízszeresére nőtt, és 2016-ban már közel 50 milliárd dollárral több FDI áramlott ki az országból, mint amennyi bement oda. Következésképpen Kínával, mint működőtőke exportőrrel és az általa alkalmazott sajátos eszköztárral a jövőben egyre inkább számolni kell.

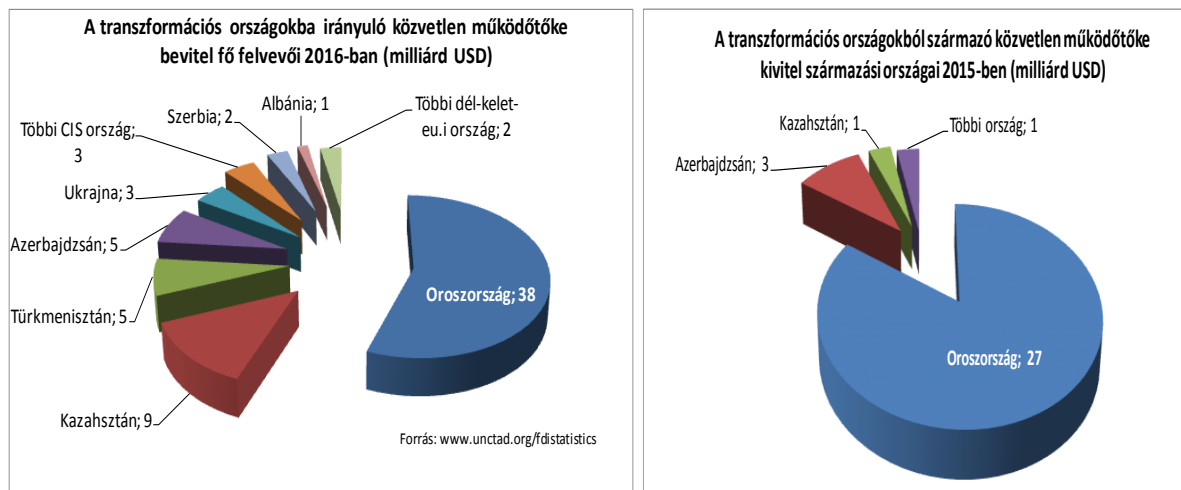
1.19. ábra: Kína, mint működőtőke exportőr és importőr

A fejlődő országok működőtőke áramlásokban elfoglalt helye alapján készült ábrák egy, a világgazdaság és bizonyos nemzetállamok gazdasága szempontjából is igen fontos jelenségre is ráirányítják a figyelmet. Az a tény, hogy a Brit Virgin-szigetek és a Kajmán-szigetek előkelő helyet foglalnak el az FDI ki- és beáramlása alapján felállított rangsorokban, az 1.18.

számú ábrán látható „tortákból” meglehetősen vastag szelet jut nekik, arra enged következtetni, hogy az adóelkerülés/optimalizálás a működőtőke áramlásnak is egyre fontosabb mozgatórugójává válik.

1.20. ábra: Működőtőke ki- és beáramlás a transzformációs országok esetében

A transzformációs országok működőtőke mozgásaira Oroszország túlsúlya nyomja rá a bélyegét. Azé az országé, amelynek 2016. évi 38 milliárd dollárnyi FDI bevétele csupán a felét teszi ki annak az összegnek, amelyet 2008-ban ruháztak be ott a külföldiek, ugyanakkor ez az összeg számottevő fellendülésként is értékelhető a 2015. évi 12 milliárddal összevetve. Külföldön működőtőkét statisztikailag értékelhető mennyiségben Oroszországon kívül csak Azerbajdzsán és Kazahsztán ruházott be az elmúlt években.

A 1.20. számú ábrán azért a 2015-ös esztendő adatait ábrázoltuk, mert 2016-ban Kazahsztán negatív FDI kiáramlást produkált, aminek 5,4 milliárd dollárnyi összege meghaladta az Oroszországon kívüli transzformációs országokból kiáramlott FDI összegét, így ellehetetlenítette a „tortaszeletek” ábrázolását.

Első olvasatban furcsán hangzik, hogy létezik negatív tőke kivitel illetve tőke behozatal, pedig újabban egyre több ország esetében jeleznek ilyen adatokat a statisztikák. Az UNCTAD szakértői szerint⁶ akkor lesz negatív a külföldi működőtőke áramlás egyenlege, ha az FDI három komponense, a tőkeberuházás, az újra befektetett profitok és a cégen belüli kölcsönök közül legalább egy ellentétes irányban mozog. Például, ha a külföldi tulajdonos a korábban befektetett tőkéjét kivonja az országból, eladja a céget vagy a működés során keletkezett profitot nem az illető országban realizálja, esetleg kölcsönt vesz fel a cégtől, s ennek a „fordított beruházásnak” (reverse investment, vagy disinvestment) az összegét az adott évi többi FDI mozgás nem képes kompenzálni.

A fordított beruházás a működőtőke mozgás mindkét irányában (inflows, outflows) előfordulhat. Az első esetben azt jelenti a negatív előjel, hogy a tárgyévben kevesebb működőtőke áramlott be az országba, mint amennyi a már ott működő külföldi tulajdonban lévő cégek tranzakciói révén kiáramlott onnan. A második esetben pedig arról van szó, hogy a

⁶ http://unctad.org/en/Pages/DIAE/Investment%20and%20Enterprise/FDI_Flows.aspx

tárgyévben a már külföldön működő tőkéjükből többet vittek haza az adott országban rezidens tulajdonosok, mint amennyi FDI kivitelre került onnan.

1.2. táblázat: A tíz legmagasabb összegű fordított tőke mozgást regisztráló ország

Helyezés	FDI Inflows				FDI Outflows			
	2015		2016		2015		2016	
	Ország	Mrd USD	Ország	Mrd USD	Ország	Mrd USD	Ország	Mrd USD
1.	Magyarország	-14,8	Svájc	-26,3	Egyesült Kir.	-82,1	Egyesült Kir.	-12,6
2.	Irak	-7,8	Ausztria	-6,1	Finnország	-16,0	Indonézia	-12
3.	Omán	-2,7	Irak	-5,9	Magyarország	-16,0	Brazília	-12,4
4.	Japán	-2,3	Norvégia	-5,5	Málta	-5,3	Magyarország	-8,8
5.	Bahrain	-0,8	Magyarország	-5,3	Ausztrália	-1,7	Kuvait	-6,3
6.	Gibraltár	-0,7	Mongólia	-4,1	Venezuela	-1,1	Kazahsztán	-5,3
7.	Algéria	-0,6	Gibraltár	-0,9	Makaó	-0,7	Málta	-5,4
8.	Új-Zéland	-0,3	Jemen	-0,6	Szlovákia	-0,2	Ausztria	-2,2
9.	Szlovákia	-0,2	Izland	-0,5	Gabon	-0,1	Izland	-1,2
10.	Bermuda	-0,1	Szlovákia	-0,3	Bermuda	-0,1	Mexikó	-0,8

Forrás: www.unctad.org/fdistatistics

A működőtőke mozgások elemzésekor a jövőben a fordított beruházások alakulását is figyelemmel kell kísérni, annál is inkább, mert mindkét vizsgált évben, mindkét irányban hazánk is egyik főszereplője volt a fenti táblázatban szereplő toplistának.

Világgazdasági hatását tekintve leginkább az Egyesült Királyság esete érdemel kiemelt figyelmet. Míg 2016-ban a világ második legnagyobb működőtőke importőre volt, addig 2015-ben és 2016-ban egyaránt ez az ország vezette a fordított tőkekiáramlások listáját. A Brexit várható hatásainak elemzésekor erre a jelenségre feltétlenül oda kell majd figyelni.

A működőtőke kivitel egy speciális szegmensét valósítják meg azok a teljes, vagy többségi állami tulajdonban lévő vállalatok, amelyek külföldön létesítenek leányvállalatokat. Számosságukat tekintve ugyan az összes multinak csak 1,5 %-át teszik ki, de a leányvállalataik száma meghaladja a világban működő összes leányvállalat 15 %-át. A nem pénzügyi szférában működő száz legnagyobb multi listáján 2016-ban 15 olyan cég szerepelt, amelynek anyavállalata egy állami cég volt. A fejlődő és a transzformációs országok egyesített listáján a száz legnagyobb multi közül 45-nek az anyavállalata volt állami cég.⁷ Az UNCTAD adatbázisában⁸ 2017-ben közel 1500 ilyen multinacionalizálódott állami cég szerepel, amelyeknek összesen több mint 86 000 leányvállalata működik világszerte.

A küldők élmezőnyében olyan országokkal találkozhatunk, amelyek esetében a belgazdaságban is hagyományosan fontos szerepet játszanak az állami cégek, ezért a külföld irányába történő terjeszkedést is evidens, hogy ezek a cégek hajtják végre. Vannak azonban olyan esetek is szép számmal, ahol az anyaország befolyásszerzésre igyekszik felhasználni a tőkekivitel. Erről elsősorban az állami tulajdonú anyavállalatok tevékenységének ágazati szerkezete tanúskodik.

⁷ World Investment Report 2017, UNCTAD, 2017. június, Genf

⁸ SO-MNE database (www.unctad.org/fdistatistics)

1.3. táblázat: Működőtőke exportőr állami tulajdonban lévő cégek anyaországainak és a leányvállalataikat befogadó országoknak a toplistája 2016-ban

Helyezés	Küldő ország	Anyacégek száma (db)	Helyezés	Fogadó ország	Leányvállalatok száma
1.	Kína	257	1.	USA	8 706
2.	Malaysia	79	2.	Egyesült Királyság	7 635
3.	India	61	3.	Németország	4 581
4.	Dél-Afrikai Közt.	55	4.	Hollandia	3 743
5.	Oroszország	51	5.	Ausztrália	3 726
6.	Egyesült Arab Em.	50	6.	Kína	3 630
7.	Svédország	49	7.	Hongkong	3 521
8.	Franciaország	45	8.	Franciaország	2 864
9.	Olaszország	44	9.	Szingapúr	2 360
10.	Dél-Korea	33	10.	Spanyolország	1 760
11.	Belgium	32	11.	Olaszország	1 722
12.	Szingapúr	29	12.	India	1 663
13.	Katar	27	13.	Brit Virgin-szigetek	1 558
14.	Portugália	26	14.	Svédország	1 399
15.	Szlovénia	24	15.	Brazília	1 239
16.	Új-Zéland	24	16.	Kanada	1 151
17.	Ausztria	23	17.	Oroszország	1 128
18.	Finnország	23	18.	Lengyelország	957
19.	Lengyelország	21	19.	Kajmán-szigetek	939
20.	Svájc	20	20.	Indonézia	911

Forrás: World Investment Report 2017, p. 31, 35

1.4. táblázat: Az állami tulajdonban lévő működőtőke exportőr cégek 2016. évi toplistája

Helyezés	A cég neve	Anyországa	Fő tevékenységi területe	Külföldön beruházott tőkeállománya (Mrd USD)
1.	Volkswagen Group	Németország	gépjárműgyártás	197
2.	Enel SpA	Olaszország	áram-, gáz- és vízszolgáltatás	111
3.	Eni SpA	Olaszország	olajfinomítás és ásványolaj termékek gyártása	106
4.	Deutsche Telekom AG	Németország	távközlési szolgáltatások	102
5.	EDF SA	Franciaország	áram-, gáz- és vízszolgáltatás	85
6.	Engie	Franciaország	áram-, gáz- és vízszolgáltatás	78
7.	Statoil ASA	Norvégia	olajfinomítás és ásványolaj termékek gyártása, értékesítése	59
8.	China National Offshore Oil Corp (CNOOC)	Kína	olajkitermelés, kőolajmezők feltárása	67
9.	Airbus Group NV	Franciaország	repülőgépgyártás	66
10.	Orange SA	Franciaország	távközlési szolgáltatások	63
11.	Nippon Telegraph & Telephone Corp	Japán	távközlési szolgáltatások	60
12.	Renault SA	Franciaország	gépjárműgyártás	49
13.	Petronas - Petroliam Nasional Bhd	Malajzia	olajfinomítás és ásványolaj termékek gyártása, értékesítése	48
14.	China COSCO Shipping Corp Ltd	Kína	Szállítás, raktározás	43
15.	Vale SA	Brazília	olajkitermelés, kőolajmezők feltárása	37
16.	China Minmetals Corp	Kína	Fém- és fémtermék-gyártás	35
17.	Inpex Corp	Japán	olajkitermelés, kőolajmezők feltárása	32
18.	Deutsche Post AG	Németország	szállítás, raktározás	30
19.	Japan Tobacco Inc	Japán	dohány	28
20.	OMV AG	Ausztria	olajfinomítás és ásványolaj termékek gyártása, értékesítése	28

Forrás: World Investment Report 2017, p 33.

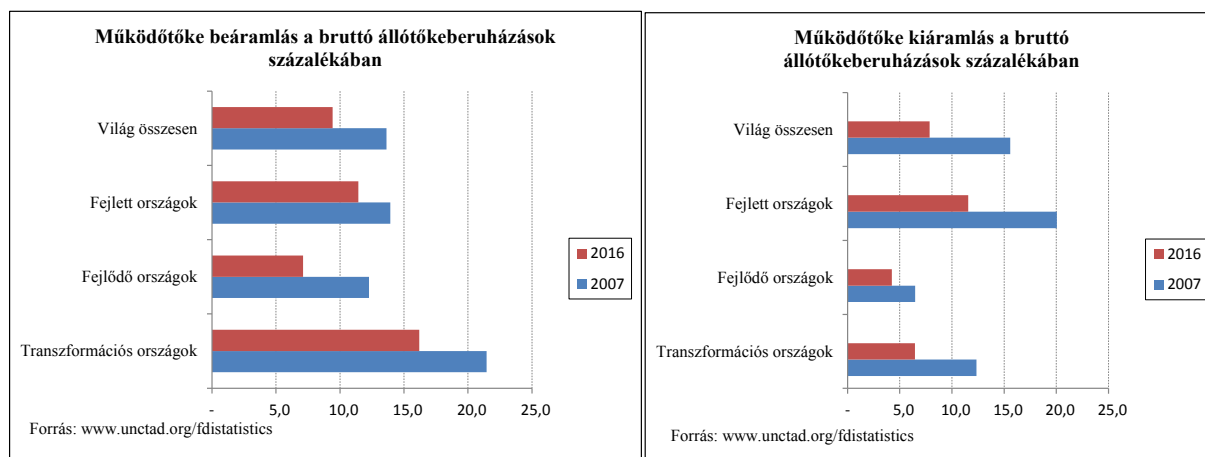
A világgazdaságban multiként viselkedő állami vállalatoknak a külföldi működőtőke beruházásaik állománya nagysága alapján felállított toplistán megtalálhatjuk e cégcsoport szinte valamennyi jellegzetes képviselőjét.

- Az alkatrész és részegység gyártáshoz, összeszereléshez olcsó munkaerőt valamint az előállított termékek felvevőpiacot biztosítani igyekvő állami vállalatokat a nagy gépjárműgyárak képviselik;
- A nyers- és fűtőanyag ellátás biztosítására törekvőket a nagy kőolajipari cégek;
- A stratégiai jelentőséggel bíró közüzemi szolgáltatások nyújtásában több toplistás áram-, gáz és vízszolgáltató állami vállalat külföldi leányvállalatai is érdekeltek;
- A kereskedelmi tevékenységet, ki nem mondva, de lényegében a saját országból érkező vállalkozók munkáját támogató szolgáltatásokat nyújtó cégeket a raktározásra, szállítmányozásra specializálódott vállalatok képviselik.

Mivel várhatóan tovább fog erősödni egyes, befolyásuk kiterjesztésére törekvő országok multinacionalizálódó állami vállalatainak világgazdasági szerepe számolni kell azzal, hogy a gazdaságdiplomácia eszköztárát is igénybe kell majd venni mind a bejövő, mind a kifelé irányuló működőtőke mozgások megfelelő mederben tartásához.

Egyre bizonyosabb, hogy a külföldi működőtőkének a bruttó állótőke beruházásokból való részesedésének alakulása a válságot követően tendenciát váltott. A 2007-ig, több mint másfél évtizedig tartó növekvő tendenciája csökkenőre módosult, s a beáramló működőtőke akkori 13,6 százalékos részesedése 9,4 százalékosra zsugorodott 2016-ra.

1.21. ábra: Működőtőke és beruházások kapcsolata

A külföldi működőtőke a transzformációs országok állótőke beruházásaiban játsza a legnagyobb szerepet, míg a fejlődőkében a legkisebbet. Annak ellenére, hogy a 2007. évi 20,1%-osról 2016-ra 11,6%-*osra* csökkent, a kiáramló működőtőke mennyisége a hazai állótőke beruházásokhoz viszonyított aránya a fejlett országok esetében a legmagasabb.

Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy a működőtőke ki- és beáramlásának alakulásában fontos szerepet játszik az információs és kommunikációs technológia (IKT) fejlődése és térnyerése az élet szinte minden területén. Hálózatainak és eszközeinek konvergenciája, mind a felhasználói, mind a szolgáltatói oldalon új helyzetet teremt. A hálózati infrastruktúra kiépítése még ösztönzőleg hatott az FDI áramlásokra, de azok az átalakulások, amelyeket a szélessávú internet elterjedése indukált fajlagosan már sokkal kevesebb külföldi beruházás

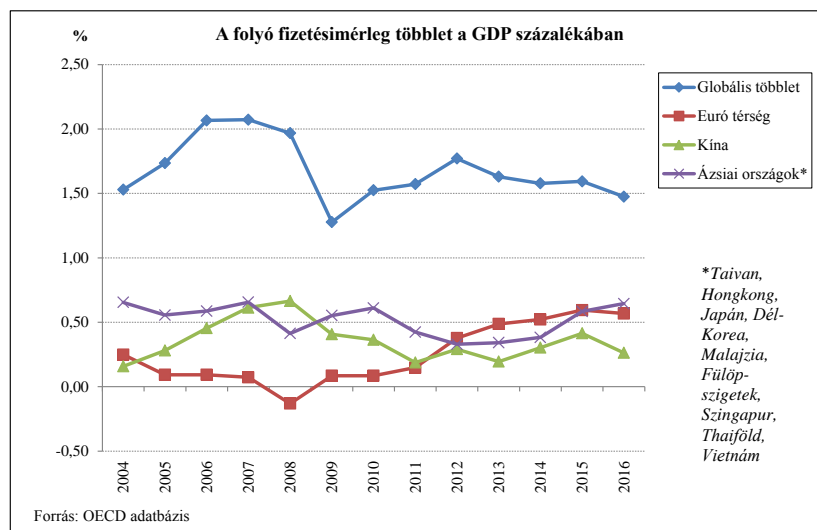
mennyiséget igényelnek. Az ún. digitális multik, a különféle platformok működtetői, az e-kereskedelemben érdekelt cégek és a tartalomszolgáltatók közül azok, amelyek szerepelnek az UNCTAD toplistáján 2010 és 2015 között bruttó állótöke beruházásaikat 65%-kal növelték, de beruházásaiknak mindössze 40 %-a valósult meg külföldön, miközben értékesítésük 70 százaléka a külpiaconra irányult.

Ráadásul a Big Data jelenségből valamint a felhő technológia alkalmazásából, a közösségi média térhódításából fakadó lehetőségek átalakítják a hagyományos termelési és értékesítési struktúrákat és ezek a változások fékezőleg hatnak a nemzetközi működőtöke mozgásokra.

1.5.) A nemzetközi pénzügyi környezet jelenlegi trendjei és a várható változások makrogazdasági hatásai

A nemzetközi pénzügyi környezetet leginkább szintetizált módon a folyó fizetési mérlegpozíciók elemzése segítségével mutathatjuk be. Segítségével érzékeltethetjük, hogy egy ország, egy országcsoporthoz teljesítményét miként értékeli a világ, hol mekkora mértékben billen meg a kereslet és a kínálat egyensúlya.

1.22. ábra: Folyó fizetési mérleghelyzet a különböző régiókban

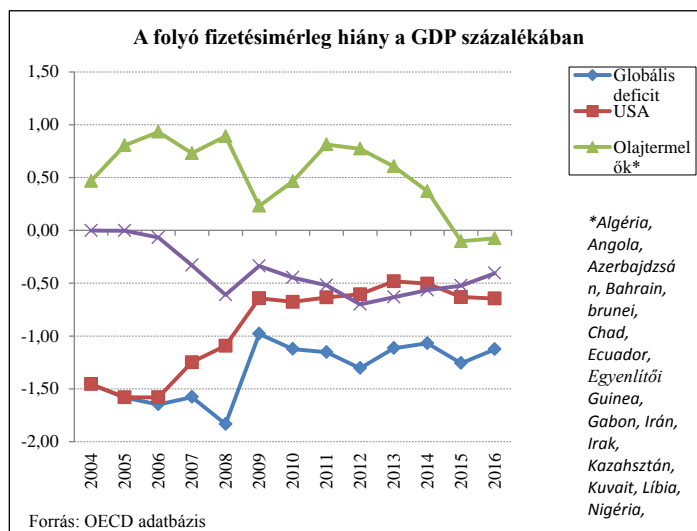
A 2008. évi válságot megelőző években drámai módon növekedésnek indult a korábban, mondhatni hagyományosan pozitív illetve negatív folyó fizetési mérleg egyenleggel rendelkező országok, országcsoporthoz egyenlegei közötti különbség. Ezek a globális egyensúlytalanságok 2016-ra enyhültek, de mindez a főszereplők összetételében is változást hozott.

Mint ahogy az 1.22. számú ábrán is láthatjuk, a többlettel rendelkező országok folyó fizetésimérlegének összesített egyenlege a 2006-2008 közötti időszakra jellemző 2 százalékos felettiről a 2009. évi nagy zuhanást követően, háromévi emelkedés után, 2012 óta ismét csökkenő tendenciát mutat és 2016-ra a világ összesített GDP-jének már kevesebb, mint 1,5 százalékát teszi ki.

1.23. ábra tanúsága szerint a deficités fizetésimérleggel rendelkezők teljesítménye is a kiegyenlítés irányába hajlott. A 2008. évi mélypontot követően 2009-re a GDP 1 %-ára mérséklődött az összesített hiányuk mértéke, majd a következő két évben 1,3 %-ra nőtt, s 2013-tól ismét mérséklődő tendenciát vett fel.

Ami a vizsgált ország csoportok teljesítményét illeti, a kőolajexportálók csoportja egyenlegében következett be a legmarkánsabb változás. A szénhidrogének világpiaci áralakulásának hatására a hatalmas többletük fokozatosan csökkenve 2015-re deficitre váltott. (Ezért ennek a csoportnak az egyenlegét nem a 1.22. számú ábrán, hanem a deficit-es országok között a 1.23. ábrán szerepeltetjük.)

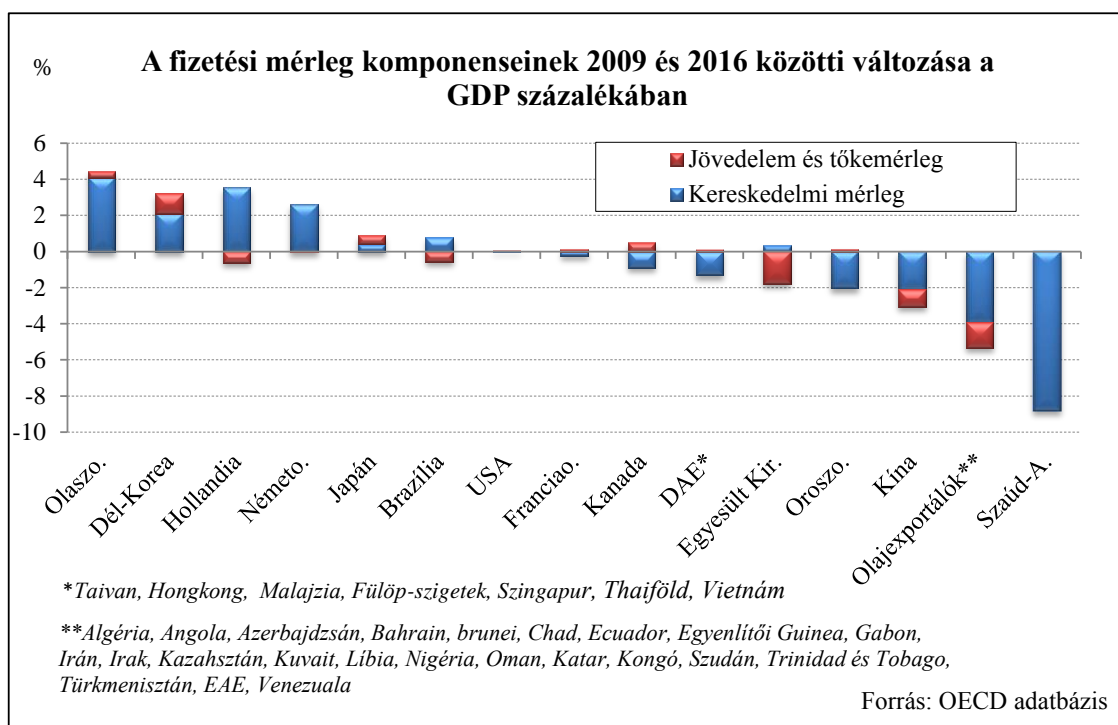
1.23. ábra: Folyó fizetési mérleghiány az olajtermelő országok esetében

Ugyancsak figyelemre méltó változás, hogy Kína többlete fokozatosan mérséklődött, miközben az euró térségé nőtt. Az USA rekord méretű deficitje 2006 és 2008 között gyors ütemben, majd lassabban, de egészen 2013-ig csökkenő tendenciát mutatott, ezt követően mérsékelten növekvő irányt vett, de még így is jóval alatta marad a válságot megelőző időszakban tapasztaltnak.

A 1.24. ábra segítségével azt kívánjuk érzékeltetni, hogy a folyó fizetésimérleg egyes komponensei, nevezetesen a kereskedelmi, valamint a jövedelem és a tőkemérleg egyenlegének változása miként befolyásolta bizonyos országok, ország csoportok gazdasági helyzetét.

1.24. ábra: A folyó fizetési mérleg komponenseinek változása az egyes országokban

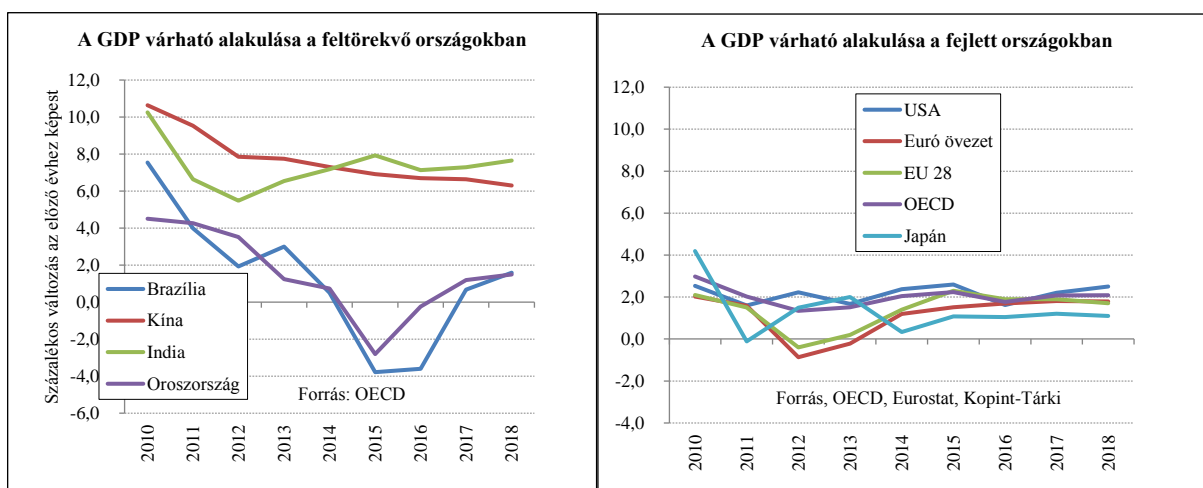
Az első, ami szembevetődik az ábrából az az, hogy a 2009 és 2016 között eltelt időszakban az áruk és szolgáltatások kereskedelmének alakulása befolyásolta leginkább az egyes országok, országcsoportok folyó fizetésimérlegének egyenlegét. A tőkemérleg és a jövedelmek átutalása csak néhány ország esetében vált számottevő tényezővé.

Az euró térségnek az ábrán szereplő országai valamint Dél-Korea Japán és Brazília az export-piacaikon tapasztalt keresletélénkülés eredményeként produkált aktív kereskedelmi mérlegének köszönhetően folyó fizetési mérlegük javulását a vizsgált időszakban. Mindeközben az ipari munkamegosztás atomizálódása korábbi nagy nyertesei, a délkelet-ázsiai országok és Kína kereskedelmi mérlege, a feldolgozóipari exportjuk magas importtartalma valamint a külföldről származó áruk és szolgáltatások iránti, a korábbinál élénkebb hazai beruházói és fogyasztói, kereslet következtében a deficit irányába változott. A nagy vesztesek, a kőolajexportáló országok, közöttük az ábrán külön szerepeltetett Szaúd-Arábia esetében igen markáns volt a kereskedelmi mérleg deficitjének hatása.

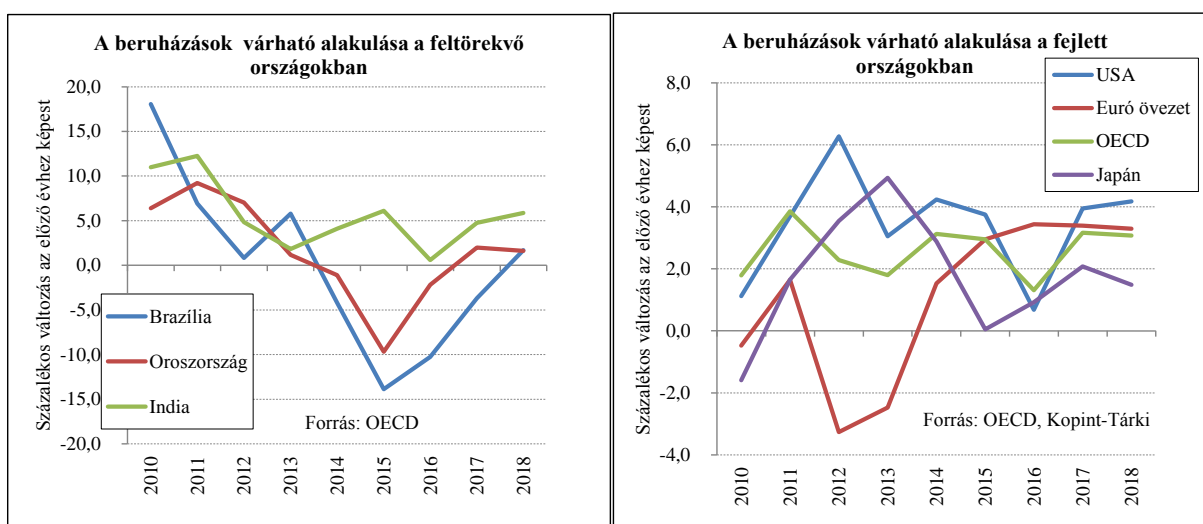
1.6.) Növekedési kilátások és kockázatok

A jelenlegi kilátások rövidtávon kedvezőek, viszont nagyon sok múlik azon, hogy mennyire sikerül a fejlett országoknak kitörniük az alacsony növekedés csapdájából, amelyben a válság óta vergődnek. A jelenleg várható növekedési ütemek élénkülést jelentenek az elmúlt évek alacsony rátáihoz képest, azonban fenntarthatóságuk továbbra is korlátozott. Ahogy már korábban is utaltunk az állóteke állomány elavult, tehát a növekedés tartóssága jelentős mértékben függ majd attól, hogy a várható beruházási konjunktúra mennyiben jár majd együtt a technológiai megújulással. Ez utóbbi jelentősen megnövelné a tényezőtermelékenységet, hozzájárulhatna a potenciális növekedés gyorsulásához, elindíthatna egy olyan ciklikus fellendülési szakaszt, amelynek hatásai globálisan érezhetőek lennének.

1.25. ábra: Növekedési kilátások a világ főbb régióiban

1.26. ábra: Beruházási trendek a világ főbb régióiban

A különböző régiók esetében eltérő trendek érvényesülnek. Azon feltörekvő országok, amelyeket kevésbé sújtott a globális válság közvetlen és közvetett hatásai hamarabb visszatérhetnek a korábbi dinamikusabb teljesítményhez. Azonban ezen országok esetében is kitűnik, hogy a várható növekedési ütemek továbbra is alatta maradnak a korábbi, az előző évtizedben tapasztaltaknak. A világ növekedési motorjának tekintett *Kínában* olyan szerkezeti átalakulások, alkalmazkodási folyamatok zajlanak, amelyek még évekig fékezhetik a növekedést. A kínai gazdaságélénkítő programok eredményesek ugyan, azonban a problémák mindeközben súlyosak (kihasználatlan kapacitások, eladósodottság, árnyékbankok, kétséges hitelmegtérülés), amelyek a potenciális növekedés szempontjából mindenképpen kockázatot jelentenek.

Oroszországban a gazdaság egyoldalú szerkezete, a nyersanyagexportra való ráutaltság teszi sérülékennyé a gazdaságot. Az elmúlt évek súlyos recessziójából ugyan kilábalta az ország, a rubel zuhanását sikerült megfékezni, a rubel erősödése lehetővé teszi a kamatok relatíve alacsonyabban tartását, ami a beruházásokat támasztja. De a fő probléma változatlan: a nyersanyagárak alakulásának való kitettség, a nyersolajexport sérülékenysége, a továbbra is

érvényben levő gazdasági embargók olyan tényezők, amelyek a jövőbeli növekedést jelentősen fékezhetik.

Az *Amerikai Egyesült Államok* esetében a kilátások javulását (az idei évre 2,2 százalékos, jövőre 2,5 százalékos GDP bővülést várunk, s a növekedést elsősorban a beruházások és a magánfogyasztás húzza, míg az exportot a dollár – még ha valamelyest csökkenő mértékű – erőssége még mindig fékezi) a kormány gazdaságpolitikájának nehezen kiszámíthatósága ronthatja. Az amerikai kormány által tervezett reformok (pl. adóreform különösen a kisvállalatokat hozza kedvezőbb helyzetbe, illetve beruházást támogató programok a konjunktúra további élénkülését eredményezhetik), az újra és újra megfogalmazott protekcionista törekvések és váratlan döntések azonban potenciális veszélyt jelentenek nemcsak az ország, hanem a globális folyamatok szempontjából is.

Japánban ugyan a konjunkturális dinamika élénkülésével számolunk, de, hogy ez mennyire lesz tartós trend, azt nehéz előre jelezni. A korábbi időszak gazdaságélénkítő programjai, a rendkívül expanzív monetáris politika nem hozta meg azt az áttörést, amire szükség lett volna. Az idei növekedést elsősorban az export és a vállalati beruházások, kisebb mértékben a magánfogyasztás támasztják. Ebben a vonatkozásban a legnagyobb lefelé mutató kockázatot az észak-ázsiai geopolitikai konfliktusok eszkalálódása és a kereskedelmi protekcionizmus erősödése jelentik. A növekedés élénkülését és a foglalkoztatás bővülését inkább a kapacitáshiány és a vártnál magasabb vállalati profitok ösztönzik, mintsem az állami kereslet. Ez utóbbi visszafogására és a GDP 220 százalékanak megfelelő állami adósságállomány csökkentésére, egy elfogadható konszolidációs program kidolgozására mindenképpen szükség van ahhoz, hogy a gazdaság a benne rejlő potenciált jobban ki tudja használni.

Az *Európai Unió* és ezen belül az euró övezet szempontjából jelenleg a legnagyobb kockázatot a Brexit jelenti. A Lisszaboni Szerződés 50. Cikkelyének aktiválásával egy olyan, legalább két éves folyamat veszi kezdetét, amelynek a végkimenetét egyelőre senki nem látja. Az Egyesült Királyság kiválásával a közös GDP mintegy egy hatodát jelentő gazdaság válik ki, amely a 2014-2020 időszakban Németország után a legnagyobb nettó befizetőnek számít. A brit kilépés – legkésőbb 2020 után – kikényszeríti a közös költségvetés megreformálását, a finanszírozási terhek újraelosztásának kérdését. A kiválás mindkét oldal számára veszteséget jelent, ezért mindkét oldal a veszteségek minimalizálására törekszik. Hogy milyen fajta kereskedelmi megállapodás jön majd létre, azt egyelőre nem lehet tudni, de az biztos, hogy amennyiben az Egyesült Királyság megszűnik az egységes belső piac részét képezni, az áruk, személyek és a tőke szabad áramlásának korlátozása – legalábbis átmenetileg – mindkét fél számára számos hátránnyal jár majd. A legnagyobb problémát a megegyezéssel kapcsolatos bizonytalanság, a folyamat elhúzódása jelenti, ami a befektetőket döntéseik elhalasztására készítheti, kockáztatva ezáltal az éppen, hogy megindult élénkülést.

A globális folyamatok alakulása szempontjából fontos kockázati tényező a *monetáris politika* alakulása: ebben a vonatkozásban többféle kockázat is felmerül: egyrészt a vezető jegybankok széttartó monetáris politikája (amerikai szigorítás, expanzív politika fenntartása az euró övezetben, Japánban, a szigorítás megindításának elodázása az Egyesült Királyságban) olyan árfolyam- és tőkemozgásokat, átrendeződéseket indíthat el, amely a pénzpiacokat megbolygathatja. Másrészt továbbra is megoszlanak a vélemények a tekintetben, hogy mekkora a buborékképződés veszélye, és a kamatok majdani meginduló, vagy az USA-ban már meg is indult emelkedése nem fog-e olyan folyamatokat elindítani az ingatlanpiacokon, mint 2008-

ban. A tartósan alacsony kamatok mellett a pénzügyi befektetők a részvények felé orientálódnak, így a részvényt piacok szárnyalnak, ami szintén számos kockázatot hord magában.

A fiskális *politika* jelenleg a legtöbb országban inkább támogató jellegű, az adósságválság réme az alacsony kamatkörnyezetben nem fenyeget. Ugyanakkor az adósságállomány leépítése a legtöbb eladósodott ország esetében nem következett be, csupán az adósságszolgálati terhek mérséklődtek. Így a kamatok előbb-utóbb meginduló emelése ezeket a problémákat újra a felszínre hozhatja.

A *nyersanyagpiacok helyzete*, a nyersanyagárak alakulása is egy további kockázati tényező. 2014 ősze óta a nyersolaj ára jelentősen csökkent, azóta a nyersolaj ára különböző mélypontokat járt be, de továbbra is igen alacsony, mintegy fele a 2014. közepi szintnek. A konjunkturális élénkülés ellenére érdemi változások nem következtek be a piaci keresleti-kínálati viszonyok terén. A hosszabb távú kilátások azonban nem sok újat ígérnek: 2018-ra még mindig túlkínálatos piacot várnak az elemzők, ami miatt sorra csökkentik az olajárra vonatkozó prognózisaikat. Ez elsősorban a nyersolajexportőr országokat hozza nehéz helyzetbe, amelyek tartósan bevételi veszteségekkel kénytelenek szembenézni. A bizonytalanságot fokozza, hogy júniusban idei csúcsot ért el az OPEC kitermelés, tekintve, hogy az OPEC termeléskorlátozó megállapodása alól mentesített két tagország, Nigéria és Líbia termelőkapacitásai nagyjából helyreálltak, miközben a többi tagország közel száz százalékban betartotta termelés-csökkentési ígérését. A felhalmozott globális nyersolajkészletek nagysága miatt a nigériai és a líbiai termelés növekedése kockára teheti az OPEC által a világpiaci árak stabilizálására kezdeményezett termelés-csökkentés eredményességét. Az OPEC és a szervezeten kívüli termelők legutóbbi találkozásójukon májusban a megállapodás hatályát a jövő év márciusáig terjesztették ki.

További kockázati tényezőt jelentenek a különböző *geopolitikai feszültségek*. Az esetleges eszkaláció veszélyei (Törökország, Szíria, Katar körüli konfliktusok, USA és Észak-Korea közötti feszültségek stb.) lefelé mutató kockázatokat hordoznak, s fékezhetik a globális növekedést.

Egy másfajta kockázatot jelent az erősödő *protekciónizmus*, forgalomkorlátozó kereskedelem-politikai változások is, miután az Egyesült Államok, a világ legnagyobb importőre, napirenden tartja a protekcionista intézkedések bevezetését és erős anti-globalista retorikát alkalmaz. Ugyanakkor izmosodik a szabad kereskedelmet támogató tábor is, élen az EU-val, Japánnal és Kínával. Megszületett – a 2013 óta folyó tárgyalások eredményeként – a szabadkereskedelmi megállapodás az Európai Unó és Japán között. Az összes vitás kérdésben sikerült megállapodást kötni: Tokió azt akarta elérni egyebek között, hogy az EU csökkentse a járművekre, elektromos berendezésekre és más ipari cikkekre kivetett vámokat. Az EU pedig azt várta Japántól, hogy nyissa meg közbeszerzési piacát, tegye szabadabbá az utat a mezőgazdasági termékek előtt, beleértve a tejtermékeket is, és csökkentse a nem vámjellegű kereskedelmi akadályokat. Szakértők szerint a kereskedelmi szerződés szimbolikus jelentőséggel is bír, tekintve, hogy Trump amerikai elnök januári hivatalba lépése után bejelentette, hogy az Egyesült Államok kivonul a Csendes-óceáni Partnerség nevű kereskedelmi megállapodásból (TTP), illetve szembehelyezkedett az Európai Unióval tervezett transzatlanti szabadkereskedelmi egyezményrel (TTIP). A július elején bejelentett megállapodás azonban még nem végleges, kereskedelmi szerződés, annak bizonyos részleteiről még megegyezésre kell jutniuk a feleknek, ami még hónapokig is eltarthat. Az Európai Bizottság az év végéig szeretné tető alá hozni a végleges egyezményt.

Továbbra is megoldatlan kérdés a *migráció*: e tekintetben az egyes országok divergáló érdekei megakadályozzák, hogy közös platform kialakulhasson, miközben a probléma eszkalálódása várható.

A jövőbeli kockázatok egyike a *terrorizmus veszélye*. A különféle, teljesen kivédhetetlen terrorista események az utóbbi időben egyre inkább szaporodtak. Ezek az események hatásai hosszabb távon különböző csatornákon keresztül befolyásolhatják a globális növekedést. Egyes régiók vonatkozásában visszafoghatják a befektetési tevékenységet, elbizonytalanítják a befektetőket, míg például a turizmusban már rövidtávon is érezhető hatás tapasztalható.

A másik igen fontos kockázati tényező a relatíve gyors és kedvezőtlen irányú *klímaváltozás*. Ennek következményei most már nemcsak a fejletlenebb országokat sújtják, hanem a fejlett világban is egyre gyakrabban tapasztalhatók olyan időjárási viszonyok, amelyekre korábban nem volt, vagy nem ilyen gyakran példa. A különböző szakértői prognózisok nem sok jóval kecsegtetnek: a felmelegedés, amelynek okait a fő szennyező országok nem akarják megszüntetni, s nem akarnak hozzájárulni a kockázatok mérsékléséhez, hosszabb távon beláthatatlan következményekkel járhat.

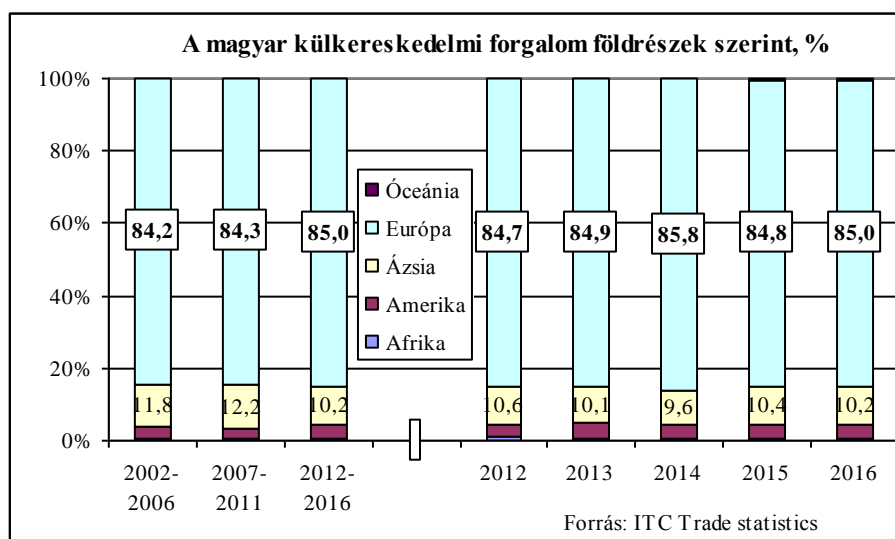
2. A magyar külkereskedelmi kapcsolatok regionális jellemzői – régi és új tendenciák 2012-2016 között

A külkereskedelmi forgalom megoszlását földrészek, régiók, országok között számos tényező befolyásolja, többek között a földrajzi elhelyezkedés, a gazdaság és a vállalkozások mérete, a multinacionális termelési hálókból épülés mértéke, a gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok hagyományai és nem utolsósorban a felvevőpiacok bővülése/szűkülése. Ez utóbbi – elsősorban az ország szerkezetét tekintve – a rövid- és középtávú változások fontos mozgatója.

A magyar gazdaság mérete kicsi, a világ GDP termeléséből 2015-ben 0,16%-kal (US\$, hivatalos árfolyam, 58. hely), a világgereskedelemből (termékexport+import) 0,58% -kal (2016-ban 0,61%-kal) részesedett. A két arányszám már jelzi, hogy az ország nyitottsága viszonylag magas. A Világbank szerint a külkereskedelem (termékek és szolgáltatások együtt) aránya a GDP-hez mérve (nyitottság mutató) 2015-ben a világ egészére 58%, Magyarországra 173% volt.⁹ (Az USA-é 28%, Németországé 86%, Írországé 216%, Hong-Kongé 401%.)

A magyar termék- külkereskedelem (export+import) megoszlása a kontinensek között nem változott számottevő mértékben sem az elmúlt másfél évtizedben (2002-2016), sem az utolsó öt évben (2012-2016): Európa 84-85%-kal, Ázsia 10-12%-kal részesedett az egész időszak alatt.

2.1. ábra

A gazdaság kis mérete és az ország tenger-nélkülisége nemcsak az Európa-centrikusságot, hanem részben azt is magyarázta, hogy a földrészeket tekintve Afrika és Óceánia (Ausztrália és Új-Zéland) szerepe a vizsgált időszakban elhanyagolható maradt, és Észak- és Dél-Amerika részaránya együtt is csupán 3-4% között mozgott. Afrika és Óceánia részesedése az összes forgalomból nem éri el az 1-1%-ot, a fenti ábránkon részesedésük nem is látszik. (2.1. ábra.)

Az OECD, amely több földrész fejlett országait tömöríti, a magyar forgalomból 2006-2011-ben átlagosan 76,4%-kal, 2012-2016-ban 78%-kal részesedett, 2015-ben és 2016-ban pedig 80, illetve 81%-kal, azaz az OECD országok erősítették pozíciójukat

⁹ Forrás: <http://data.worldbank.org/indicator/NE.TRD.GNFS.ZS>

Az EU28 tagországokkal folytatott teljes magyar kereskedelem részaránya mintegy 10%-pont körül marad el az európai országokkal folytatott kereskedelemtől: 2006-2011-ben átlagosan 74,4%-os, míg 2012-2016-ban 76,4%-os volt.¹⁰ Az EU országok fontossága nemcsak az ötéves időszakok átlagában növekedett, de az elmúlt öt évben is évről-évre emelkedett (2015-ben 78%, 2016-ban 78,8% volt).

Ezek után nem meglepő, hogy a legfontosabb partnerországok közé az elmúlt háromszor öt év átlagában egyetlen nem EU tagország tudott bekerülni, nevezetesen Oroszország, Magyarország csaknem kizárólagos energia-szállítója. (Az elmúlt években Oroszország, részben az alacsony magyar export miatt, kiszorult a TOP5-ből.)

2.1. táblázat: A legfontosabb öt partnerország és részesedése az összes magyar termékforgalomból

2002-2006		2007-2011		2012-2016		2015		2016	
Ország	%	Ország	%	Ország	%	Ország	%	Ország	%
Németország	29,2	Németország	25,6	Németország	26,1	Németország	26,8	Németország	27,0
Ausztria	6,6	Oroszország	5,7	Ausztria	6,0	Ausztria	5,6	Ausztria	5,5
Olaszország	5,6	Ausztria	5,6	Szlovákia	5,3	Szlovákia	5,1	Szlovákia	5,1
Franciaország	5,0	Olaszország	4,9	Olaszország	4,6	Franciaország	4,8	Franciaország	4,8
Oroszország	4,5	Szlovákia	4,6	Lengyelország	4,5	Olaszország	4,6	Olaszország	4,8
TOP5 összesen	50,8		46,3		46,5		47,0		47,3

Forrás: számítás a <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/> adatai alapján

A TOP5 lista alap-jellemzője egyrészt Németország kihívó nélküli vezető pozíciója, másrészt a csekély különbség a 2-5. helyek között a részesedést tekintve. Jól látszik, hogy a hagyományos magyar kereskedelmi partnerek (Németország, Ausztria, Olaszország) az élbolyban tudtak maradni, közéjük először a nagy gazdasággal rendelkező Franciaország és az energiaszállító Oroszország, majd az EU-csatlakozás után – főképpen a multinacionális vállalatok termelési hálóinak kelet-európai kiterjedése nyomán – Szlovákia és Lengyelország jelent meg a TOP5-ben. (2.1. táblázat.)

2.1. A magyar export regionális szerkezete, földrajzi koncentrátsága, különös tekintettel a növekedési pólusokra

A magyar export 86,1%-a európai vásárlóhoz került 2012-2016 között. Az arány az előző ötéves időszakénál 2%-ponttal alacsonyabb, az amerikai és ázsiai országok súlya ugyanakkor kismértékben növekedett. Az utóbbi két földrészre, különösen az Amerikába irányuló forgalom értéke (alacsony bázison) jelentősen emelkedett az elmúlt néhány évben. Az OECD tagországokba az exportból 78,6% került 2012-2016-ban, néhány tizeddel több, mint 2007-2011-ben (78,2%).

Az Európába irányuló export aránya természetesen nem azonos ugyan az EU28-ba irányuló export arányával, a különbség azonban nem nagy. (EU28 alatt az EU 2016. évi tagországait értjük, függetlenül belépésük idejétől!) (2.2. táblázat.)

¹⁰ EU28 alatt az EU 2016. évi tagországait értjük, függetlenül belépésük idejétől, azaz adataik a belépésük előtti években is szerepelnek az EU28 országok adatai között.

2.2. táblázat: Az egyes földrészek, valamint az EU28 tagországok és az Egyesült Királyság súlya a magyar exportban, %

	2002-2006	2007-2011	2012-2016	2012	2013	2014	2015	2016
Afrika	0,9	1,1	1,2	1,5	1,3	1,2	1,1	1,0
Amerika	3,6	3,0	4,6	3,7	4,4	4,9	5,0	4,9
Ázsia	5,7	7,4	7,7	7,9	7,8	7,2	7,7	7,8
Európa	89,5	88,3	86,1	86,6	86,2	86,3	85,6	85,9
EU28	83,1	79,4	78,2	77,5	77,0	78,2	79,1	79,4
UK	4,9	4,9	3,9	4,1	3,9	3,6	3,9	3,9
Óceánia	0,2	0,3	0,4	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5

Forrás: számítás a <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/> adatai alapján

A magyar export Európa-, illetve EU-centrikus voltából következően a legfontosabb felvevőpiacok EU tagállamok (2.3. táblázat).

2.3. táblázat: A legfontosabb felvevőpiacok a magyar export számára

Országok	2002-2006	Országok	2007-2011	Országok	2012-2016	Országok	2016
Németország	31,5	Németország	26,1	Németország	26,6	Németország	27,5
Ausztria	6,3	Olaszország	5,4	Románia	5,5	Románia	5,0
Olaszország	5,6	Románia	5,3	Ausztria	5,3	Szlovákia	4,9
TOP3	43,4		36,8		37,4		37,4
Franciaország	5,3	Szlovákia	5,0	Szlovákia	5,2	Franciaország	4,8
Egyesült Királyság	4,9	Ausztria	4,9	Olaszország	4,7	Olaszország	4,8
TOP5	53,6		46,8		47,3		47,0
Hollandia	3,7	Franciaország	4,9	Franciaország	4,6	Ausztria	4,7
Románia	3,3	Egyesült Királyság	4,9	Csehország	3,9	Csehország	4,1
Lengyelország	3,1	Lengyelország	3,9	Egyesült Királyság	3,9	Lengyelország	4,1
USA	3,0	Csehország	3,7	Lengyelország	3,9	Egyesült Királyság	3,9
Spanyolország	3,0	Oroszország	3,4	USA	3,2	USA	3,4
TOP10	69,7		67,5		66,7		67,3

Forrás: számítás a <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/> adatai alapján

A felvevőpiacok között Németország vezető pozíciója nemcsak stabil, de az elmúlt öt évben kicsit erősödött (járműgyártás bővülése). Részaránya, mint legfontosabb piacé, nem különösebben magas – Csehország exportjában 32,5%, Ausztriában 29,4% volt szemben a magyar 27,5%-kal (2016). Nemzetközi összehasonlításban ennél jóval magasabb részaránnyal találkozhatunk a fő-piacot illetően: például a mexikói export 81%-a, a kanadai 77%-a került az USA-ba 2015-ben.

A Németországot követő országok közül Románia és Szlovákia pozíciója erősödött 2012-2016-ban, de erősödött Ausztriáé is, miközben Olaszországé gyengült. Az EU-t elhagyni készülő Egyesült Királyság kevésbé fontos piac volt a magyar termékek számára az elmúlt öt évben, mint 2007-2011 között.

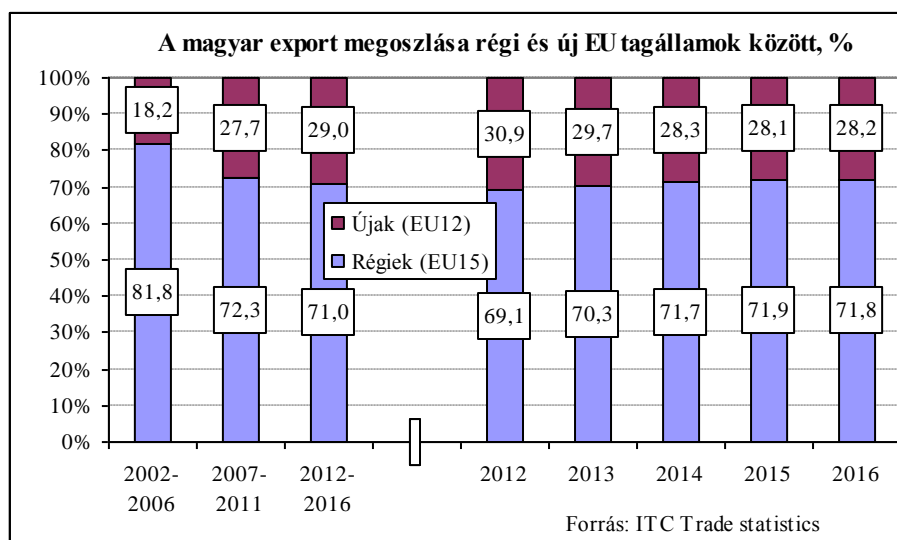
A nem EU tagország felvevőpiacok köréből a 2002-2016 közötti háromszor ötéves periódus közül kettőben az USA került a TOP10 felvevőpiac közé, 2002-2006-ban a kilencedik, 2012-2016-ban a tizedik helyen. Oroszország 2007-2011 között csípte el a 10. helyet.

A magyar export ország szerkezete diverzifikáltnak tekinthető, a kivitel 67%-a 2016-ban 10 országba került. (2.3. táblázat.) Az elmúlt öt évben az előző öt évhez viszonyítva a TOP3 és TOP5 országok súlya néhány tized %-ponttal magasabb ugyan, a TOP10 súlya viszont néhány tizeddel alacsonyabb. Összességében az export felvevőpiaci koncentrátsága az elmúlt tíz évben nem változott. (A 2002-2006 közötti magasabb TOP3-TOP5 arány csökkenését és az ország-összetétel változását főképpen a termelési fázisok széttelepítése Kelet-Európába, illetve bizonyos termelések áttelepítése/koncentrálsága egy-egy országba magyarázza.)

2.1.1. A régi és az új EU tagállamokba irányuló kivitel ország-struktúrája, piaci részarányok

2012-2016 között az EU28-ban értékesített magyar áruk 71%-a került a régi (EU15), 29%-a az új tagországokba (három hullámban 13 új tagállam, közte Magyarország).¹¹

2.2. ábra

A 2002-2006 között a régi tagországok a magyar exportból 82%-kal részesedtek. Ez az arány 2007-2011 között 10 %-ponttal csökkent, a következő öt év átlagában viszont már alig változott. Az évenkénti exportérték viszont az utolsó öt évben (2012-2016) évről-évre kicsit növekedve 69%-ról 72%-ra emelkedett (2.2. ábra).

2012-2016-ban a régi tagállamok között Németország 34%-os részesedése mögött 5-7% közötti részesedéssel négy ország, Ausztria, Olaszország, Franciaország és az Egyesült Királyság következik. (2.4. táblázat.) Az előző ötéves időszakokkal összevetve az Egyesült Királyság és Olaszország részesedése 1%-pont körül (-1,2%-pont, illetve -0,8%-pont),

¹¹ A régi és új tagországokba szállított összes kivitel értéke mindig tartalmazza a 27 partnerországba irányuló kiszállítást, függetlenül a tagsági viszony kezdetétől. Az új tagországok öze az a 13 ország tartozik, amelyik 2004-ben, vagy később lett az EU tagállama. *Kereskedelmi partnerként Magyarországnak értelemszerűen 15 régi és 12 új partnerországa – még ha EU13 is az újak jelölése – volt 2016-ban.*

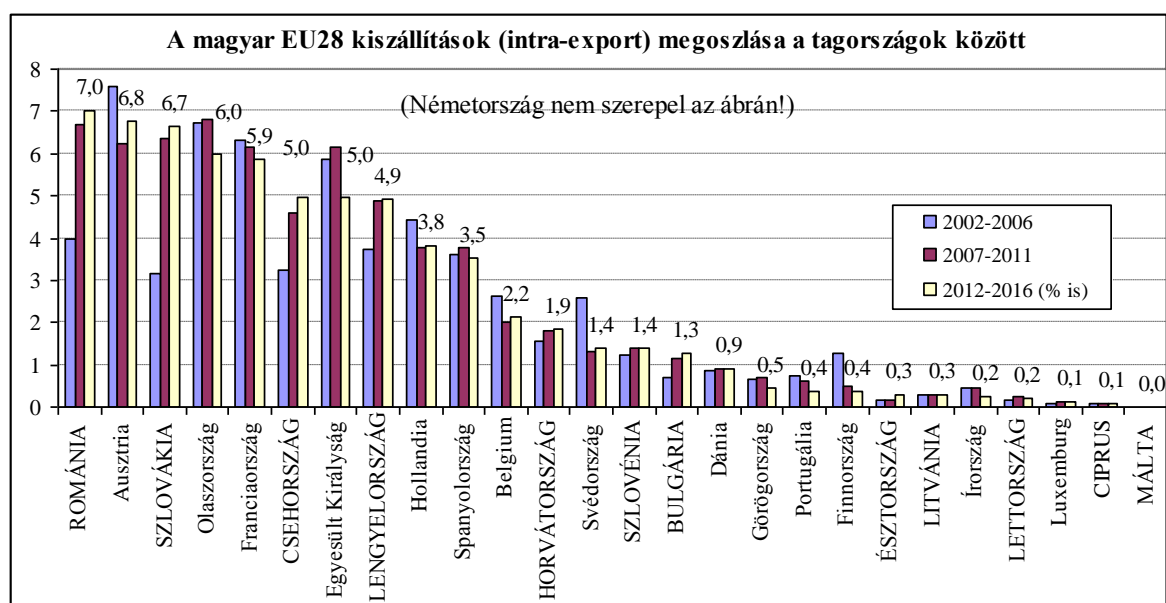
Franciaországé néhány tized %-ponttal (-0,3 %-pont) csökkent, Németországé (+1,1 %-pont) és Ausztriáé (+0,5 %-pont) emelkedett. (3. ábra.)

2.4. táblázat: Az EU28-ba irányuló magyar kivitelből a régi tagországok részesedése, %

Felvevőpiac-csoportok	Országok	2012	2013	2014	2015	2016	Változás (2016)-(2012)
Kiemelkedő	Németország	32,21	33,46	35,16	34,47	34,63	2,42
Részese- dés 5% és 7% között	Franciaország	5,98	5,74	5,70	5,85	6,01	0,04
	Olaszország	5,99	6,15	5,89	5,88	5,99	0,01
	Ausztria	7,45	7,23	7,07	6,04	5,98	-1,47
	Egyesült Királyság	5,35	5,04	4,61	4,93	4,92	-0,43
Részese- dés jellemzően 1% és 4% között	Hollandia	3,54	3,69	3,73	4,20	3,97	0,43
	Spanyolország	2,98	3,22	3,40	4,17	3,89	0,91
	Belgium	1,88	1,97	2,30	2,32	2,29	0,41
	Svédország	1,38	1,26	1,29	1,55	1,55	0,17
Részese- dés 1% alatt	Dánia	0,93	0,96	1,00	0,85	0,83	-0,09
	Görögország	0,42	0,47	0,46	0,51	0,49	0,07
	Portugália	0,38	0,33	0,37	0,42	0,46	0,08
	Finnország	0,32	0,41	0,35	0,41	0,41	0,09
	Írország	0,23	0,25	0,25	0,23	0,24	0,01
	Luxemburg	0,13	0,12	0,12	0,11	0,14	0,01

A régi tagállamok közül pozícióját a magyar export felvevőpiacai körében az elmúlt öt évben mindössze három ország nem tudta erősíteni: a jelentős felvevőpiacok közül Ausztria és az Egyesült Királyság, a kis piacok közül Dánia. (2.4. táblázat.)

2.3. ábra

Megjegyzés: Nagybetűvel az új tagállamok (EU13)
Forrás: ITC Trade Statistics alapján

Az új tagállamok körében a helyzet fordított, mint a régiéknél: a többség részesedése csökkent az elmúlt 5 évben az előző öt évhez képest, növekedés csak Csehország, Lengyelország és Észtország esetében volt (2.5. táblázat).

2.5. táblázat: Az EU28-ba irányuló magyar kivitelből az új tagországok részesedése, %

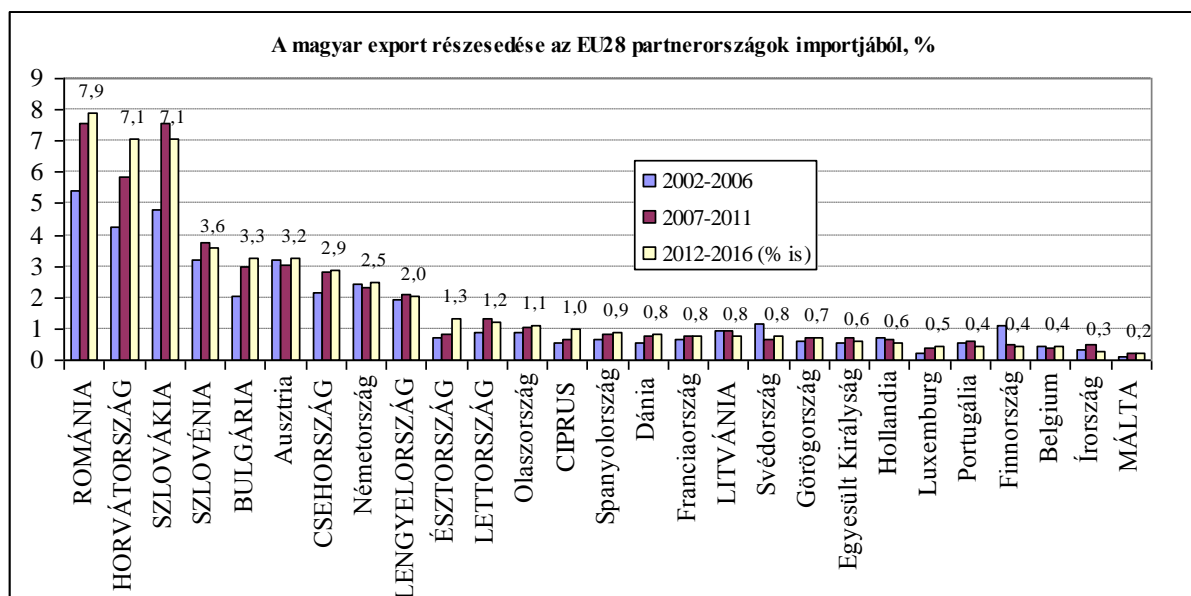
Felvevőpiac-csoportok	Országok	2012	2013	2014	2015	2016	Változás (2016)-(2012) %-pont
Részeseadás 5% és 8% között	Románia	7,76	7,36	6,97	6,75	6,28	-1,47
	Szlovákia	7,58	6,98	6,27	6,29	6,19	-1,39
	Csehország	4,99	4,89	4,84	4,93	5,21	0,22
	Lengyelország	4,91	5,05	4,86	4,75	5,13	0,22
Részeseadás jellemzően 1% és 2% között	Horvátország	2,02	1,79	1,80	1,88	1,80	-0,22
	Bulgária	1,23	1,20	1,28	1,31	1,32	0,09
	Szlovénia	1,49	1,51	1,41	1,25	1,29	-0,20
Részeseadás 1% alatt	Észtország	0,23	0,26	0,25	0,32	0,42	0,19
	Litvánia	0,31	0,30	0,28	0,29	0,29	-0,02
	Lettország	0,22	0,23	0,27	0,19	0,20	-0,02
	Ciprus	0,10	0,13	0,07	0,07	0,05	-0,05
	Málta	0,01	0,01	0,03	0,02	0,02	0,00

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

Az elmúlt 15 év ötéves időszakainak magyar kiszállításai (intra-export) alapján összefoglalóan elmondható, hogy az új tagállamok felvevőpiaci pozíciója EU csatlakozásuk után, 2007-2011 között a régiék rovására jelentősen megerősödött, az elmúlt öt évben azonban már nem volt jelentős további átrendeződés a piacok között.

Az egyes tagországok importjában a magyar kivitel súlya, elsősorban a felvevőpiac méretétől és földrajzi elhelyezkedésétől függően, jelentős mértékben különbözik.

2.4. ábra

Megjegyzés: Nagybetűvel az új tagállamok (EU13)

Forrás: ITC Trade Statistics alapján (magyar export adata az országok összes importjához viszonyítva)

Az EU tagországokat tekintve a magyar exportőrök pozíciója (2.4. ábra) a legerősebb a szomszédos országokban. A felvevőpiaci részesedés nagysága alapján rangsorolva a tagországokat, az első négy helyen és a hatodikon szomszéd-ország szerepel (az ötödik helyen

a kakukktojás – nem szomszéd – Bulgária). A magyar export Románia, Horvátország és Szlovákia importjából részesedett a legnagyobb arányban, 2012-2016-ban 7% felett.

A 2.4. ábrából az is látszik, hogy legalább 2%-os felvevőpiaci részesedése a magyar exportöröknek kilenc tagország felvevőpiacán van, hét új tagország mellett Ausztriában és Németországban. A kilenc ország közül a felvevőpiaci részesedés az elmúlt öt évben az előző öt évhez viszonyítva hat országban emelkedett és háromban csökkent – az előbbieket esetében az adott ország átlagos importbővülése felett sikerült a magyar értékesítést növelni, az utóbbiakban viszont az átlagtól elmaradó volt a magyar dinamika.

2.6. táblázat: A magyar export részesedésének változása 2007-2011 és 2012-2016 között az EU28 tagországok importpiacán

Rangsor a magyar export importpiaci részesedése alapján	Részesedés 2012-2016-ban, %	Változás 2007-2011 és 2012-2016 között, %-pont	Rangsor a magyar export importpiaci részesedése alapján	Részesedés 2012-2016-ban, %	Változás 2007-2011 és 2012-2016 között, %-pont
1 ROMÁNIA	7,90	0,33	15 Dánia	0,82	0,07
2 HORVÁTORSZÁG	7,07	1,21	16 Franciaország	0,77	0,01
3 SZLOVÁKIA	7,07	-0,49	17 LITVÁNIA	0,76	-0,16
4 SZLOVÉNIA	3,59	-0,16	18 Svédország	0,75	0,09
5 BULGÁRIA	3,26	0,27	19 Görögország	0,69	-0,03
6 Ausztria	3,25	0,21	20 Egyesült Királyság	0,62	-0,11
7 CSEHORSZÁG	2,86	0,05	21 Hollandia	0,57	-0,09
8 Németország	2,46	0,15	22 Luxemburg	0,46	0,06
9 LENGYELORSZÁG	2,05	-0,05	23 Portugália	0,44	-0,14
10 ÉSZTORSZÁG	1,32	0,49	24 Finnország	0,44	-0,05
11 LETTORSZÁG	1,20	-0,15	25 Belgium	0,42	0,05
12 Olaszország	1,09	0,04	26 Írország	0,28	-0,22
13 CIPRUS	1,02	0,37	27 MÁLTA	0,24	0,01
14 Spanyolország	0,90	0,07			

Megjegyzés: Nagybetűvel az új tagállamok (EU13), dőlt betű, ha a piaci részesedés csökkent 2012-2016 között
 Forrás: ITC Trade Statistics alapján (magyar export az egyes országok összes importjához viszonyítva)

2.1.2. Az EU-n kívülre irányuló export regionális szerkezete, piaci részarányok

Az elmúlt 10 évben magyar export mintegy ötöde (2016-ban 103 milliárd US\$-ból 21 milliárd US\$) irányult EU28-on kívüli piacokra. Az elmúlt háromszor öt éves időszakot tekintve a nem-EU28-ba irányuló kivitel súlya időszakra-időszakra emelkedett, az elmúlt három évben azonban csökkent, 2013-ban 23% volt a részesedése, 2016-ban 20,6%. (2.7. táblázat.)

2.7. táblázat: A magyar export megoszlása az EU28 tagországok és az EU28-on kívüli országok csoportja között

	2002-2006	2007-2011	2012-2016	2012	2013	2014	2015	2016
EU28 országok, %	83,1	79,4	78,2	77,5	77,0	78,2	79,1	79,4
Nem EU országok, %	16,9	20,6	21,8	22,5	23,0	21,8	20,9	20,6
EU28 országok, md. US\$	44 740	77 991	82 347	79,9	83,0	87,7	79,3	81,9
Nem EU országok, md. US\$	9 087	20 277	22 913	23,1	24,7	24,5	21,0	21,2
Összes export értéke, md. US\$	53 827*	98 268*	105 260*	103,0	107,7	112,2	100,3	103,1

* Éves átlag öt év exportjának értéke alapján

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

A vizsgált évek (2002-2016) alatt az export számos országba, különböző jogállású területre került, a felvevőpiacok száma 190 körül ingadozott. A diverzifikáltság sok-sok kis felvevőpiacot jelentett, számottevő súlya azonban csak néhány országnak volt. A TOP5 ország az EU-kívüli kivitel mintegy felét, a TOP10 mintegy 70%-át vette fel (2.8. táblázat).

2.8. táblázat: A magyar export legfontosabb EU28-on kívüli felvevőpiacai

(A: részesedés az EU28-on kívülre irányuló exportból, B: részesedés a teljes exportból)

Importáló országok	2002-2006		Importáló országok	2007-2011		Importáló országok	2012-2016	
	A	B		A	B		A	B
USA	17,90	3,02	Oroszország	16,49	3,40	USA	14,68	3,19
Oroszország	11,43	1,93	USA	10,60	2,18	Oroszország	11,15	2,43
Ukrajna	7,58	1,28	Ukrajna	9,32	1,92	Kína	8,74	1,90
TOP3	36,90	6,22	TOP3	36,40	7,51	TOP3	34,57	7,52
Törökország	6,91	1,16	Törökország	7,17	1,48	Ukrajna	8,67	1,89
Svájc	6,61	1,11	Kína	6,47	1,33	Törökország	8,39	1,83
TOP5	50,42	8,50	TOP5	50,05	10,32	TOP5	51,63	11,23
Egyesült Arab E.	4,83	0,82	Szerbia	6,31	1,30	Szerbia	6,93	1,51
Kína	4,16	0,70	Svájc	5,23	1,08	Svájc	4,35	0,95
Szerbia és Monten.	3,69	0,62	Egyesült Arab E.	4,67	0,96	Japán	3,05	0,66
Japán	3,44	0,58	Japán	2,54	0,52	Mexikó	2,51	0,55
Bosznia-Hercegovina	2,99	0,50	Dél-Afrika	2,14	0,44	Egyesült Arab E.	2,50	0,54
TOP10	69,52	11,72	TOP10	70,95	14,63	TOP10	70,96	15,44

* Éves átlag öt év exportjának értéke alapján

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

Kilenc ország a három ötéves periódus mindegyikében stabilan az első tíz között szerepel, egy-egy periódusban jelent meg Bosznia-Hercegovina, Dél-Afrika és Mexikó. Ez utóbbiak részesedése a teljes exportból fél százalék körüli volt.

A legfontosabb öt ország a magyar export számára az EU-n kívül az USA, Oroszország, Kína, Ukrajna és Törökország. Mellettük fontos piac volt a folyamatosan az élbolyba tartozó Szerbia és Svájc. A 2012-2016 évek átlagát az előző öt évével összevetve az USA (2,8%-ról 3,2%-ra), Kína (1,3%-ról 1,9%-ra), Törökország (1,5%-ról 1,8%-ra) és Szerbia esetében növekedett a részarány az exportban, a többi (mindkét időszakban szereplő) ország esetében csökkent. A részesedés-csökkenés az Oroszországba irányuló exportnál volt a legjelentősebb, 1%-pont (EU kiviteli korlátozás, orosz embargó 2014 közepétől meghatározott agrártermékekre). (8. táblázat.)

A TOP10 nem-EU28 ország között óriás-gazdaságok és kicsik, közeli és távoli egyaránt szerepeltek a vizsgált években, így a magyar export súlya az importjukban széles sávban szóródott. A magyar export 2016-ban Szerbia importjának 7,7%-a, Ukrajnáénak 4,1%-a, míg az Egyesült Arab Emírségekének 0,1%-a volt. A TOP3 ország piacán a magyar export súlya csekély maradt: 2016-ban az USA 0,16%, Oroszország 0,88%, Kína 0,14%. Az előző öt évhez viszonyítva 2012-2016 között a TOP3 közül az USA importjában a magyar export részesedése növekedett, Oroszországéban csökkent, Kínáéban stagnált. (2.9. táblázat.)

2.9. táblázat: A legfontosabb EU28-on kívüli felvevőpiacokon a magyar export részesedése az összes importból, %

(TOP10 ország a magyar export értéke alapján)

	Importáló ország	2002-2006*	2007-2011*	2012-2016*	2012	2013	2014	2015	2016
1	USA	0,11	0,11	0,14	0,11	0,14	0,16	0,16	0,16
2	Oroszország	1,25	1,42	1,00	1,04	1,07	0,98	0,93	0,88
3	Kína	0,07	0,11	0,11	0,10	0,10	0,11	0,11	0,14
4	Ukrajna	2,29	2,82	3,40	2,70	3,36	3,87	3,73	4,06
5	Törökország	0,66	0,77	0,85	0,66	0,75	0,88	0,98	1,00
6	Szerbia	5,71	6,79	8,13	8,43	7,95	8,66	7,90	7,68
7	Svájc	0,52	0,60	0,35	0,33	0,33	0,38	0,37	0,35
8	Japán	0,07	0,07	0,09	0,07	0,07	0,09	0,13	0,13
9	Mexikó	0,06	0,10	0,15	0,13	0,14	0,15	0,15	0,16
10	Egyesült Arab E.	2,71	1,56	0,21	0,45	0,35	0,08	0,07	0,10

* Öt év exportjának és importjának értéke alapján

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

A magyar export pozíciója a nem-EU28 országok között is a szomszédos, kvázi szomszédos (Nyugat-Balkán) országokban erős: 2012-2016-ban az első öt helyen – a magyar export importbeni súlyát tekintve az adott országban – a volt-jugoszláv tagországok és Ukrajna szerepel. Bővülő piacot jelentettek a TOP5 mögött egyes szovjet-utódállamok (Moldova, Türkmenisztán, Grúzia, Üzbegisztán) és Törökország, de ezeken a piacokon (Moldova és 2016-ban Törökország kivételével) a magyar súly az importjukban az 1% sem éri el. (2.10. táblázat.)

2.10. táblázat: Nem-EU28 tagországok, amelyek importjában a magyar export részesedése a legnagyobb, %

(a táblázatban szereplő országokban az arány 2012-2016-ban legalább 0,5% volt)

	Importáló ország	2002-2006	2007-2011	2012-2016	2012	2013	2014	2015	2016
1	Szerbia	5,71	6,79	8,13	8,43	7,95	8,66	7,90	7,68
2	Bosznia- Hercegovina	5,33	3,94	3,73	3,66	3,99	3,71	3,70	3,55
3	Ukrajna	2,29	2,82	3,40	2,70	3,36	3,87	3,73	4,06
4	Montenegró	0,00	1,65	2,80	4,02	3,02	2,80	2,31	1,73
5	Macedónia (FYROM)	2,41	3,40	2,65	2,36	2,29	2,48	2,71	3,43
6	Moldova	2,01	2,03	2,18	2,03	2,01	2,23	2,33	2,40
7	Albánia	1,12	1,55	1,36	1,26	1,32	1,22	1,42	1,60
8	Oroszország	1,25	1,42	1,00	1,04	1,07	0,98	0,93	0,88
9	Törökország	0,66	0,77	0,85	0,66	0,75	0,88	0,98	1,00
10	Türkmenisztán	0,21	0,30	0,65	0,16	1,32	0,31	0,90	0,65
11	Azerbajdzsán	0,37	1,05	0,65	0,51	0,62	0,79	0,71	0,61
12	Grúzia	0,64	0,57	0,63	0,61	0,66	0,68	0,59	0,58
13	Üzbegisztán	0,40	0,42	0,51	0,60	0,57	0,49	0,44	0,46
14	Izrael	0,44	0,57	0,51	0,48	0,50	0,50	0,54	0,55

* Öt év exportjának és importjának értéke alapján

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

2.2. A magyar import regionális szerkezete, földrajzi koncentrálttsága

A magyar import 84%-a Európából érkezett Magyarországra 2012-2016 között. Ez az arány 3,8%-ponttal magasabb a 2007-2011 közöttinél, azaz Európából az átlagost meghaladó

ütemben bővült az import, miközben Ázsia súlya a behozatalban 4,2%-ponttal csökkent. Az Afrikából és Óceániából érkező import jelentéktelen volt és maradt, Amerikából érkező import aránya viszont – a 2006-2011 közötti csökkenés után – újra elérte a 3%-ot.

2.11. táblázat: Az egyes földrészek, valamint az EU28 tagországok és az Egyesült Királyság súlya a magyar importban, %

	2002-2006	2007-2011	2012-2016	2012	2013	2014	2015	2016
Afrika	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Amerika	3,0	2,6	3,0	3,5	3,7	2,5	2,7	2,8
Ázsia	17,5	17,1	12,9	13,6	12,7	12,2	13,2	13,0
Európa	79,3	80,1	83,9	82,6	83,4	85,2	83,8	84,1
EU28	69,5	69,2	74,4	70,7	71,6	74,9	76,9	78,0
UK	2,6	2,1	1,9	1,9	1,9	1,7	1,9	1,9
Óceánia	0,1	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0

Forrás: számítás a <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/> adatai alapján

Az Európából érkező import döntő része a vizsgált időszakokban/években az EU28-ból érkezett, de mintegy 6-10 százaléknyi Európából ugyan, de az EU28-on kívülről származott. Az EU28 részesedése 2012-2016 között 74%-os volt és 2012 és 2016 között folyamatosan növekedett.

2.12. táblázat: A magyar import megoszlása az EU28 tagországok és az EU28-on kívüli országok csoportja között

	2002-2006	2007-2011	2012-2016	2012	2013	2014	2015	2016
EU28 országok, %	69,5	69,2	74,4	70,7	71,6	74,9	76,9	78,0
Nem EU országok, %	30,5	30,8	25,6	29,3	28,4	25,1	23,1	22,0
EU28 országok, md. US\$	40,1	65,0	71,2	66,7	70,6	77,2	69,8	71,8
Nem EU országok, md. US\$	17,6	28,9	24,5	27,6	28,1	25,9	21,0	20,2
Az összes import értéke, md. US\$	57,7	93,9	95,8	94,3	98,7	103,1	90,8	92,0

* Éves átlag öt év importjának értéke alapján

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

A nem-EU28 országok importjának részesedése 2007-2011-ben még meghaladta a 30%-ot, 2012-2016-ban már nem érte el a 26%-ot. A csökkenésben az alacsonyabb energiahordozó árak és a magyar feldolgozóipari struktúra átrendeződése egyaránt szerepet játszott.

Az import országstruktúrája diverzifikáltnak tekinthető volt: mintegy negyedét szállította Németország, a TOP5 országhoz a behozatal fele volt köthető, a TOP10-hez 70-72%-a.

Az EU28 magas (és emelkedő) részesedése alapján nem meglepő, hogy a behozatal legfontosabb feladó országai EU tagok.

2.13. táblázat: A magyar import legfontosabb származási/feladási országai

Országok	2002-2006	Országok	2007-2011	Országok	2012-2016	Országok	2016
Németország	27,0	Németország	25,0	Németország	25,5	Németország	26,4
Oroszország	6,8	Oroszország	8,1	Ausztria	6,8	Ausztria	6,4
Ausztria	6,8	Ausztria	6,3	Oroszország	6,3	Lengyelország	5,6
TOP3	40,6	TOP3	39,4	TOP3	38,7	TOP3	38,4

Országok	2002-2006	Országok	2007-2011	Országok	2012-2016	Országok	2016
Olaszország	5,7	Kína	6,1	Szlovákia	5,5	Szlovákia	5,3
Kína	5,4	Hollandia	4,4	Kína	5,3	Kína	5,3
TOP5	51,7	TOP5	49,9	TOP5	49,5	TOP5	49,0
Franciaország	4,8	Lengyelország	4,4	Lengyelország	5,2	Csehország	4,9
Hollandia	3,8	Olaszország	4,3	Olaszország	4,5	Hollandia	4,9
Lengyelország	3,5	Franciaország	4,1	Csehország	4,4	Franciaország	4,9
Japán	3,4	Szlovákia	4,1	Hollandia	4,3	Olaszország	4,8
Csehország	2,8	Csehország	3,5	Franciaország	4,2	Románia	3,1
TOP10	70,0	TOP10	70,3	TOP10	72,0	TOP10	71,6

Magyarázat: országnév színes alapon: nem EU tag; dőlt betű: új EU tagország

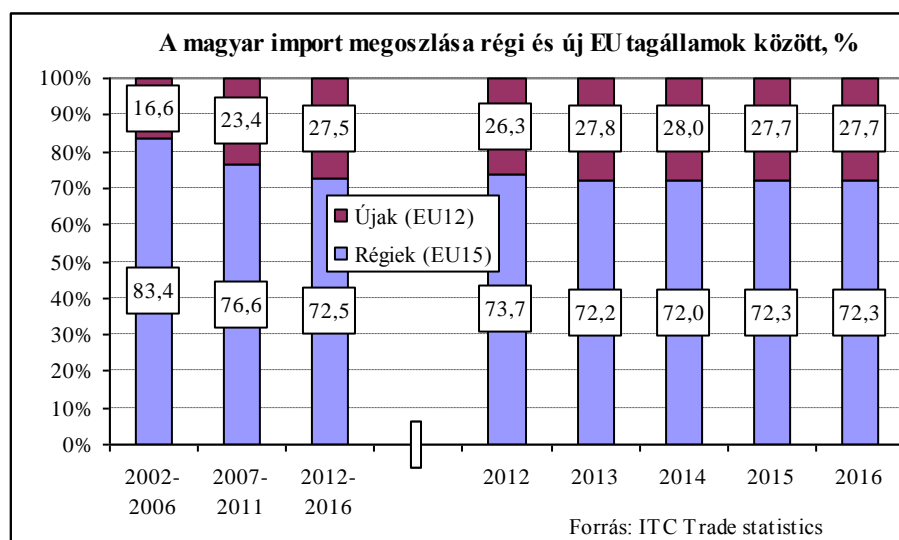
Forrás: számítás a <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/> adatai alapján

A TOP10 ország-körben 2002-2006 között még három nem EU28 tagország szerepelt (Oroszország, Kína és Japán), a következő kétszer öt évben már csak kettő, Oroszország és Kína. A 2016-os évben már csak Kína, Oroszország a 11. helyre szorult (elsősorban az olaj- és gázárak csökkenése okán).

2.2.1. A régi és az új EU tagállamokból érkező import (intra-import) ország-struktúrája

A magyar intra-importban a régi tagországok súlya csökkent az elmúlt öt éves periódusban az előző öt évvel összevetve (72,5% szemben 76,6%-kal), a csökkenés azonban 2012 után megállt, 2016-ban az intra-behozatalból az EU15 (régiek) 72,3%-kal, az EU13 (újak) 27,7%-kal részesedtek. (3.5. ábra.)

2.5. ábra

Az intra-behozatal országstruktúrájában két ország, Németország és Ausztria stabil pontot jelentett a vizsgált években: sem Németország vezető pozícióját, sem Ausztria második helyét egyetlen ország sem fenyegette, bár mindkettő részaránya kismértékben csökkenő. Miután az új tagállamok szállításai összességükben erőteljesebben növekedtek a régi tagországokénál, az új tagállamok többsége is növelte súlyát a magyar intra-importban. 2012-2016-ban a részesedés az intra-behozatalból az előző öt évhez viszonyítva az újak – Ciprus kivételével –

mindegyikénél emelkedett, míg a régiók közül csak Portugália és Ausztria került ebbe a csoportba. (2.14. tábla, változás. B-A.)

2.14. táblázat: A magyar intra-behozatal* megoszlása a feladó országok között, %

(az országok a 2012-2016 közötti intra-behozatal értéke alapján csökkenő sorrendben)

		2002- 2006	2007- 2011	2012- 2016	Változás %-pont B-A	2012	2013	2014	2015	2016	Változás %-pont D-C
			A	B		C				D	
1	Németország	38,8	36,2	34,3	-1,83	35,0	34,9	33,9	34,1	33,9	-1,07
2	Ausztria	9,8	9,1	9,1	0,02	9,7	9,3	9,8	8,6	8,2	-1,49
3	Szlovákia	3,2	5,9	7,4	1,50	7,8	8,1	7,3	6,9	6,8	-1,00
4	Lengyelország	5,0	6,3	7,0	0,65	6,7	6,8	7,0	7,2	7,1	0,45
5	Olaszország	8,2	6,3	6,1	-0,15	6,3	6,2	6,0	5,9	6,2	-0,13
6	Csehország	4,0	5,0	5,9	0,83	4,9	5,7	6,1	6,3	6,3	1,42
7	Hollandia	5,5	6,4	5,8	-0,65	5,8	5,4	5,5	5,9	6,3	0,49
8	Franciaország	6,9	5,9	5,6	-0,26	5,1	4,9	5,4	6,6	6,3	1,15
9	Románia	2,4	3,6	4,1	0,44	4,0	4,0	4,3	4,0	3,9	-0,05
10	Belgium	2,9	3,2	3,1	-0,11	3,0	3,1	3,2	3,0	3,0	-0,02
11	Egyesült Királyság	3,7	3,0	2,5	-0,49	2,7	2,6	2,3	2,5	2,5	-0,23
12	Spanyolország	2,2	2,0	2,0	-0,03	1,6	1,9	2,0	2,1	2,2	0,58
13	Szlovénia	0,9	1,4	1,7	0,30	1,5	1,7	1,7	1,7	1,8	0,33
14	Svédország	1,8	1,5	1,3	-0,15	1,5	1,4	1,3	1,2	1,2	-0,28
15	Dánia	0,9	1,0	0,9	-0,10	0,8	0,9	1,0	0,8	0,9	0,04
16	Horvátország	0,3	0,6	0,7	0,13	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7	0,07
17	Írország	0,7	0,7	0,7	0,00	0,8	0,7	0,6	0,6	0,8	0,00
18	Bulgária	0,2	0,3	0,5	0,20	0,4	0,5	0,5	0,5	0,5	0,15
19	Finnország	1,3	0,9	0,5	-0,42	0,8	0,4	0,4	0,4	0,4	-0,39
20	Portugália	0,3	0,3	0,3	0,07	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	-0,04
21	Litvánia	0,1	0,1	0,2	0,09	0,2	0,3	0,2	0,2	0,2	0,01
22	Görögország	0,2	0,2	0,1	-0,03	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,02
23	Luxemburg	0,2	0,2	0,1	-0,03	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,02
24	Ciprus	0,0	0,1	0,1	-0,02	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,02
25	Észtország	0,2	0,0	0,1	0,01	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,03
26	Lettország	0,0	0,0	0,1	0,02	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,02
27	Málta	0,2	0,0	0,0	0,00	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,00
	Összesen	100,0	100,0	100,0		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	

* Az intra-behozatalban a vizsgált 15 év mindegyikében az EU28-ból (Magyarország nélkül 27) származó/érkező import szerepel.

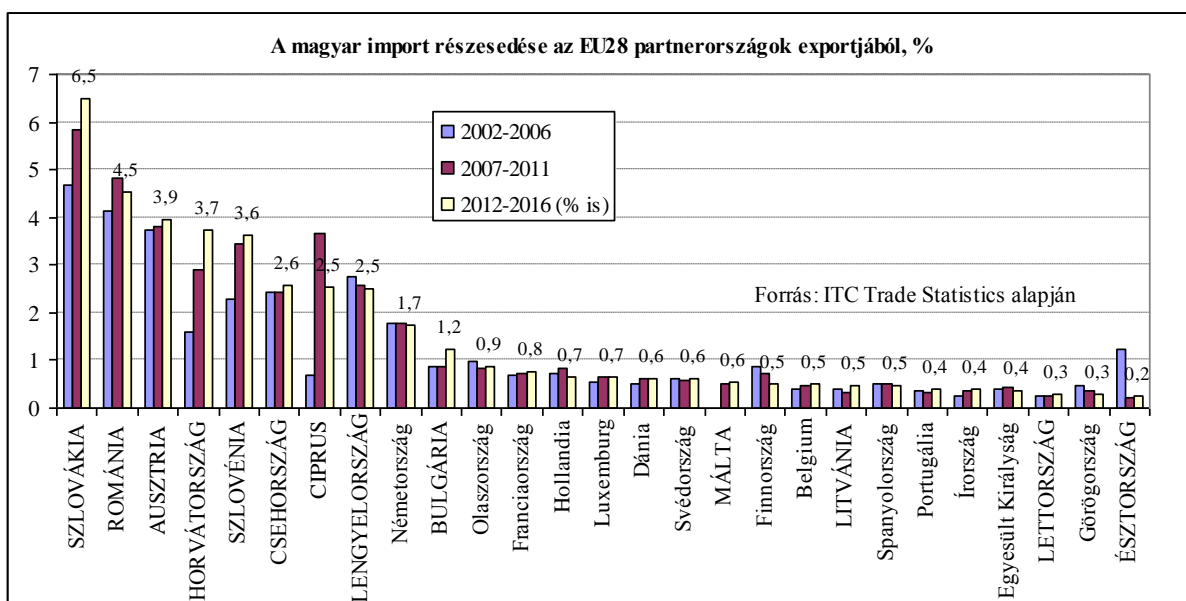
Megjegyzés: Türkiz alapszín a cellákban: új EU tagországok

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

A régi tagországok közül a magyar vásárlások meghatározó része (2007-2011-ben 64%, 2012-2016-ban 61%-a) öt országban, nevezetesen Németországban, Ausztriában, Olaszországban, Hollandiában és Franciaországban történt. A többi ország súlya szállítóként jóval kisebb a Németország mögötti „négyesfogaténál”. (2.14. táblázat.)

Az új tagállamok közül négy országból érkezik jelentős értékű áru: a visegrádi partnerektől (Szlovákia, Csehország és Lengyelország) és Romániából. A négy ország 2007-2011-ben az intra-behozatal 21%-át, 2012-2016-ban 24%-át indította és 2016-ban ugyancsak 24%-át. A többi (nyolc) új tagország együtt a magyar intra-behozatal mintegy 2-4%-át adta. (2.14. táblázat.)

2.6. ábra

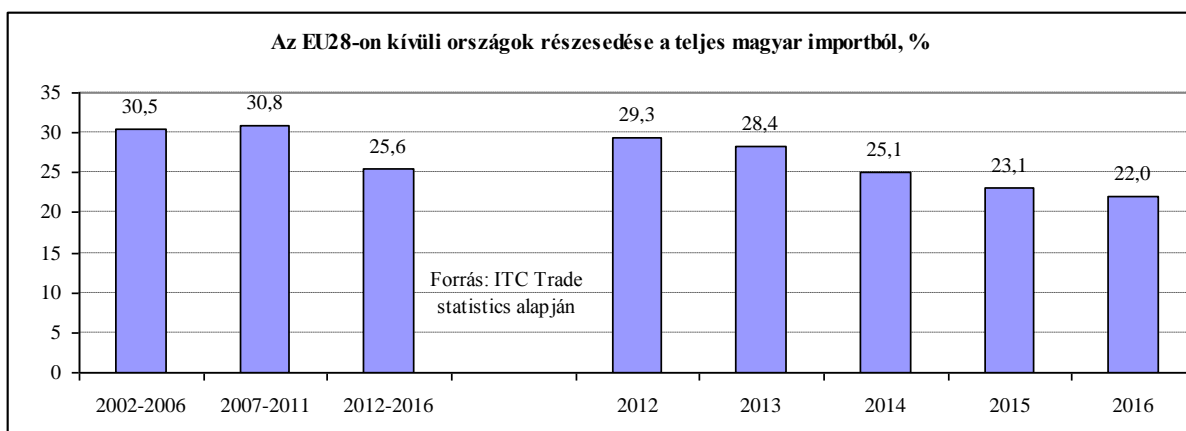

Az EU28 országok számára a magyar importpiacból való részesedés néhány ország esetében jelentős: Románia, Horvátország és Szlovénia exportjában a Magyarországra irányuló kivitel aránya 7-8% között volt, de számottevő – 2-4% közötti részesedéssel – a szlovén, bolgár, osztrák, cseh, német és lengyel exportban is. (Lásd a 2.6. ábrában a 2016-ra vonatkozó %-okat.)

2.2.2. Az EU-n kívülről érkező import regionális szerkezete (extra-import)

2012-2016-ban a magyar behozatalban az EU28-on kívüli országok részesedése 5,2%-ponttal alacsonyabb volt, mint 2007-2011-ben, és az elmúlt öt évben évről-évre csökkent: 2012-ben még 29,3% volt, 2016-ban 22%. (Értéke 27,6 md US\$-ról 20,2 US\$-ra csökkent, miközben a teljes import – hullámozva – 94,3 md US\$-ról 92 md US\$-ra.)

2.7. ábra

Az EU-n kívüli import csaknem 190 országból érkezett, jelentős értékű behozatal azonban mintegy egy tucat országból volt az elmúlt években. 2012-2016-ban pontosan 12 ország részesedése érte el a 0,5%-ot a teljes magyar importból. (2.15. táblázat.)

2.15. táblázat: Az EU-n kívülről érkező magyar import fontosabb szállító országainak részesedése az összes importból, %

(lista a 2012-2016 évek import-értéke szerint csökkenő)

		2002-2006	2007-2011	2012-2016	2012	2013	2014	2015	2016
1	Oroszország	6,8	8,1	6,3	8,8	8,7	7,1	4,0	2,9
2	Kína	5,4	6,1	5,3	5,7	5,4	4,9	5,3	5,3
3	USA	2,2	1,8	2,1	2,0	2,1	1,9	2,1	2,1
4	Ukrajna	1,1	1,2	1,5	1,7	1,7	1,7	1,2	1,3
5	Koreai Köztársaság	1,8	2,3	1,3	1,5	1,1	1,4	1,6	1,1
6	Japán	3,4	2,3	1,3	1,3	1,2	1,2	1,4	1,5
7	Tajvan	1,3	1,6	0,9	1,2	1,0	0,8	0,7	0,7
8	Törökország	0,6	0,5	0,7	0,5	0,7	0,7	0,8	0,9
9	Hong-Kong	1,1	1,4	0,7	0,8	0,7	0,6	0,6	0,7
10	Svájc	1,2	0,8	0,7	0,7	0,6	0,7	0,7	0,7
11	Szerbia	0,1	0,4	0,6	0,5	0,6	0,6	0,7	0,8
12	Szingapúr	0,9	0,9	0,5	0,6	0,6	0,5	0,4	0,5

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

Az EU-n kívüli országok közül stabilan legalább 1%-ot hat ország szállítói hasítottak ki a magyar importpiacból. Oroszország és Kína a két vezető szállító ebben a körben – az előbbi súlyát az energiaárak, az utóbbit a közvetítő kereskedelem súlya számottevően befolyásolta. Mögöttük az USA, Ukrajna, a Koreai Köztársaság és Japán rendelkezett 1-2%-os részesedéssel a magyar importból. (2.15. táblázat.)

A Magyarországra értékesítés az EU-n kívüli országok közül néhány nyugat-balkáni ország, valamint Ukrajna és Oroszország exportőrei számára fontos. 2012-2016-ban a magyar részesedés öt ország exportjában haladta meg az egy százalékot, közülük Szerbia, Ukrajna és Bosznia-Hercegovina esetében a magyar vásárlások súlya enyhén emelkedő, míg Oroszország esetében az utolsó öt évben évente csökkenő, Montenegró esetében pedig extrém és hektikus (egyedi esetek) volt. (2.16. táblázat.)

2.16. táblázat: Az EU-n kívülről érkező magyar import a szállító országok exportjában, %

(lista a 2012-2016 évek magyar importjának az adott ország exportjából való részesedése alapján; csökkenő sorrendben a legalább 1%-os részesedéssel rendelkező országok)

	Exportáló ország	2002-2006	2007-2011	2012-2016	2012	2013	2014	2015	2016
1	Montenegró		9,27	5,67	14,49	0,98	0,21	0,89	12,08
2	Szerbia	3,05	3,64	4,28	4,01	4,28	3,91	4,47	4,68
3	Ukrajna	2,10	2,09	2,80	2,29	2,60	3,19	2,96	3,35
4	Bosznia és Hercegovina	4,39	2,87	2,10	1,81	2,00	2,20	2,19	2,26
5	Oroszország	2,04	1,87	1,39	1,58	1,62	1,46	1,06	0,92

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

2.3. A magyar export illeszkedése a világgazdaság regionális átrendeződéséhez

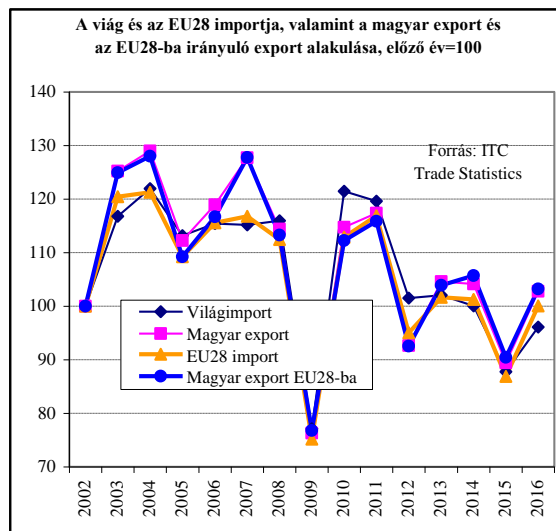
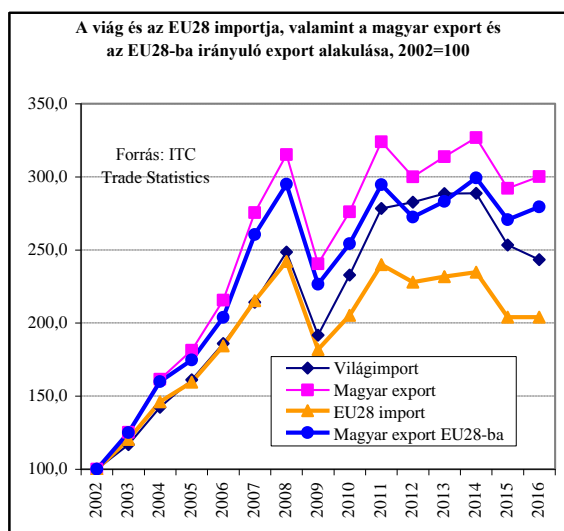
A válság után a világkereskedelem növekedési üteme és a növekedés regionális szerkezete egyaránt változott. A következőkben a világimport és a magyar export regionális változásait vetjük össze, kiemeljük a magyar kivitelnek és az egyes földrészek, a vezető országok és a hozzánk legközelebbi országok importjának alakulását.

2.17. táblázat: A világimport és a magyar export értéke 2002 és 2016 között

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Világimport md US\$	6 581	7 686	9 371	10 605	12 239	14 099	16 350	12 612	15 317	18 320	18 599	18 983	18 994	16 666	16 014
Magyarország exportja md US\$	34	43	55	62	74	95	108	83	95	111	103	108	112	100	103
Magyarország/Világ, %	0,52	0,56	0,59	0,59	0,61	0,67	0,66	0,65	0,62	0,61	0,55	0,57	0,59	0,60	0,64

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

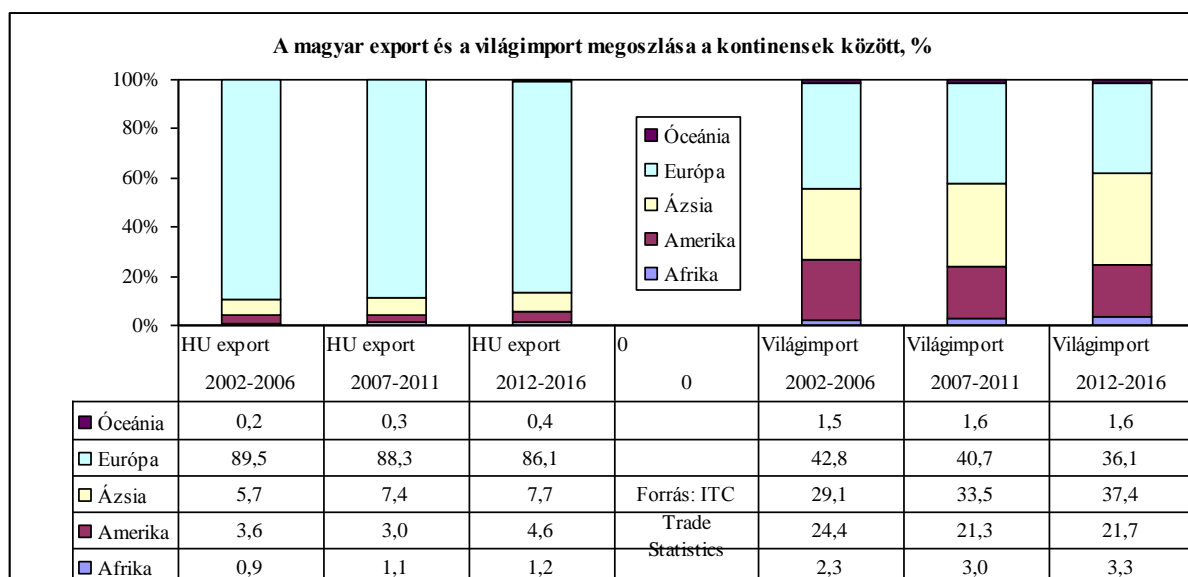
2.8. ábra

A magyar export a válság okozta zuhanás után 2010-2011-ben a világimportnál kicsit kevésbé erőteljesen pattant vissza és 2012-ben mélyebbre került, 2013-tól azonban a folyamatosan gyengélkedő világimportot meghaladó teljesítményt mutat. Ennek köszönhetően a magyar pozíció a globális piacon folytatott versenyben picit újra erősödött, a magyar export részesedése a világimportból a 2012. évi 0,55% indulva évről-évre emelkedett néhány századponttal, 2016-ban (nem végleges adatok alapján) 0,64% volt. (2.8. ábra és 2.17. táblázat.)

Az elmúlt másfél évtizedben a világimport földrészek szerint nagyon különböző ütemben bővült. A részarányt tekintve az elmozdulás a magyar export szerkezetében részben megegyezett a világimportéval, azaz csökkent Európa és növekedett Ázsia részesedése, Amerika súlya azonban a világimportban csökkent, a magyarban emelkedett. (2.9. ábra.)

2.9. ábra

Az elmozdulások a szerkezetben az eltérő bővülési ütemekből és eltérő értékű forgalomból keletkeztek. A 2002 és 2016 között a folyó US\$-ban mért import növekedése a kontinensek közül Afrikában volt a legdinamikusabb, majd Ázsia következett, és jelentősen lassabb dinamika tartozott Európához és Amerikához. (2.18. táblázat, türkizkék.) 2012 és 2016 közötti években, amikor a világimport értéke csökkent, a helyzet változott, Amerika és Európa importja kisebb mértékben csökkent, mint a többi kontinensé.

2.18. táblázat: A világimport és a magyar export folyó US\$ értékének bővülése

(Bázisindexek, 2002=100 és 2012=100)

Kontinensek	2016	2013	2014	2015	2016	2016	2013	2014	2015	2016
	2002=100	2012=100				2002=100	2012=100			
	VILÁGIMPORT					MAGYAR EXPORT				
Afrika	368,3	103,9	104,3	89,9	81,3	589,7	89,5	86,4	69,5	62,9
Amerika	201,7	100,8	102,8	95,9	91,3	347,2	125,5	143,4	132,9	132,4
Ázsia	324,8	102,7	102,4	88,7	84,6	508,6	103,0	99,3	95,1	98,2
Európa	208,2	101,2	101,5	86,9	87,0	285,2	104,1	108,5	96,3	99,3
Óceánia	257,3	94,8	93,8	81,7	77,0	475,0	121,3	214,8	215,8	224,6

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

A forgalom megoszlására és dinamikájára vonatkozó indexek egyaránt azt mutatják, hogy a magyar exportáló vállalkozások kihasználták az importpiacok bővüléséből adódó lehetőségeket: 2002-höz képest 2016-ban az export minden kontinensre dinamikusabban bővült az adott kontinens importbővülésénél, 2012-es bázison pedig kevésbé csökkent. Ez utóbbi nem mondható el az Afrikába irányuló magyar exportról, de tekintettel a földrész kicsi súlyára, a teljes forgalomra vonatkozó mutatót nem befolyásolta. (2.18. táblázat.)

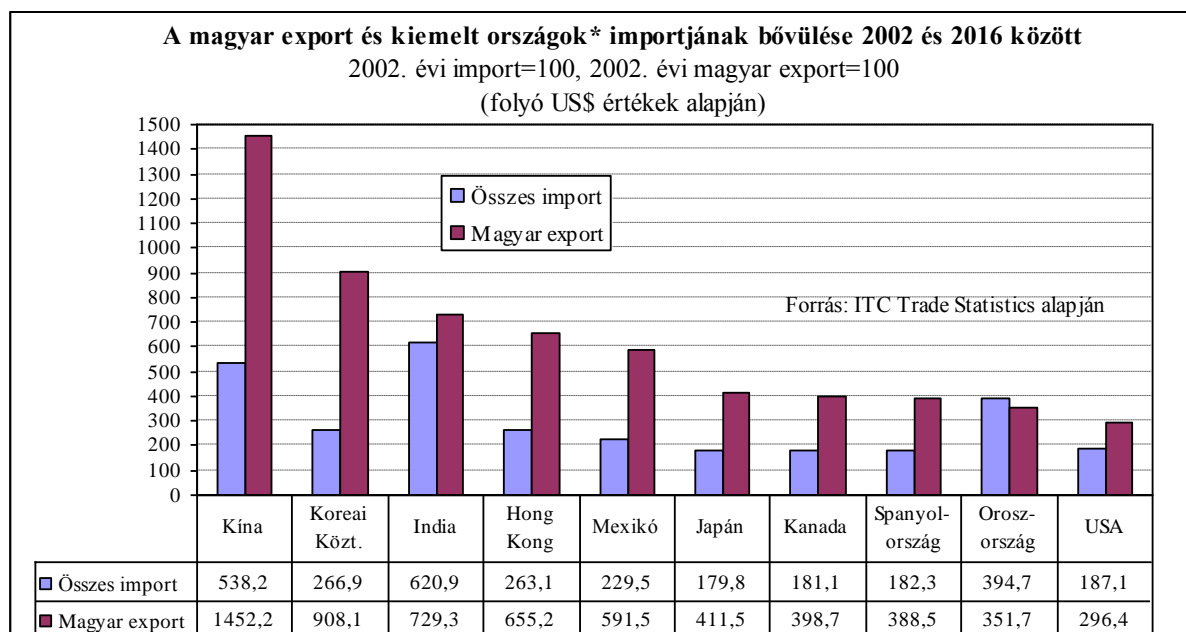
Különösen kedvező, hogy a kiemelkedő dinamikájú és egyre jelentősebb importpiacot jelentő Ázsiába a magyar export lendülete is kiemelkedő volt (és az utóbbi évek csökkenése kismértékű).

A világimport bővülése szempontjából az utóbbi évek fejlődése alapján a nagy feltörekvő – és számos súlyos problémával küzdő – országok mellett egyre fontosabb a kiemelkedő import-vásárlóerőt képviselő fejlett térségek/országok vásárlásának alakulása. A világimportban legjelentősebb 20 ország közül kiválasztottuk azt a 10-et, amelybe az elmúlt 15 évben a leggyorsabban bővült a magyar export. (2.7. ábra.)

A dinamikus exportbővülés eredményeképpen – Oroszország kivételével – minden kiválasztott nagy importőr országban növekedett a magyar (esetenként nagyon kicsi) piaci részesedés. Egyértelműen pozitív eredmény, hogy a nemcsak a nagy feltörekvő országokban (Kína, India), de a fejlettekben (Japán, Korea, Kanada, USA) is eredményesek a magyar exportbővítési és a legalább ugyanilyen fontos piacmegtartó erőfeszítések.

2.10. ábra

* A kiemelt országok közé a világimport 2012-2016 közötti legnagyobb importőrei közül az a 10 ország került, amelyekbe irányuló magyar export a legnagyobb mértékben bővült az elmúlt 15 évben (folyó US\$ alapon).

A nagy és távoli piacokon gyakran nagy potenciális értékesítési lehetőségek látszanak, a magyar export felvevőpiacai között azonban kiemelkedően fontosak a szomszédos országok, legyenek az EU régi, vagy új tagállamai, vagy éppen EU-n kívüliek. A szomszéd-országok többségében a gazdaság viszonylag gyorsan bővül, fogyasztásuk, az importtermékeké is, emelkedik. Emellett a kis- és közepes vállalkozások számára – szemben a távoli, ismeretlen piacokkal – sem elérhetetlenek.

2.19. táblázat: A szomszédos országok részesedése a magyar exportból

Szomszédos országok	2002-2006	2007-2011	2012-2016	2012	2013	2014	2015	2016	2016
	százalék								
Ausztria	6,3	4,9	5,3	5,8	5,6	5,5	4,8	4,7	4,9
Szlovákia	2,6	5,0	5,2	5,9	5,4	4,9	5,0	4,9	5,1
Románia	3,3	5,3	5,5	6,0	5,7	5,5	5,3	5,0	5,1

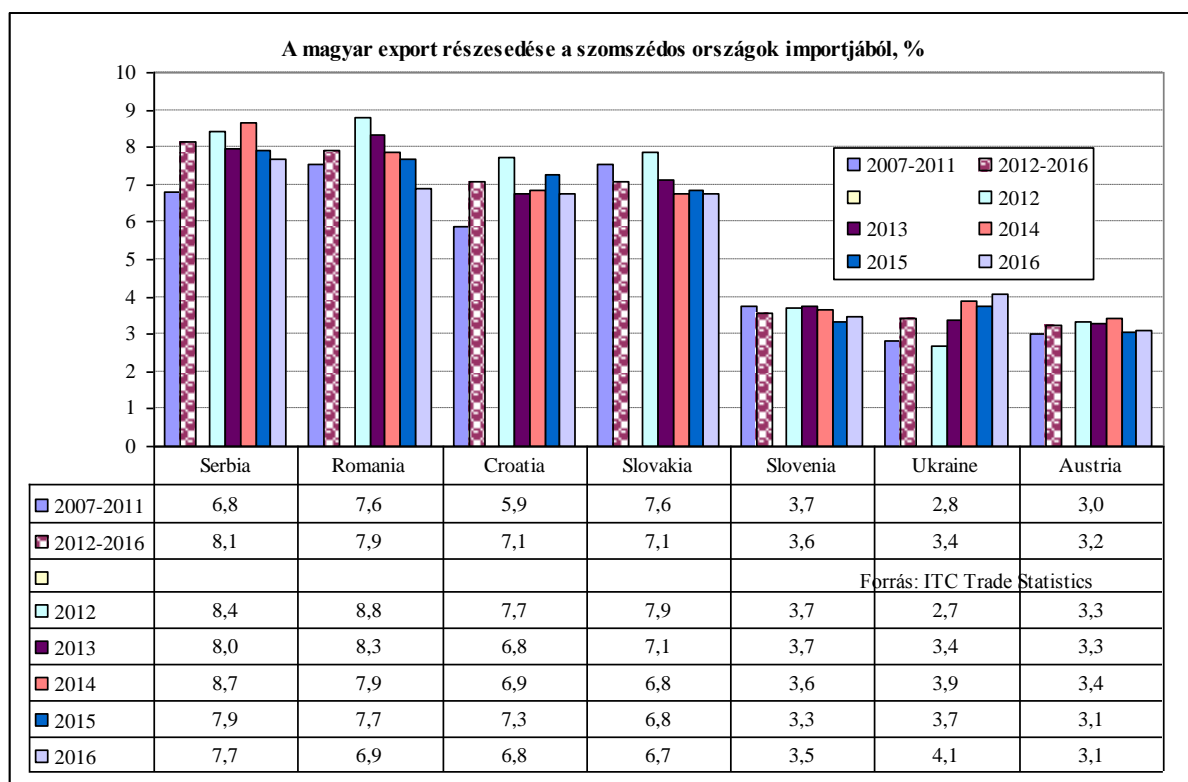
Szomszédos országok	2002-2006	2007-2011	2012-2016	2012	2013	2014	2015	2016	2016
	százalék								md US\$
Ukrajna	1,3	1,9	1,9	2,2	2,4	1,9	1,4	1,5	1,5
Szlovénia	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	1,1	1,0	1,0	1,1
Horvátország	1,3	1,4	1,5	1,6	1,4	1,4	1,5	1,4	1,5
Szerbia	---	1,3	1,5	1,5	1,5	1,6	1,4	1,4	1,5
<i>Fentiek összesen</i>	16,1	21,1	21,9	24,2	23,1	21,9	20,4	20,1	20,7

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

A lista első három helyezettje a Németország mögötti legnagyobb piacok közé tartozott az elmúlt években és a többi ország részesedése is 1-1,5% között mozgott a magyar kivitelből. 2016-ban a szomszédos hét országba a magyar export ötöde került (2.13. táblázat). Tekintettel arra, hogy a szomszédok között nincs kifejezetten nagy gazdasággal rendelkező ország (sajnos Ukrajna nagy ország kis gazdasággal), ez az arány magasnak tekinthető.

Az elmúlt öt év átlagában a megelőző öt évéhez viszonyítva néhány tizeddel (+0,8%-ponttal) növekedett ugyan a szomszédos országok részesedése a magyar exportból, az időszaki átlag mögött azonban évről-évre csökkenő részesedés volt, ami azt jelenti, hogy magyar export-nézőpontból csökkent a relatív jelentőségük. (2.13. táblázat.)

2.11. ábra

A szomszédos országok import-piacán a magyar termékek pozíciója (2.11. ábra) inkább gyengült, mint erősödött: 2012-2016-ban az előző öt évhez viszonyítva a hét országból még csak két országban, Szlovákiában és Szlovéniában csökkent a magyar részesedés az importban, 2012-höz viszonyítva 2016-ban viszont már csak Ukrajnáéban volt növekedés. (A hét ország importját összegezve a

magyar export részesedés a két ötéves periódust összevetve 0,3%-ponttal emelkedett, 2016-ban 2012-höz viszont -0,2%-ponttal csökkent.)

A magyar export tendenciái összességükben megegyeztek az import globális tendenciáival, a szerkezeti eltolódások összhangban voltak a felvevőpiaci változásokkal. Kedvező volt, hogy a magyar export nemcsak hosszabb távon, de az elmúlt néhány évben is (részben az ár- és árfolyamváltozásoknak köszönhetően) az importbővülést meghaladó exportnövekedést ért el a partnerországok többségében. Ez nem jelenti a tradicionálisan – földrajzi, természeti és gazdaság-szerkezeti adottságokból következő – Európa-centrikus exportstruktúra drasztikus változását, a kismértékű változások azonban általában pozitívak voltak.

Negatív változás volt viszont, hogy a szomszédos országokba nem sikerült a magyar piaci részesedést növelni az elmúlt néhány évben. A szomszédos országok preferálása mellett érvek szólnak: ezek az országok a hazai piac természetes kiterjesztését jelentik, ahol nemcsak a tranzakciós költségek alacsonyabbak, de a sikeres üzlethez nélkülözhetetlen piacismeret (termékhez/üzletkötéshez kapcsolódó igények és követelmények, helyi körülmények, kultúra, szokások, nyelv) is általában rendelkezésre áll. És ezekben az országokban a magyar exportálók már (érzékeltetően) jelen vannak, a piacok megtartása, nem beszélve bővítésükről, azonban – mint az utolsó évek kvázi-sikertelensége mutatja – legalább annyira támogatandó, mint távoli, egzotikus piaci rések, gyakran időleges, megszerzése.

3. A magyar export és import áruszerkezete – változó súlypontok 2012-2016 között

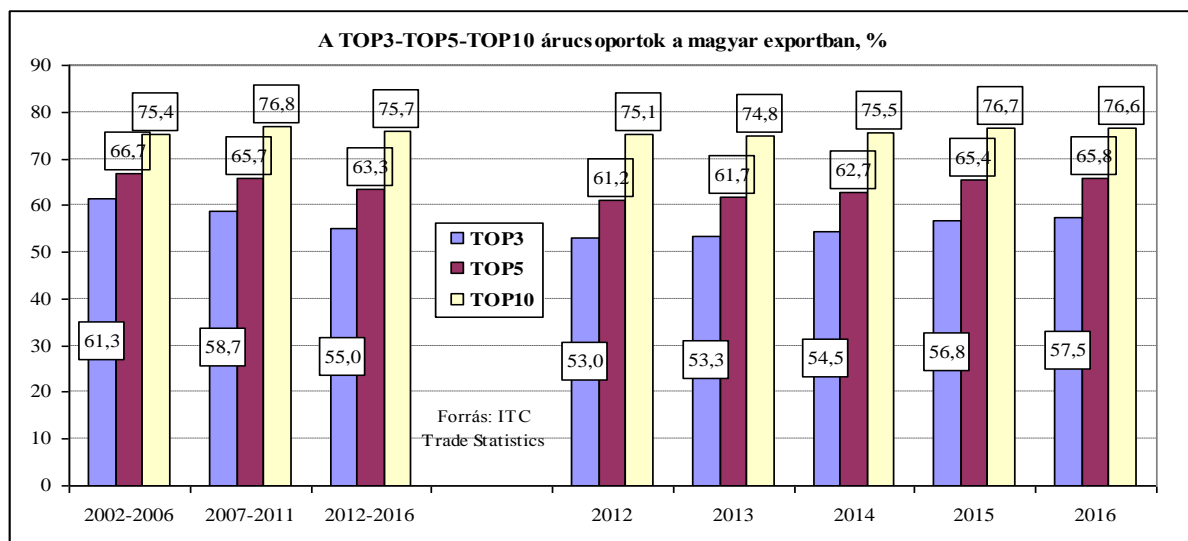
A harmadik fejezet a magyar kivitel áruszerkezeti sajátosságait vizsgálja, különös tekintettel a fontos termékcsoportok piaci részarányának változására és relációs különbségeire.

A magyar exportban a 2002-2016 közötti háromszor öt éves időszakban ugyanaz a három árucsoport, ugyanabban a sorrendben rendelkezett a legnagyobb részaránnyal:

- Elektromos gépek, berendezések, elektronikus készülékek és alkatrészeik (HS 85)
- Gépek és mechanikus berendezések és részek, kazánok, nukleáris reaktorok (HS 84)
- Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével (HS 87).

A fenti három árucsoportot magában foglaló TOP3 részesedése 2012-2016-ban az előző öt évhez képest 3,7%-ponttal csökkent, az utolsó öt évet évekre bontva azonban folyamatosan emelkedett: 2012-ben a TOP3 árucsoport az export 53%-át képviselte, 2016-ban 57,5%-át (3.1. ábra).

3.1. ábra

A TOP3-ban az egyes árucsoportok részesedése között 2007-2011-ben a különbség jelentős volt és 2012-2016-ban is számottevő maradt, 2016-ra azonban csaknem eltűnt. 2007-2011 között az elektromos és elektronikus gépek/eszközök/alkatrészek 30%-kal, a mechanikus gépek és berendezések 19%-kal, a gépjárművek és alkatrészeik 10%-kal részesedtek, ugyanezek az arányok 2012-2016 közötti évek átlagában 21-19-15%-ra változtak. Az átrendeződés az elektromos/elektronikus gépek/eszközök/alkatrészek árucsoporttól a gépjárművek és alkatrészeik árucsoportjához folytatódott 2011 után is. 2012-höz viszonyítva 2016-ban

- az elektromos/elektronikus gépek, berendezések részesedése 3,9%-kal csökkent,
- a gépek és mechanikus berendezéseké csaknem változatlan maradt (+0,3%-pont)

- a gépjárművek és alkatrészeiké 8%-ponttal emelkedett (3.1. táblázat).

3.1. táblázat: A magyar export tíz legnagyobb értékű árucsoportja, %

(árucsoportok sorrendje a 2012-2016 időszak exportja szerint csökkenő)

	Árucsoportok (HS2)	2002- 2006	2007- 2011	2012- 2016	2012	2013	2014	2015	2016	B-A	D-C
			A	B	C				D	Változás	
		Részesezés az összes exportból, %									%pont
1	85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik	29,1	29,6	21,4	24,4	22,1	19,8	20,0	20,5	-8,2	-3,9
2	84 Gépek és mechanikus berend. és részek	23,5	19,0	18,8	18,7	18,7	18,8	18,8	19,0	-0,2	0,3
3	87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivétellel	8,7	10,1	14,8	10,0	12,5	15,9	18,0	18,0	4,7	8,0
	TOP3	61,3	58,7	55,0	53,0	53,3	54,5	56,8	57,5	-3,7	4,5
4	30 Gyógyszeripari termékek	2,0	3,5	4,6	4,6	4,6	4,4	4,8	4,6	1,1	0
5	39 Műanyagok és ezekből készült árúk	3,4	3,5	3,8	3,6	3,8	3,8	3,8	3,7	0,3	0,1
	TOP5	66,7	65,7	63,3	61,2	61,7	62,7	65,4	65,8	-2,4	4,6
6	90 Optikai, fényképészeti, mérő-, ellenőrző, precíziós, orvosi stb. műszerek	2,4	3,2	3,7	3,9	3,6	3,9	3,3	3,6	0,5	-0,3
7	27 Ásványi tüzelőanyag, olaj és ezek desztill. term., bitumen, viasz	2,1	3,1	3,0	4,0	3,6	3,4	2,3	1,8	-0,1	-2,2
8	40 Gumi és ebből készült árúk	1,1	1,7	2,4	2,5	2,5	2,3	2,4	2,4	0,7	-0,1
9	94 Bútor, világító eszk, m.n.e. lakber. cikk, előregyártott épület	2,1	1,5	1,7	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8	0,2	0,1
10	10 Gabonafélék	1,0	1,7	1,6	1,9	1,6	1,4	1,6	1,3	-0,1	-0,6
	TOP10	75,4	76,8	75,7	75,1	74,8	75,5	76,7	76,6	-1,1	1,5

Megjegyzés: számok szürke háttérrel a 2012-2016 közötti évekre vonatkoznak

Forrás: ITC Trade Statistics

A TOP10 körben a negyedik és tizedik hely közötti árucsoportokból a 2012-2016 közötti években az előző öt éves időszakhoz viszonyítva a súlyukat a

- a gyógyszeripari termékek (1,1%-pont),
- a gumipari árúk (0,7%-pont) és
- az optikai stb. műszerek (0,5%-pont)

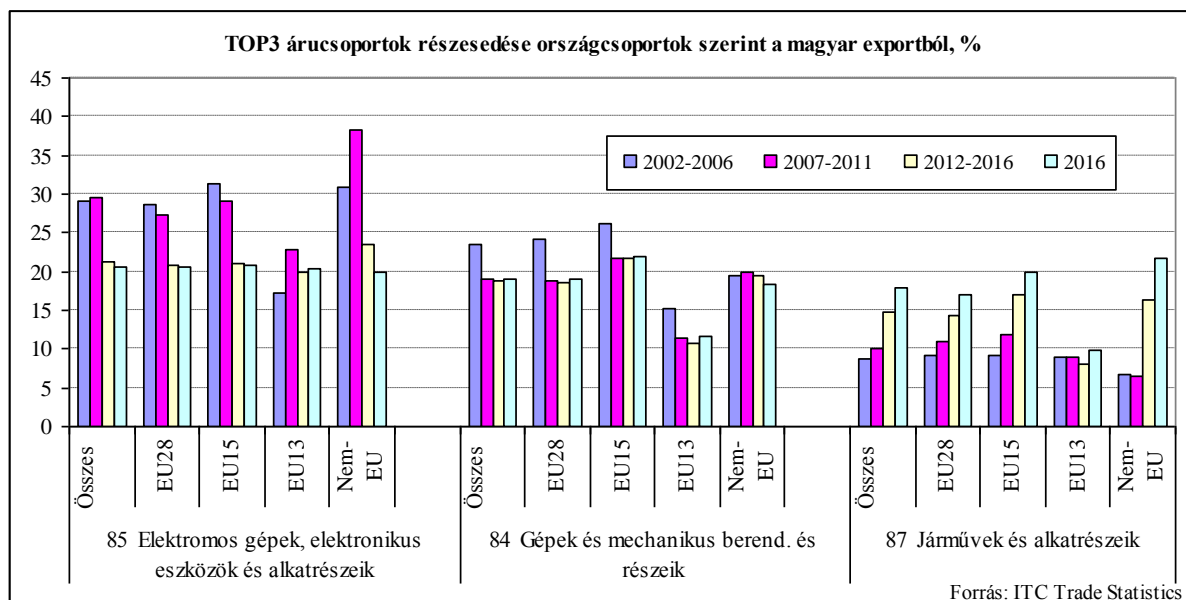
tudták növekedni.

3.1. Az export árustruktúrája az intra- és extra-kivitelben, a régi és új EU tagállamokban

2012 és 2016 között a magyar export mintegy négyötöde – éppúgy, ahogyan a megelőző öt év alatt – az EU28-ba és egyötöde az EU28-on kívülre irányult. Ebből következően az összes export és az EU28 export áruszerkezete között számottevő különbséget nem várhatunk a legfontosabb árucsoportok tekintetében. A szerkezeti differenciák a külső és az intra, valamint a régi és új EU tagországok között mutathatók – folytatódó, vagy újkeletű – sajátosságokat.

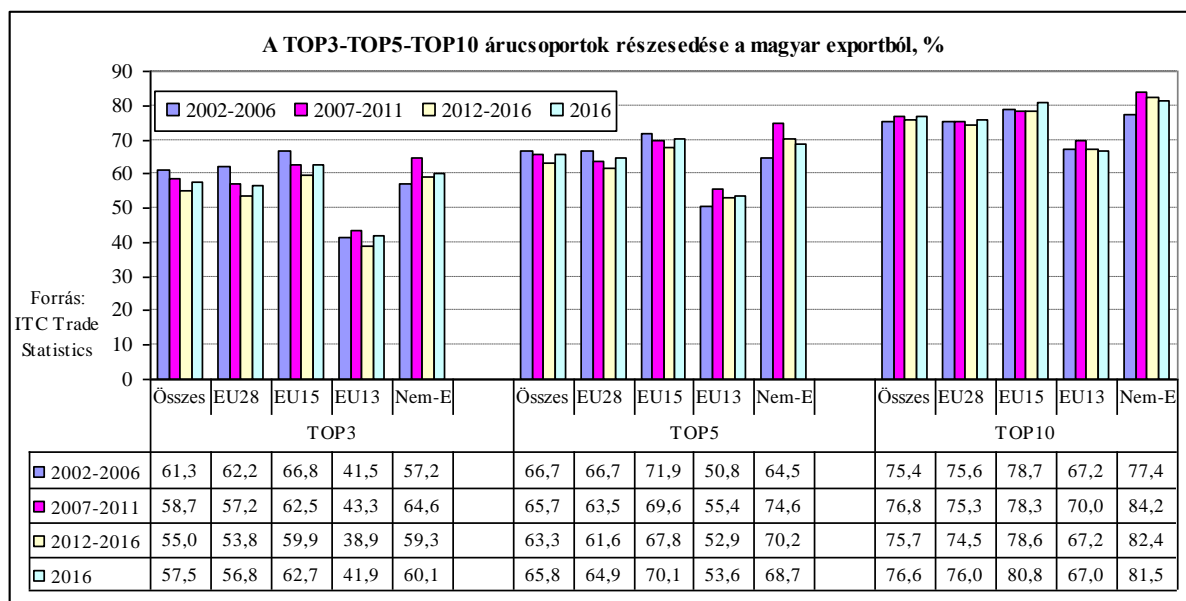
A TOP3 termékcsoport összetétele 2002-2016 között minden időszakban/évben és minden kiemelt országcsoportban (EU28, EU15, EU13, nem-EU) azonos, azaz az új EU tagországok 42%-os és a régi tagországok 63%-os részesedését is ugyanaz a három gépipari terméket magába foglaló termékcsoport alkotja. (3.2. és 3.3. ábra.)

3.2. ábra

A TOP3-ban az egyes termékcsoportjok súlya a teljes exportban, amely a korábbi években jelentősen különbözött, 2016-ra többé-kevésbé kiegyenlítődt, miután 2006-2011 után jelentősen csökkent az elektromos gépek és elektronikus eszközök aránya és növekedett a járművek és alkatrészeik aránya (3.2. ábra).

3.3. ábra

Az export áruszerkezete nem volt kifejezetten koncentrált egyik országcsoportban sem, különbségek azonban láthatóak voltak, elsősorban a TOP15 és a TOP13 között. Az új EU

tagországokba menő magyar export a vezető termékcsoportokat tekintve kevésbé koncentrált, áruszerkezete diverzifikáltabb a régi tagállamokba és az EU-n kívülre irányuló exporténál. (3.3. ábra.)

A TOP10 árucsoportok közül hat a régi és az új EU tagországokba és az EU-n kívülre irányuló kivitelben egyaránt szerepelt 2007-11 és 2012-16 között (a 3.2 táblázatban fehér alapon szerepel a megnevezésük). Emellett három termékcsoport legalább két országcsoportban szerepelt, azaz a TOP10 termékcsoportos szerkezete nem volt kifejezetten országcsoport-specifikus az elmúlt öt évben. (A lehetséges 30-ból mindössze 6 olyan árucsoporttal találkoztunk, amely csak egyik országcsoportban volt TOP10-es.)

3.2. táblázat: Az tíz legnagyobb értékű árucsoport országcsoportok szerint a magyar exportban (2012-2016 időszak részesedése alapján), %

(sorrend kódszám szerint; megnevezést követően a % 2012-re és 2016-ra vonatkozik)

EU15 (régi tagországok)	E13 (új tagországok)	Nem-EU országok
		2 Élelmezési célra alkalmas hús, vágási mellékterm. és belsőség (1,4%, 1,7%)
10 Gabonafélék (2%, 1,3%)	10 Gabonafélék (2,7%, 1,6%)	
	27 Ásványi tüzelőanyag, olaj és ezek desztill. term., bitumen, viasz (9,2%, 4,6%)	27 Ásványi tüzelőanyag, olaj és ezek desztill. term., bitumen, viasz (3,6%, 2,6%)
		29 Szerves vegyi anyagok (2,1%, 2,4%)
30 Gyógyszeripari termékek (2,2%, 3%)	30 Gyógyszeripari termékek (7,2%, 7,2%)	30 Gyógyszeripari termékek (7,4%, 6,1%)
39 Műanyagok és ezekből készült áruk (3,2%, 3%)	39 Műanyagok és ezekből készült áruk (5,2%, 6%)	39 Műanyagok és ezekből készült áruk (3,1%, 3,2%)
40 Gumi és ebből készült áruk (2,8%, 2,7%)	40 Gumi és ebből készült áruk (2%, 2,1%)	40 Gumi és ebből készült áruk (2,2%, 1,7%)
	48 Papír és karton, papíríp. rostanyagból áruk (1,6%, 1,7%)	
	72 Vas és acél (3,3%, 1,9%)	
73 Vas- és acélárak (1,7%, 1,5%)		
84 Gépek és mechanikus berend. és részek (21,1%, 22%)	84 Gépek és mechanikus berend. és részek (10,7%, 11,6%)	84 Gépek és mechanikus berend. és részek (21,2%, 18,4%)
85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik (24,1%, 20,8%)	85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik (19,2%, 20,4%)	85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik (30,6%, 20%)
87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével (12,1%, 19,9%)	87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével (6,8%, 9,8%)	87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével (8,4%, 21,7%)
90 Optikai, fényképezési, mérő-, ellenőrző, precíziós, orvosi stb. műszerek (5,3%, 4,4%)		90 Optikai, fényképezési, mérő-, ellenőrző, precíziós, orvosi stb. Műszerek (3,1%, 3,8%)
94 Bútor, világító eszk, m.n.e. lakberendezési cikk, előregyártott épület (2,2%, 2,1%)		

Megjegyzés: Vastag betűvel a 2012-ben a 2016-osnál magasabb részesedéssel rendelkező árucsoportok.

Forrás: ITC Trade Statistics alapján

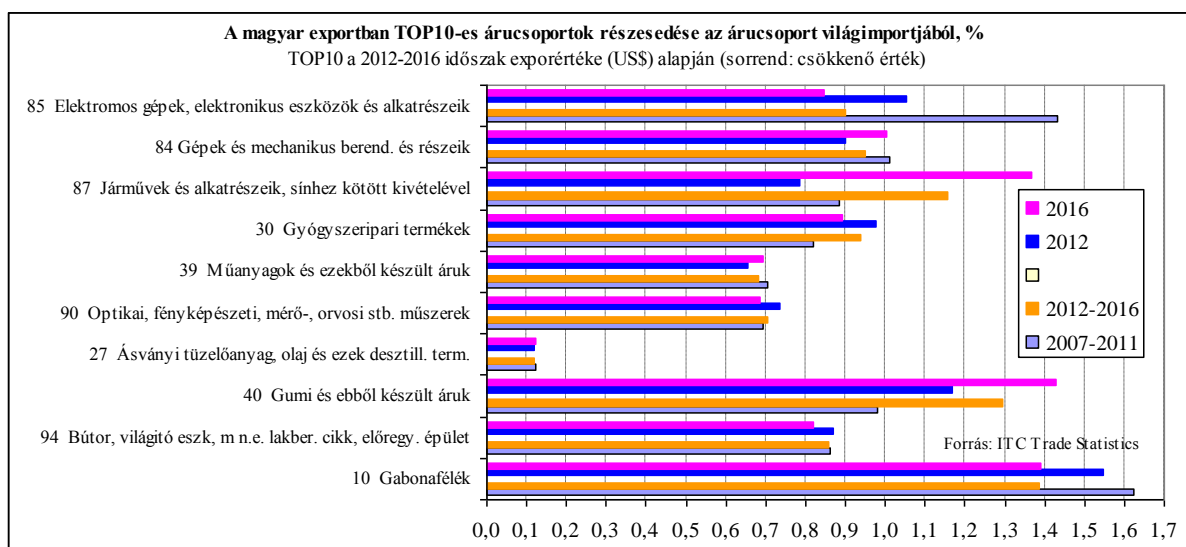
- A régi EU tagországokba a TOP10-ből három árucsoport növekedésének volt köszönhető, hogy a TOP10 súlya 65,7%-ról 70,1%-ra emelkedett – a közúti járművek részesedése 7,8%-ponttal, a gépek és mechanikus berendezéseké 0,9%-ponttal, a gyógyszeripari termékeké 0,8%-

ponttal lett magasabb. Az árucsoportok közül csak az EU15-be irányuló kivitelben szerepeltek a TOP10-ben a vas- és acélárúk, valamint a bútorok. (3.2. táblázat.)

- *Az új tagországokba* irányuló exportban is a közúti járművek részaránya növekedett a legnagyobb mértékben a TOP10-ben 2012 és 2016 között (+3,1%), de mellette még öt árucsoporté is emelkedett (elektromos/elektronikus eszközök; mechanikus gépek; műanyagok; gumi; papír) és egy árucsoporté változatlan maradt (gyógyszeripari termékek). Ennek ellenére a TOP10 részesedése nem növekedett (a 2012. évi 67,9% helyett 2016-ban 67%), elsősorban a gabonaféléké részesedésének jelentősen csökkenése miatt (-4,6%). Csak az EU13-ban szerepel a TOP10-ben (és régi tagországokban és a nem EU exportban nem) a papír és karton, valamint a vas és acél árucsoport. (3.2. táblázat.)
- *A nem-EU országokba irányuló* kivitelben is csökkent a TOP10 termékcsoportok súlya (a 2012. évi 83,1%-ról 81,5%-ra 2016-ban), de így is magasabb maradt, mint az EU15-ben és az EU13-ban. Kiemelkedően emelkedett a közúti járművek részesedése (+13,3%-pont), de kétszámjegyű volt az elektromos/elektronikus eszközök részarány-csökkenése is (-10,6%-pont). Mellettük négy-négy árucsoport szerepel a csökkenő és növekvő részarányal rendelkezők között. Csak itt TOP10-esek a húsok és a szerves vegyi anyagok. (3.2. táblázat.)

A teljes magyar exportban *TOP10-es árucsoportok részesedése a világimportból* természetesen a vizsgált években is alacsony volt, de árucsoportonként különbözött és időben is számottevően változott. (3.4. ábra.)

3.4. ábra

A TOP10-es árucsoportok részesedései a világimportból 2012-ben 0,12% (minimum, ásványi tüzelőanyagok) és 1,55% (maximum, gabonafélék), 2016-ban ugyancsak 0,12 (ásványi tüzelőanyagok) és 1,43% (gumitermékek) között mozogtak. (A magyar export részesedése a világimport egészéből 2012-ben 0,55%, 2016-ban 0,64% volt.) Részesedését 2012 és 2016 között négy árucsoport tudta növelni, kettő – a közúti járművek és alkatrészeik és a gumi és gumitermékek – számottevően: az előbbi 0,79%-ról 1,37%-ra, az utóbbi 1,17%-ról 1,43%-ra. Mellettük pozíció-erősítő árucsoport a gépek, mechanikus berendezések és a műanyagok voltak. (3.4. ábra.)

- A régi EU tagállamokba irányuló export TOP10-be tartozó árucsoportjai közül 2012-ben és 2016-ban is ugyanannak a három termékcsoportnak volt a legnagyobb súlya a 15 régi tagország importpiacán: gabonafélék (5,2%, illetve 4,5%), gumitermékek (2,6% és 3,2%), elektromos és elektronikus eszközök (3% és 2,7%). A piaci részesedés legnagyobb mértékben a járművek és alkatrészeik (1,7%-ról 2,5%-ra, +0,8%-pont) és a gumitermékek (+0,6%-pont) esetében növekedett. A régi tagállamok importpiacán a magyar export része a 2012. évi 1,1%-ról 2016-ra 1,3%-ra emelkedett. (3.3.a. táblázat)
- Az új tagállamok importpiacán a legnagyobb részesedéssel a gabonafélék, a gyógyszeripari termékek és az elektromos és elektronikus eszközök szállítói rendelkeztek mind 2012-ben, mind 2016-ban. A három termékcsoport megőrizte ugyan dobogós helyét, részesedésük azonban 2016-ban alacsonyabb volt a 2012. évinél. A legnagyobb pozíció-javulást ezen a piacon a gumitermékek könyvelhették el (+0,4%-pont, 3,7%-ról 4,1%-ra). A 10 árucsoportból hat részesedése csökkent, egyé nem változott és csak háromé növekedett. Az magyar export részesedése az új tagállamok importjából a 2012. évi 3,3%-ról 2016-ra 3,2%-ra csökkent.) (3.3.b. táblázat.)
- A nem-EU országok importpiacából a magyar export mindössze 0,18%-kal rendelkezett 2012-ben és 0,20%-kal 2016-ban. A növekedés elsősorban a közúti járművek és alkatrészeik szállításainak volt köszönhető, amelyek 2016-ban már a legnagyobb részesedéssel rendelkeztek, leszorították a vezető pozícióból az élelmezési célra alkalmas húsokat. (A járművek és alkatrészek előretörését részben a VW vállalatcsoport tagjai közötti szállítások magyarázzák.) Az említett két árucsoport mögött a gyógyszeripari termékek szerepeltek a harmadik helyen importpiaci részesedésük alapján. (3.3.c. táblázat.)

3.3. táblázat: A TOP10-es termékcsoportok exportjának részesedése a régi (EU15), az új (EU13) tagországok, valamint az EU-n kívüli országok importjából árucsoportonként, % és változás %-pontban (sorrend: országcsoportonként a 2012-2016 közötti magyar export US\$-ban)

a) EU15 (régiek)

	Az EU15-be irányuló export TOP10 árucsoportja	2007-2011	2012-2016	2012	2016	Változás (B-A)	Változás (D-C)
		A	B	C	D	% -pont	
	<i>Az összes árucsoport</i>	1,16	1,20	1,08	1,31	0,04	0,22
1	84 Gépek és mechanikus berend. És részeik, kazánok	2,22	2,34	2,16	2,47	0,12	0,30
2	85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik	3,65	2,72	2,96	2,70	-0,93	-0,26
3	87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével	1,54	2,30	1,71	2,49	0,76	0,78
4	90 Optikai, fényképezési, mérő-, precíziós, orvosi stb. Műszerek	1,87	1,94	2,12	1,77	0,06	-0,35
5	39 Műanyagok és ezekből készült áruk	0,97	1,04	1,02	1,06	0,07	0,04
6	40 Gumi és ebből készült áruk	1,92	2,84	2,58	3,18	0,92	0,60
7	30 Gyógyszeripari termékek	0,44	0,69	0,58	0,80	0,26	0,22
8	94 Bútor, világító eszk, m n.e. lakberendezési cikk, előregy. Épület	1,76	1,84	1,89	1,74	0,08	-0,15
9	73 Vas- és acélárak	1,06	1,22	1,21	1,17	0,16	-0,04
10	10 Gabonafélék	4,83	4,58	5,18	4,46	-0,25	-0,73

b) EU13 (újak)

	Az EU13-ba irányuló export TOP10 árucsoportja	2007-2011	2012-2016	2012	2016	Változás (B-A)	Változás (D-C)
		A	B	C	D	%-pont	A
	<i>Az összes árucsoport</i>	3,13	3,18	3,33	3,20	0,05	-0,13
1	85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik	4,91	4,40	4,62	4,32	-0,51	-0,30
2	84 Gépek és mechanikus berend. és részeik, kazánok	2,74	2,61	2,85	2,74	-0,13	-0,11
3	87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével	3,18	2,84	2,86	2,95	-0,34	0,10
4	27 Ásványi tüzelőanyag, olaj és ezek desztill. term., bitumen, viasz	1,56	1,98	2,04	2,04	0,42	0,00
5	30 Gyógyszeripari termékek	5,77	6,86	7,87	6,72	1,09	-1,15
6	39 Műanyagok és ezekből készült áruk	3,71	3,69	3,67	3,63	-0,01	-0,04
7	72 Vas és acél	2,48	2,52	3,04	2,03	0,04	-1,01
8	10 Gabonafélék	27,28	24,74	30,45	18,64	-2,54	-11,81
9	40 Gumi és ebből készült áruk	3,01	3,79	3,68	4,05	0,79	0,38
10	48 Papír és karton, papírip. rostanyagból, papírból kész. áruk	3,61	3,23	3,23	3,37	-0,39	0,14

c) EU-n kívüli országok

	Az EU-n kívüli országokba irányuló export TOP10 árucsoportja	2007-2011	2012-2016	2012	2016	Változás (B-A)	Változás (D-C)
		A	B	C	D	%-pont	A
	<i>Az összes árucsoport</i>	0,21	0,19	0,18	0,20	-0,02	0,01
1	85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik	0,52	0,28	0,39	0,22	-0,25	-0,17
2	84 Gépek és mechanikus berend. és részeik, kazánok	0,33	0,31	0,33	0,29	-0,02	-0,03
3	87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével	0,21	0,44	0,23	0,57	0,23	0,34
4	30 Gyógyszeripari termékek	0,68	0,61	0,69	0,45	-0,07	-0,24
5	27 Ásványi tüzelőanyag, olaj és ezek desztill. term., bitumen, viasz	0,04	0,05	0,03	0,05	0,00	0,02
6	39 Műanyagok és ezekből készült áruk	0,22	0,20	0,19	0,19	-0,02	0,00
7	90 Optikai, fényképezési, mérő-, precíziós, orvosi stb. műszerek	0,15	0,19	0,18	0,21	0,04	0,03
8	29 Szerves vegyi anyagok	0,16	0,19	0,17	0,22	0,03	0,05
9	40 Gumi és ebből készült áruk	0,26	0,36	0,35	0,33	0,10	-0,01
10	2 Élelmezési célra alkalmas hús, vágási mellékterm. és belsőség	0,45	0,48	0,49	0,49	0,03	0,00

Forrás: ITC Trade Statistics

A makroszinten fontos árucsoportok mellett léteznek a magyar exportban kisebb exportértékkel, de még jelentős piaci súllyal rendelkező termékcsoportok, amelyek az importpiaci részesedés alapján az élbolyban vannak. A 2012-2016 időszakra vonatkozó *importrészesedés alapján készített TOP10-be* az exportbeni súly alapján TOP10-be tartozó, valamint azon kívüli termékcsoportokból különböző számú termékcsoportok kerültek az egyes részpiacokon. (3.4. táblázat.)

3.4. táblázat: A legnagyobb importrészesedéssel rendelkező árucsoportok 2012-2016-ban (%) és súlyuk változása az előző öt évhez viszonyítva (%-pont, megnevezés után zárójelben) (sorrend a 2012-2016. évi importrészesedés alapján csökkenő)

Régi tagországok (EU15)	%	Új tagországok (EU13)	%	EU- n kívüli országok	%
10 Gabonafélék (-0,25)	4,58	10 Gabonafélék (-2,54)	24,74	1 Élő állatok (-0,21)	1,15
40 Gumi és ebből készült áruk (0,92)	2,84	11 Malomipari termékek; maláta; keményítő, inulin; búzasikér (-0,64)	11,88	5 Másutt nem említett állati eredetű termékek (0,12)	0,98
85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik (-0,93)	2,72	17 Cukor és cukorárúk (-1,77)	9,34	96 Különböző (előállított) áruk (0,93)	0,98
69 Kerámia termékek (0,37)	2,70	1 Élő állatok (-0,44)	9,32	86 Vasúti mozdonyok, sínhez kötött járművek, tartozékaik, mech. jelzők (0,12)	0,62
84 Gépek és mechanikus berend. és részeik (0,12)	2,34	42 Bőrárúk, nyerges és szíjgyártó áruk készítmények, stb. (0,76)	7,34	30 Gyógyszeripari termékek (-0,07)	0,61
86 Vasúti mozdonyok, sínhez kötött járművek, tartozékaik, mech. Jelzők (-0,42)	2,31	12 Olajos magvak és gyümölcs, különféle mag, gyógynöv. (-1,04)	6,98	2 Élelmezési célra alkalmas hús, vágási mellékterm. és belsőség (0,03)	0,48
87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével (0,76)	2,30	15 Állati és növényi zsír és olaj; ezek bontási term., ételzsírszír, viasz (0,27)	6,86	56 Vatta, nemez, nem szőtt szövet, kül. fonal, zsinog, kötél stb. (0,08)	0,48
12 Olajos magvak és gyümölcs, különféle mag, gyümölcs, ip. És gyógynöv. (-0,52)	2,26	30 Gyógyszeripari termékek (1,09)	6,86	87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével (0,23)	0,44
70 Üveg és üvegarúk (0,69)	2,13	23 Az élelmiszerip. melléktermékei, készített állati takarmány (0,35)	6,85	69 Kerámia termékek (0,13)	0,40
90 Optikai, fényképezési, mérő-, ellenőrző, precíziós, orvosi stb. műszerek (0,06)	1,94	20 Zöldségből, gyümölcsből, más növényrészéből készítmény (-0,43)	6,61	40 Gumi és ebből készült áruk (0,10)	0,36

Megjegyzés: A fehér alapszínű cellában TOP10-es árucsoport van. A cella sárga alapszíne az exportérték alapján nem TOP10-es árucsoportot jelöl. Vastag szám, ha a részesedés 2012-2016-ban magasabb a 2007-2011 évinél – kék színnel és dobozban a nem TOP10-eseknél.

A régi EU tagországokba irányuló exportban három, importrészesedését tekintve TOP10-es, de exportját tekintve nem TOP10-es termékcsoport részesedése növekedett az elmúlt években, nevezetesen a kerámiatermékeké, az üvegarúké, optikai-precíziós műszereké. (3.4. táblázat).

Az új tagállamokban a legnagyobb importpiaci részesedéssel különböző agrártermékeket magukba foglaló, exportérték alapján nem TOP10-es árucsoportok rendelkeztek. Közülük három termékcsoport piaci pozíciója erősödött: bőrárúk, élelmiszeripari melléktermékek (takarmányok), növényi és állati zsírok és olajok. (3.4. táblázat.)

Az EU-n kívüli országokba a jellemzően nagyon alacsony importrészesedések élmezőnyébe – a vezető élőállatok mellett – ún gyűjtő árucsoportok, mint „másutt nem említett állati eredetű termékek”, „különböző (előállított) áruk”. A részesedések jellemzően emelkedtek, két termékcsoport (élő állatok, gyógyszerek) esetében volt csökkenés.

A legfontosabb öt felvevőpiac között 2016-ban három régi és két új EU tagállam szerepelt, áruszerkezetükről hasonlóságok és különbségek egyaránt kiemelhetők voltak.

A fő magyar exportpiacra, Németországba irányuló kiszállításokban, éppúgy, ahogyan az összes exportban és az EU15-be irányuló exportban, a 84, 85, 87-es árucsoportok szerepeltek az első három helyen 2016-ban. (3.5. táblázat.) A TOP3-on belül az árucsoportok helyezése az elmúlt években változott: a német autógyárak magyarországi fejlesztéseinek köszönhetően a közúti járművek exportjának részesedése a Németországba irányuló exportban a 2012. évi

14%-ról 2016-ra 23%-ra növekedett. (Lásd a 3.5. táblázatot.) Párhuzamosan a másik két gépipari árucsoport súlya valamelyest csökkent, de a TOP3-asok pozíciója így is jelentősen erősödött. A koncentráció kissé emelkedett, a TOP10-be tartozó árucsoportok 2012-ben az export 83,2%-át, 2016-ban 86,4%-át tették ki (a változás +3,2%-pont szemben a TOP3 +6,3%-pontjával). A TOP10 árucsoportjai közül a visszaszorulás a közúti járművek exportbővülésének hatására egyedül a gyógyszeripari termékeket nem érintette, részarányuk változatlan maradt, a többieké csökkent.

A német felvevőpiac 2016-ban csak a gyógyszeripari értékesítésben nem tekinthető kiemelkedően fontosnak (csak fontosnak – súlya 9% az árucsoport exportjából), a következő legalacsonyabb részesedés a műanyagoké már 19% – a legmagasabb pedig 42% volt a műszerek esetében. (A gyógyszerek és a műanyagok exportjában 2012-höz viszonyítva a német piac súlya növekedett, a műszereké csökkent.)

A német importból a közúti járművek és alkatrészek magyar szállítása 2012 és 2016 között 3,9%-ról 6%-ra növekedett, és kismértékben emelkedett a másik két vezető árucsoporté is. Mellettük számottevő volt a gumiipari termékek importpiaci részesedésének emelkedése. (3.5. táblázat.)

3.5. táblázat: A Németországba (DE) irányuló magyar export 2016-ban legfontosabb 10 árucsoportjának néhány mutatószáma

Árucsoportok a 2016. évi export értéke szerint csökkenő sorrendben

*	Árucsoportok kódja és (rövidített) megnevezése	Árucsoport részesedése az DE-be menő összes magyar exportból			Az DE-be menő export részesedése az árucsoport összes magyar exportjából			Részesedés az árucsoport összes német importjából, %		
		2012	2016	**	2012	2016	**	2012	2016	**
		%			%			%		
1	87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével	14,2	23,7	9,5	35,6	36,2	0,7	3,9	6,0	2,1
2	84 Gépek és mechanikus berend. és részeik	25,8	23,4	-2,4	34,5	33,9	-0,5	4,7	4,8	0,2
3	85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alk.	22,4	21,5	-0,8	22,9	28,8	5,9	4,5	4,6	0,1
4	90 Optikai, precíziós, orvosi stb. műszerek	7,1	5,5	-1,6	46,3	42,4	-3,9	5,2	4,1	-1,1
5	94 Bútor, világító e., m n.e. lakber. cikk, előregy. ép.	3,3	2,7	-0,7	50,5	41,7	-8,9	4,8	3,7	-1,1
6	39 Műanyagok és ezekből készült áruk	2,7	2,6	-0,1	18,6	19,0	0,3	1,7	1,8	0,1
7	40 Gumi és ebből készült áruk	2,5	2,4	-0,1	25,3	28,1	2,8	3,7	4,6	0,8
8	73 Vas- és acélárak	1,9	1,7	-0,2	32,5	33,7	1,2	2,3	2,3	0,0
9	30 Gyógyszeripari termékek	1,5	1,5	0,0	7,9	9,0	1,0	0,9	0,9	0,0
10	76 Alumínium és ebből készült áruk	1,8	1,4	-0,3	32,1	32,1	0,0	2,7	2,4	-0,3
	TOP10	83,2	86,4	3,2						
	Magyar export Németországba	100,0	100,0		25,0	27,5	2,5	2,2	2,7	0,5

* Az árucsoport 2016. évi értékének megfelelő rangszám – legnagyobb érték=1.

** Időbeni változás a mutatóban: (2016. évi mutatószám) – (2012. évi mutatószám), %-pont

Forrás: számítás az ITC Trade Statistics adatai alapján

A **Romániába irányuló kivitelben** a többi árucsoportéhoz képest magas részaránnyal az elektromos gépek és elektronikus eszközök rendelkeztek (2012-ben 17,8%, 2016-ban 17,2%), a követő TOP10-es árucsoportok súlya 2016-ban 2% és 7,8% között mozgott. A TOP3 termékcsoport 2016-ban a magyar exportból csak 31,8%-kal részesedett, a TOP5 44,9%-kal,

míg a TOP10 termékcsoport 62,6%-kal. A mutatók meglehetősen diverzifikált exportszerkezetet tükröznek.

A hagyományos értelemben gépiparinak tekintett termékkörök (itt 84, 85, 87-es árucsoportok) mellett jelentős pozíciója van a Romániába szállított magyar exportban az élelmiszeripari termékeknek (2-es, 10-es, 23-as termékcsoportok), amelyek a magyar exportban együtt 9,3%-kal (2012), illetve 9,4%-kal (2016) részesedtek. (3.6. táblázat.)

A román piac különösen az agrártermékek és az ásványi tüzelőanyagok (MOL) számára volt fontos az elmúlt öt évben, de nem volt elhanyagolható a gyógyszeripar és a műanyagipar számára sem. Az utóbbi két árucsoport esetében azonban (mint az árucsoportok többségénél), csökkent a román felvevőpiac súlya az árucsoport összes exportjában.

A TOP10 termékcsoportok importpiaci részesedése Romániában nemcsak összességében, de az egyes árucsoportok többségét tekintve is csökkent – kivételt az élelmiszeripari melléktermékek és a gépek mechanikus berendezések jelentették. (Az időjárás-függő gabonaexport részesedése a román gabonaimportból a 2012. évi 62%-ról 2016-ban 31%-ra csökkent.)

3.6. táblázat: A Romániába (RO) irányuló magyar export 2016-ban legfontosabb 10 árucsoportjának néhány mutatószáma

Árucsoportok a 2016. évi export értéke szerint csökkenő sorrendben

*	Árucsoportok kódja és (rövidített) megnevezése	Árucsoport részesedése a RO-ba menő összes magyar exportból			A RO-ba menő export részesedése az árucsoport összes magyar exportjából			Részesedés az árucsoport összes román importjából, %		
		2012	2016	**	2012	2016	**	2012	2016	**
		%			%			%		
1	85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alk.	17,8	17,2	-0,6	4,4	4,2	-0,2	11,1	7,6	-3,5
2	84 Gépek és mechanikus berend. és részeik	5,3	7,8	2,5	1,7	2,1	0,3	3,8	4,3	0,5
3	27 Ásványi tüzelőanyag, olaj és ezek desztill. term.	16,4	6,9	-9,5	24,9	18,7	-6,2	11,9	8,4	-3,5
4	30 Gyógyszeripari termékek	8,8	6,6	-2,2	11,5	7,1	-4,4	17,2	11,1	-6,1
5	87 Járművek és alkatrészek, sínhez kötött kivételével	4,2	6,5	2,3	2,5	1,8	-0,7	5,3	4,7	-0,6
6	39 Műanyagok és ezekből készült áruk	5,6	6,4	0,8	9,3	8,6	-0,7	9,9	8,0	-1,9
7	10 Gabonafélék	4,9	4,0	-0,9	15,3	15,5	0,1	62,9	31,2	-31,6
8	23 Az élelmiszerip. mellékterm., készített állati tak.	2,0	3,0	1,0	16,2	17,4	1,2	27,9	34,7	6,8
9	2 Élelmezési célra alkalmas hús, belsőség	2,4	2,4	0,0	11,7	10,8	-0,9	24,2	17,0	-7,2
10	76 Alumínium és ebből készült áruk	2,0	2,0	0,0	8,9	8,3	-0,6	16,7	11,3	-5,4
	TOP10	69,4	62,6	-6,7						
	Magyar export Romániába	100,0	100,0		6,0	5,0	-1,0	8,8	6,9	-1,9

* Az árucsoport 2016. évi értékének megfelelő rangszám – legnagyobb érték=1.

** Időbeni változás a mutatóban: (2016. évi mutatószám) – (2012. évi mutatószám), %-pont

Forrás: számítás az ITC Trade Statistics adatai alapján

A Szlovákiába irányuló magyar kiszállításokat 2012-ben és 2016-ban még inkább, a TOP3-ba tartozó elektromos és elektronikus eszközök, gépek és mechanikus berendezések, közúti járművek és alkatrészeik árucsoportok dominálták. (Részesezésük együtt 45,3%, illetve 51,3% volt). A TOP10 termékek 2012-ben 63,8%-kal, 2016-ban 72,1%-kal részesedtek, az export tehát változatlanul differenciáltnak tekinthető, bár az elmúlt öt évben a TOP10 árucsoport súlya számottevően emelkedett.

A szlovák piac nem elsősorban a legnagyobb értéket képviselő termékcsoportok számára fontos, hanem a kisebb súlyúak közül a vegyipar különböző termékei, a vas és acél, valamint a papíripari termékek számára. Az utóbbi kettőben a szlovák értékesítés súlya csökkent, az elsőben emelkedett az árucsoport összes exportértékesítéséből.

Szlovákia importpiacán a legnagyobb részesedéssel 2016-ban a vegyipar különféle termékei, a papíripari termékek és a gyógyszeripari termékek rendelkeztek. A három kétszámjegyű importpiaci részesedéssel bíró árucsoport közül a papíripari termékeké 2012-höz viszonyítva csökkent, a másik két árucsoporté emelkedett. (3.7. táblázat.)

A magyar export összességében veszített a szlovák importpiaci súlyából (-1,1%.pont).

3.7. táblázat: A Szlovákiába (SK) irányuló magyar export 2016-ban legfontosabb 10 árucsoportjának néhány mutatószáma

Árucsoportok a 2016. évi export értéke szerint csökkenő sorrendben

*	Árucsoportok kódja és (rövidített) megnevezése	Árucsoport részesedése a SK-ba menő összes magyar exportból			A SK-ba menő export részesedése az árucsoport összes magyar exportjából			Részesezés az árucsoport összes szlovák importjából, %		
		2012	2016	**	2012	2016	**	2012	2016	**
		%			%			%		
1	85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alk.	24,6	22,4	-2,3	5,9	5,4	-0,6	10,9	7,4	-3,5
2	84 Gépek és mechanikus berend. és részeik	13,1	16,6	3,5	4,1	4,3	0,2	9,2	8,8	-0,4
3	87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével	7,5	12,3	4,8	4,4	3,3	-1,1	4,9	5,4	0,6
4	39 Műanyagok és ezekből készült áruk	3,3	5,5	2,2	5,4	7,3	1,9	6,5	8,3	1,8
5	30 Gyógyszeripari termékek	2,9	3,9	1,0	3,7	4,2	0,4	9,9	10,0	0,2
6	27 Ásványi tüzelőanyag, olaj és ezek desztill. term.	2,9	3,2	0,3	4,4	8,7	4,3	1,7	3,3	1,6
7	38 A vegyipar különböző termékei	1,0	2,2	1,2	13,6	16,9	3,3	11,8	13,9	2,0
8	40 Gumi és ebből készült áruk	1,7	2,1	0,5	3,9	4,5	0,5	6,7	7,8	1,1
9	72 Vas és acél	4,8	2,1	-2,7	16,6	11,3	-5,3	11,6	5,2	-6,4
10	48 Papír és karton, rostanyagból, papírból kész. áruk	1,8	1,7	-0,1	11,5	10,0	-1,6	13,3	11,0	-2,4
	TOP10	63,8	72,1	8,3						
	Magyar export Szlovákiába	100,0	100,0		5,9	4,9	-1,0	7,9	6,7	-1,1

* Az árucsoport 2016. évi értékének megfelelő rangszám – legnagyobb érték=1.

** Időbeni változás a mutatóban: (2016. évi mutatószám) – (2012. évi mutatószám), %-pont

Forrás: számítás az ITC Trade Statistics adatai alapján

A **Franciaországba indított** magyar kiszállításokban is – hasonlóan az összes, és az EU15-be irányuló exporthoz – a 84, 85, 87-es árucsoportok (3.8. táblázat) szerepeltek a TOP3-ban a 2016. évi exportérték alapján. 2012-ben és 2016-ban is az elektromos gépeké és elektronikus eszközöké volt az első hely, de súlyuk jelentősen csökkent (-6,7%-pont), miközben mind a közúti járműveké és alkatrészeké (+6,2%-pont), mind a gépeké és mechanikus berendezéseké (+3,8%-pont) emelkedett.

A franciaországi exportértékesítések súlya a magyar kivitelben picit emelkedett 2016-ban 2012-höz képest. A TOP10-es árucsoportok közül számottevő (1%-pontot meghaladó) mértékben mindössze egyetlen árucsoportban (optikai stb. műszerek) növekedett és egyben csökkent (bútor, lakberendezési cikkek) a francia piac részaránya. (3.8. táblázat)

A francia importból a magyar export részesedése 0,2%-ponttal emelkedett 2012 és 2016 között, részesedése azonban jelentéktelen (0,7%, illetve 0,9%). Az árucsoportok közül 2% feletti importrészesedéssel a gumipari termékek (2,9%) és az elektromos gépek és elektronikus eszközök (2,2%) rendelkeztek 2016-ban – az előbbi részesedése 2012-höz viszonyítva emelkedett, az utóbbié csökkent.

3.8. táblázat: A Franciaországba (FR) irányuló magyar export 2016-ban legfontosabb 10 árucsoportjának néhány mutatószáma

Árucsoportok a 2016. évi export értéke szerint csökkenő sorrendben

*	Árucsoportok kódja és (rövidített) megnevezése	Árucsoport részesedése a FR-ba menő összes magyar exportból			A FR-ba menő export részesedése az árucsoport összes magyar exportjából			Részesedés az árucsoport összes francia importjából, %		
		2012	2016	**	2012	2016	**	2012	2016	**
		%			%			%		
1	85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik	30,0	23,3	-6,7	5,7	5,4	-0,3	2,6	2,2	-0,4
2	87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével	12,9	19,1	6,2	6,0	5,1	-0,9	1,1	1,6	0,5
3	84 Gépek és mechanikus berend. és részeik	14,9	18,7	3,8	3,7	4,7	1,0	1,0	1,3	0,4
4	30 Gyógyszeripari termékek	6,9	6,4	-0,5	7,0	6,6	-0,4	1,3	1,4	0,2
5	90 Optikai, precíziós, orvosi stb. műszerek	6,0	4,5	-1,5	7,2	5,9	-1,2	1,5	1,2	-0,3
6	39 Műanyagok és ezekből készült áruk	4,0	4,0	0,0	5,2	5,1	0,0	0,8	0,9	0,1
7	40 Gumi és ebből készült áruk	3,7	3,8	0,0	7,0	7,6	0,6	2,1	2,9	0,8
8	76 Alumínium és ebből készült áruk	2,0	1,8	-0,1	6,7	7,2	0,5	1,4	1,4	0,0
9	29 Szerves vegyi anyagok	2,4	1,8	-0,6	7,3	6,5	-0,8	0,6	0,6	0,1
10	94 Bútor, világító eszk, m.n.e. lakber.cikk, eőregy. ép.	0,7	1,6	0,9	1,9	4,3	2,3	0,3	0,8	0,5
	TOP10	83,5	84,8	1,3						
	Magyar export Franciaországba	100,0	100,0		4,6	4,8	0,1	0,7	0,9	0,2

* Az árucsoport 2016. évi értékének megfelelő rangszám – legnagyobb érték=1.

** Időbeni változás a mutatóban: (2016. évi mutatószám) – (2012. évi mutatószám), %-pont

Forrás: számítás az ITC Trade Statistics adatai alapján

Az **Olaszországba irányuló** kivitel diverzifikáltabb a Németországba és Franciaországba irányulónál: mind a TOP3-as, mind a TOP10-es árucsoportok részesedése alacsonyabb volt 2012-ben és 2016-ban, mint a Németországba és Franciaországba irányuló exportban. A TOP3-ba azonban ugyanazok az árucsoportok tartoztak (84, 85, 87) és ugyanúgy a közúti járművek és alkatrészek produkálták a legnagyobb részesedés-növekedést a magyar exportban ahogyan a másik két régi EU tagország esetében is.

3.8. táblázat: Az Olaszországba (IT) irányuló magyar export 2016-ban legfontosabb 10 árucsoportjának néhány mutatószáma

Árucsoportok a 2016. évi export értéke szerint csökkenő sorrendben

*	Árucsoportok kódja és (rövidített) megnevezése	Árucsoport részesedése a IT-ba menő összes magyar exportból			A IT-ba menő export részesedése az árucsoport összes magyar exportjából			Részesedés az árucsoport összes olasz importjából, %		
		2012	2016	**	2012	2016	**	2012	2016	**
		%			%			%		
1	85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alk.	20,1	18,5	-1,6	3,8	4,3	0,5	2,8	2,9	0,2
2	87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével	10,7	14,8	4,1	5,0	3,9	-1,1	1,6	1,7	0,1
3	84 Ggépek és mechanikus berend. és részek	8,6	10,4	1,8	2,1	2,6	0,5	1,0	1,2	0,2
4	10 Gabonafélék	7,4	7,4	0,0	17,9	27,2	9,3	11,0	11,8	0,8
5	39 Műanyagok és ezekből készült áruk	6,4	6,2	-0,2	8,2	7,9	-0,2	1,6	1,6	0,1
6	30 Gyógyszeripari termékek	2,8	5,3	2,5	2,8	5,5	2,7	0,6	1,2	0,6
7	72 Vas és acél	6,6	2,7	-3,9	17,8	13,8	-4,0	1,7	0,9	-0,8
8	44 Fa és faipari termékek, faszén	2,6	2,6	0,0	17,1	18,3	1,2	2,8	3,1	0,3
9	40 Gumi és ebből készült áruk	3,2	2,6	-0,6	6,0	5,3	-0,7	2,9	2,9	0,1
10	29 Szerves vegyi anyagok	3,8	2,4	-1,4	11,8	8,9	-2,9	1,1	0,8	-0,2
	TOP10	72,2	73,0	0,8						
	Magyar export Olaszországba	100,0	100,0	0,0	4,6	4,8	0,1	1,0	1,2	0,2

* Az árucsoport 2016. évi értékének megfelelő rangszám – legnagyobb érték=1.

** Időbeni változás a mutatóban: (2016. évi mutatószám) – (2012. évi mutatószám), %-pont

Forrás: számítás az ITC Trade Statistics adatai alapján

Az olasz piac különösen fontosnak mutatkozott – 2012-ben és 2016-ban egyaránt – a gabonaexport, a faipari termékek, valamint a vas és acélexport számára. Az olasz szállítások súlya az exportban ugyanakkor (a hektikus gabonaszállítások mellett) a gyógyszeripari termékek árucsoportban emelkedett jelentősebben (2,8%-ról 5,5%-ra).

Az olasz importból a magyar kivitel 2016-ban 1,2%-kal részesedett, ami 0,2%-ponttal magasabb a 2012. évinél. Két árucsoport, a vas és acélárak, valamint a szerves vegyi anyagok kivételével a többi TOP10-es árucsoport importpiaci részesedése Olaszországban emelkedett néhány tized %-ponttal (0,1 és 0,8%-pont között).

3.2. A magyar import árustruktúrája az intra- és extra behozatalban (régii és új EU tagországok, többiek)

A magyar import értéke 2016-ban 92 milliárd US\$ tett ki, értéke alacsonyabb, mint 2012 és 2014 között volt, de 1,4%-kal magasabb az előző évinél. A mennyiségi és árváltozások azon nem változtattak, hogy az exportban is domináló három gépiparinak tekinthető árucsoport minden évben a TOP3-ban szerepel az importban is, mégpedig azonos sorrendben. Az árváltozások elsősorban ahhoz járultak hozzá, hogy míg a TOP3 súlya növekedett, addig a TOP5 árucsoport részesedése, amelyben az ásványi tüzelőanyagok szerepelnek a negyedik helyen, csökkent. (Az ásványi tüzelőanyagok részesedése az import értékében 2012 és 2016 között megfeleződött, a 2012. évi 12,8%-kal szemben 2016-ban 6,4% volt.)

3.9. táblázat: A magyar import 2016-ban legnagyobb értékű tíz árucsoportjának részesedése az összes importból (%) és a részesedések változása 2012 és 2016 között (%-pont)

Árucsoportok	2012	2013	2014	2015	2016	Változás %-pont
	A				B	(B)-(A)
85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik	23,2	21,6	19,5	20,0	20,4	-2,9
84 Gépek és mechanikus berend. és részeik	15,0	16,3	16,7	17,3	17,7	2,7
87 Járművek és alkatrészeik (sínhez kötött nélkül)	7,1	8,1	9,6	10,5	10,9	3,8
TOP3	45,4	45,9	45,8	47,8	49,0	3,6
27 Ásványi tüzelőanyag, olaj és ezek desztill. term.	12,8	12,7	12,1	8,2	6,4	-6,4
39 Műanyagok és ezekből készült áruk	4,2	4,4	4,5	4,6	4,8	0,6
TOP5	62,3	63,0	62,3	60,6	60,1	-2,2
30 Gyógyszeripari termékek	3,9	3,6	3,8	4,3	4,2	0,3
73 Vas- és acélárak	2,2	2,3	2,3	2,3	2,4	0,2
90 Optikai, mérő-, precíziós, orvosi stb. műszerek	2,2	1,6	1,7	2,2	2,2	0,0
72 Vas és acél	2,4	2,6	2,4	2,0	2,1	-0,3
40 Gumi és ebből készült áruk	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	0,0
TOP10	75,0	75,0	74,5	73,4	73,0	-1,9

Forrás: számítás az ITC Trade Statistics adatai alapján

Az árucsoport-struktúra, a régi és új EU tagországokból, valamint az EU-n kívüli országokból érkező importban számottevően különbözik, amiben a nyersanyag-alapanyag-feldolgozott termék aránynak számottevő szerepe van.

3.10. táblázat: A TOP árucsoportok súlya az EU tagországok és az EU-n kívüliek importjában

	Régi EU tagországok			Új EU tagországok			EU-n kívüli országok		
	2012	2016	Változás %-pont	2012	2016	Változás %-pont	2012	2016	Változás %-pont
	A (%)	B (%)	(B)-(A)	A (%)	B (%)	(B)-(A)	A (%)	B (%)	(B)-(A)
TOP3	46,39	50,08	3,69	35,27	39,75	4,49	78,06	67,22	-10,84
TOP5	57,96	61,69	3,73	49,46	52,05	2,60	81,72	74,41	-7,30
TOP10	72,28	72,56	0,28	62,82	65,98	3,16	88,80	84,75	-4,05

Forrás: számítás az ITC Trade Statistics adatai alapján

A TOP-árucsoportokat tekintve az import leginkább az EU-n kívüli országok csoportjában volt koncentrált (2016-ban a TOP10 árucsoportok részesedése 85%) és legkevésbé az új EU tagországokból érkező behozatalban (2016-ban a TOP10 66%), a régi tagállamokban pedig a kettő között alakult a mutató értéke (73%).

A három kiemelt országcsoporthoz tartozó importjának árucsoport-struktúrája – a 2016. évi importérték alapján csökkenő sorrendbe rendezve – 2012 és 2016 között néhány, esetenként egymástól különböző változást mutatott:

a) Régi EU tagországok
(az országcsoporthoz tartozó importja=100)

Termékcsoportok	2012	2016	%-pont	A régi tagországokból származó importban 2012 és 2016 között a legfontosabb árucsoportokat tekintve a struktúra viszonylag stabil volt. Három árucsoportnál volt számottevő változás (változás %-pontban szürke alapon): a járművek és alkatrészeik, valamint a gépek és mechanikus berendezések részesedése növekedett (2,3%-ponttal, illetve 1,2 %-ponttal), míg az ásványi tüzelőanyagok súlya csökkent (2,1%-ponttal).
	A, %	B, %	B-A	
84 Gépek és mechanikus berend. és részek	18,13	19,33	1,20	
85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik	18,08	18,26	0,18	
87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével	10,18	12,49	2,31	
39 Műanyagok és ezekből készült áruk	5,79	5,94	0,14	
30 Gyógyszeripari termékek	5,77	5,67	-0,10	
73 Vas- és acélárak	2,84	2,56	-0,28	
90 Optikai, fényképezési, mérő-, ellenőrző, precíziós, orvosi stb. műszerek	2,61	2,47	-0,14	
27 Ásványi tüzelőanyag, olaj stb	4,24	2,11	-2,13	
72 Vas és acél	2,45	2,06	-0,38	
76 Alumínium és ebből készült áruk	2,18	1,67	-0,51	

Forrás: számítás az ITC Trade Statistics adatai alapján

b) Új EU tagországok
(az országcsoporthoz tartozó importja=100)

Termékcsoportok	2012	2016	%-pont	Az új tagországokból származó importban 2012 és 2016 között egy árucsoport pozíciója jelentősen változott, kettő kisebb, de nem jelentéktelen mértékben (változás %-pontban szürke alapon). A közúti járművek részesedése az új EU tagországokból érkező behozatalban a 2012. évi 7,2%-ról 2016-ra 14,1%-ra növekedett. Ugyanezen időszakban az elektromos és elektronikus eszközök, valamint az ásványi tüzelőanyagok súlya 2-2%-ponttal csökkent.
	A, %	B, %	B-A	
85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik	17,30	15,29	-2,00	
87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével	7,16	14,06	6,90	
84 Gépek és mechanikus berend. és részek	10,81	10,40	-0,41	
27 Ásványi tüzelőanyag, olaj és ezek desztill. term., bitumen, viasz	9,87	7,85	-2,02	
39 Műanyagok és ezekből készült áruk	4,32	4,45	0,13	
72 Vas és acél	3,92	3,19	-0,73	
40 Gumi és ebből készült áruk	3,18	3,14	-0,03	
76 Alumínium és ebből készült áruk	2,40	2,87	0,46	
94 Bútor, világító eszköz, m.n.e. lakberendezési cikk, előregyártott épület	1,54	2,40	0,86	
73 Vas- és acélárak	2,32	2,32	0,00	

Forrás: számítás az ITC Trade Statistics adatai alapján

c) EU-n kívüli tagországok
(az országcsoport importja=100)

Termékcsoportok	2012	2016	%-pont	Az EU-n kívüli országokból származó importban 2012 és 2016 között a TOP3 termékcsoportok pozíciója jelentősen változott (változás %-pontban szürke alapon). A legjelentősebb változás az ásványi tüzelőanyagok részesedésének drasztikus (30%-ról 16%-ra) és az elektromos és elektronikus gépek és eszközök jelentős (36%-ról 31%-ra) csökkenése. Az energiahordozók korábban második helyére a gépek és mechanikus berendezések léptek (súlyuk 12%-ról 20%-ra nőtt.)
	A, %	B, %	B-A	
85 Elektromos gépek, elektronikus eszközök és alkatrészeik	36,17	30,82	-5,35	
84 Gépek és mechanikus berend. és részeik	12,10	20,49	8,39	
27 Ásványi tüzelőanyag, olaj stb.	29,79	15,91	-13,88	
87 Járművek és alkatrészeik, sínhez kötött kivételével	1,68	3,80	2,13	
30 Gyógyszeripari termékek	1,98	3,39	1,41	
90 Optikai, fényképezési, mérő-, ellenőrző, precíziós, orvosi stb. műszerek	2,12	2,67	0,55	
39 Műanyagok és ezekből készült áruk	1,15	2,18	1,03	
73 Vas- és acélárak	0,98	1,90	0,92	
29 Szerves vegyi anyagok	1,50	1,82	0,32	
40 Gumi és ebből készült áruk	1,33	1,77	0,44	

Forrás: számítás az ITC Trade Statistics adatai alapján

A magyar import *öt legnagyobb szállító országa* közé 2016-ban két régi EU tagország (Németország és Ausztria), két új EU tagország (Szlovákia és Lengyelország) és az EU-n kívüliek közül Kína tartozott.

3.11. táblázat: A TOP árucsoportok súlya 2016-ban a magyar import legnagyobb szállító országaiban, % (a „+” és „-”, jel a részesedés változását jelzi 2012-höz viszonyítva)

	Németország		Ausztria		Lengyelország		Szlovákia		Kína	
TOP3	60,00	+	41,01	-	39,80	+	41,43	-	80,75	-
TOP5	69,13	+	56,98	-	49,29	+	53,66	-	85,17	-
TOP10	78,77	+	70,56	+	63,57	+	67,91	+	91,97	-

Forrás: számítás az ITC Trade Statistics adatai alapján

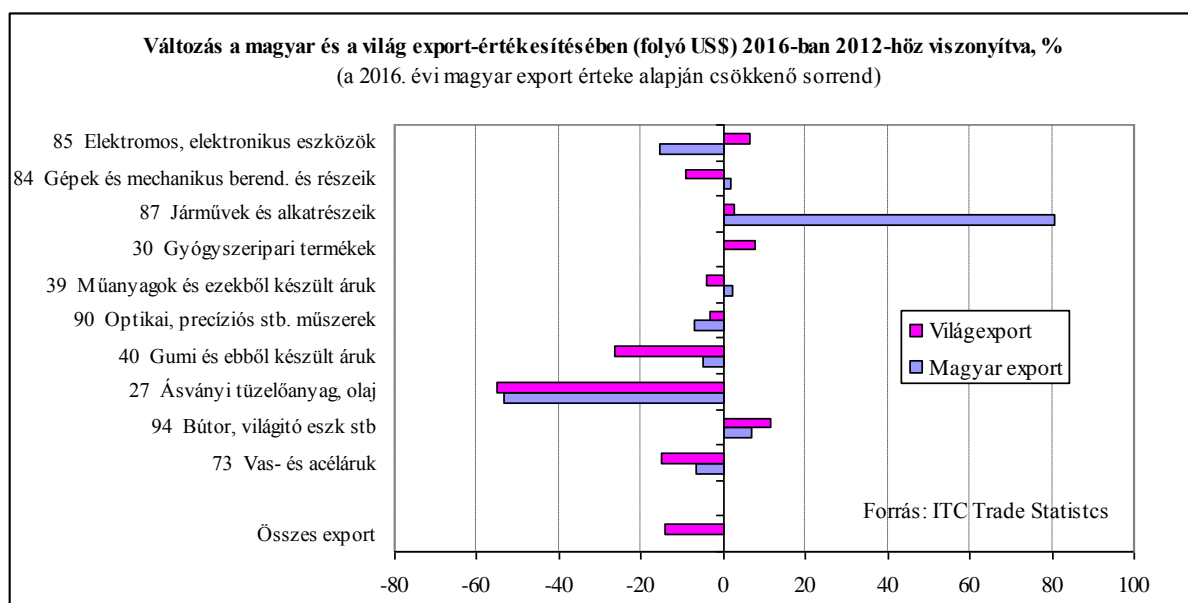
A TOP10-es körbe tartozó árucsoportok részesedése nagyon magas Kínából származó importban, és magas a Németországból érkezőben. A Lengyelországból érkező importban a TOP10 emelkedett 2012-höz képest, de így is alacsonyabb, mint az Ausztriából és a Szlovákiából érkező importban.

A TOP3-as termékkör súlyának csökkenését Ausztria és Szlovákia esetében is az ásványi tüzelőanyagok importjának csökkenése okozta (OMV, MOL). Ebben a két országban a 84-85-87-es termékcsoportok a 2.-4. helyezettek a rangsorban (az ásványi üzemanyagok mögött), míg Németország és Lengyelország esetében az 1.-3. helyen voltak. A Kínából származó importban két termékcsoport emelkedik ki, az elektromos gépek és elektronikus eszközök (85-ös), valamint a gépek és mechanikus berendezések termékcsoport (84-es), de az előbbi sokkal inkább.

3.3. A magyar exportban legdinamikusabb ágazatok és a legdinamikusabb termékcsoportok és ezek néhány fontos felvevőpiaci sajátossága

Az elmúlt öt évben a magyar exportban és a világelexportban az egyes árucsoportok (folyó US\$) – mennyiségi, ár- és árfolyam-változások következtében – erőteljesen, esetenként hektikusan változtak.

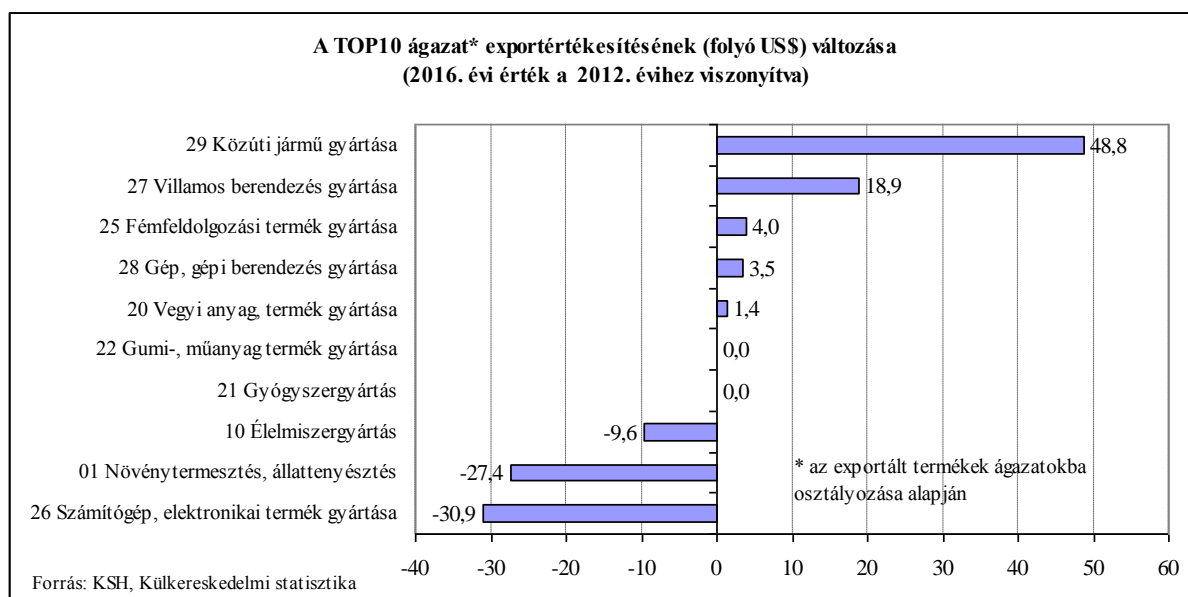
3.5. ábra

A TOP10 árucsoportok közül a magyar exportban a 2012-es értékéhez képest ugrást produkált a járművek és alkatrészek kivitele – 81%-os emelkedés a világereskedelem 3%-ával szemben –, míg az elektromos és elektronikus gépek/eszközök kivitele Magyarországról számottevően csökkent (-16%), miközben a világelexportban növekedett (+6%). A legjelentősebb exportérték-csökkenés a magyar és a világ exportjában egyaránt az ásványi üzemanyagok árucsoportban következett be, 2012-höz viszonyítva, mértéke 50% felett volt. A gumitermékek magyar exportja sokkal kevésbé csökkent a világelexportban mérténél, a gyógyszeripari termékek kivitele ugyanakkor nem követte a világelexport bővülését, de nem is csökkent exportjuk értéke. Kedvező fejlemény volt, hogy a műanyagok és a gépek, mechanikus berendezések értéke növekedett a magyar kivitelben, miközben a világereskedelemben csökkent. (3. ábra.)

A külpiaconra kerülő termékek (nem a termékelőállító vállalkozások!) ágazatokba osztályozása (TEÁOR08) alapján az elmúlt 5 évben a TOP10-es ágazatok közül kettő exportja nagymértékben emelkedett (közúti járműgyártás; villamos gépek gyártása), kettő számottevően (gépek, gépi berendezések gyártása; fémfeldolgozási termékek gyártása), Három ágazat esetében a termékek exportjának értéke kismértékben emelkedett, illetve szinten maradt (vegyszer, termék gyártása; gyógyszeripar; gumigyártás), három ágazat esetében viszont jelentősen csökkent (számítógép, elektronikai, optikai termékek gyártása; növénytermesztés és állattenyésztés; élelmiszeripar). A következő ábra szemlélteti az ágazatokba sorolt termékexport alakulását (3.5. ábra) a TOP10 ágazatban.

3.6. ábra

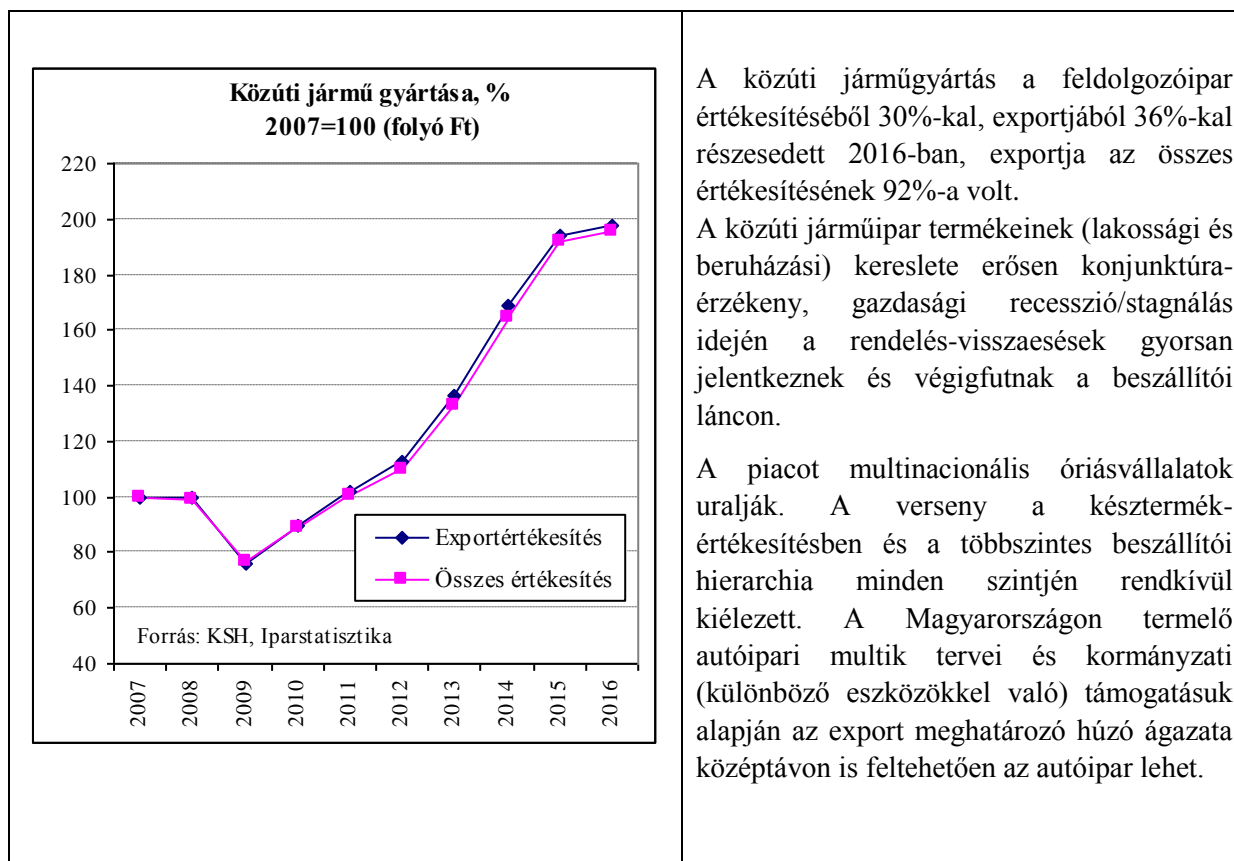
Az ágazatok exportkilátásainak megítéléséhez (jobb híján) feltételeztük, hogy középtávon azok az ágazatok húzhatják az exportot, amelyek exportértéke jelenleg is viszonylag magas és felvevőpiacuk várhatóan bővül. Nem elhanyagolható szempont az sem, hogy az ágazat termékei továbbfelhasználásra, fogyasztási, vagy beruházási piacra kerülnek. A továbbfelhasználási célú értékesítés esetén is fontos, hogy a végtermék fogyasztókhöz, vagy beruházókhoz, esetleg mindkét felhasználási célra kerül.

Az egyes termékcsoportok és ágazatok exportjának relatív pozíciója, illetve pozíciójának változása alapján (3.5. és 3.6. ábra) – regionális és áruszerkezeti idősorokat, valamint kiegészítő információkat figyelembe véve – középtávon a magyar gazdaság export-dinamizáló ágazatai közé – egyéb ágazatokat nem kizáró módon – tartozhatnak

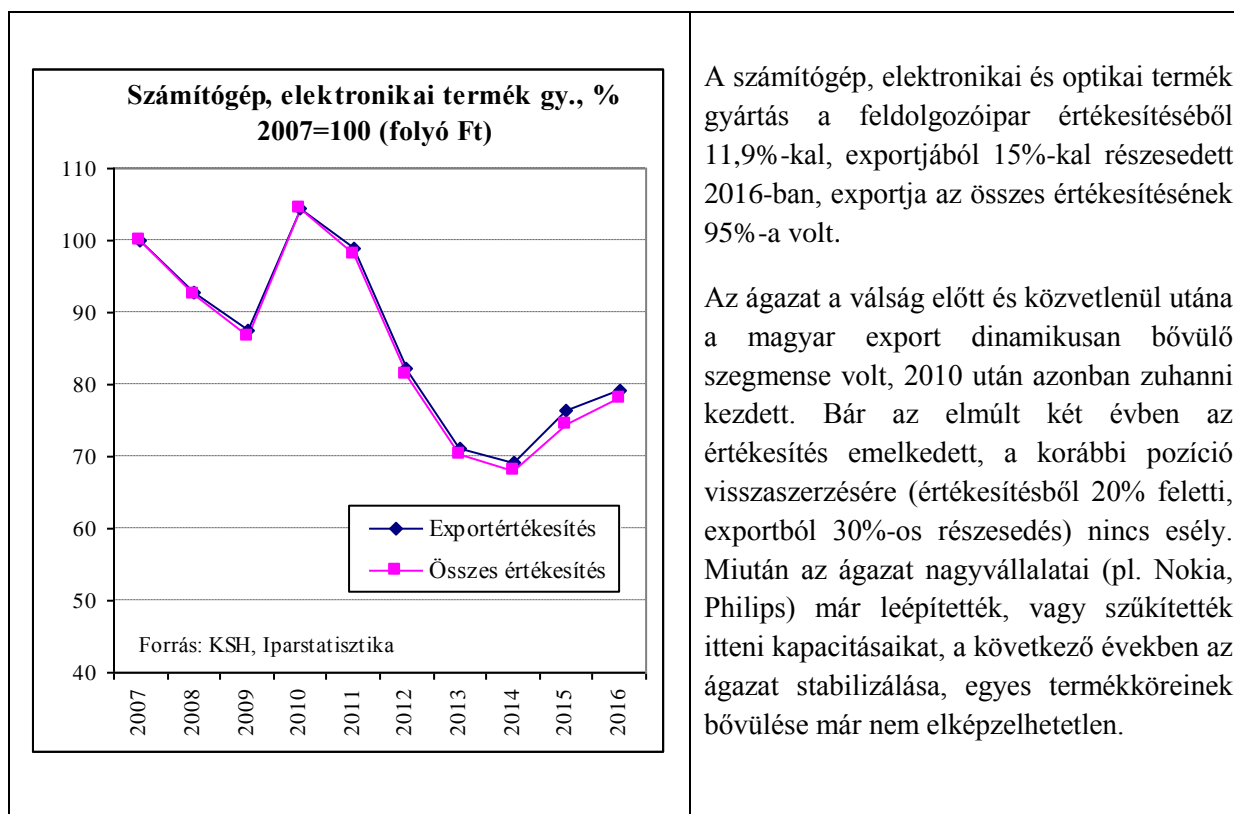
- a közúti járműgyártás (29) ,
- a villamos berendezés gyártása (27),
- a vegyi anyag, termék gyártása (20),
- a gumi-, műanyag termék gyártása (22) és a
- a gyógyszergyártás (21),
- az élelmiszergyártás (10)
- a számítógép, elektronikai és optikai termékgyártás (26) egyes szegmensei.

Ezekhez – az exportbeni súly és a növekedési kilátások alapján kiemelt – ágazatokhoz, ha pusztán a dinamikát nézzük, egyéb ágazatok is csatlakozhatnak, ha „húzó” pozícióba, méretük miatt, nem is kerülhetnek (pl. nem fém ásványi termékek gyártása, italgyártás). A kiemelt, „exportdinamizáló” ágazatok néhány jellemzőjét a 3.12. - 3.18. táblázatokban foglaltuk össze.

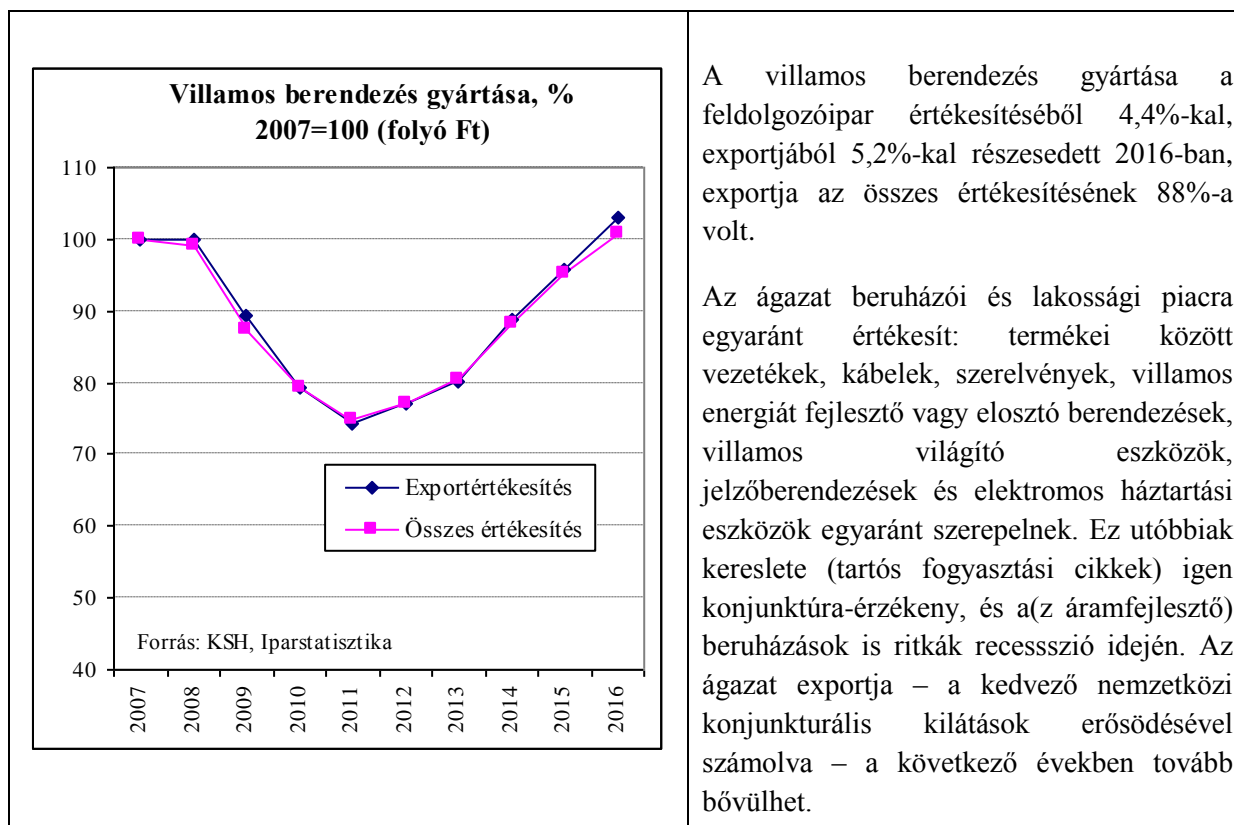
3.12. táblázat: Közúti járműgyártás

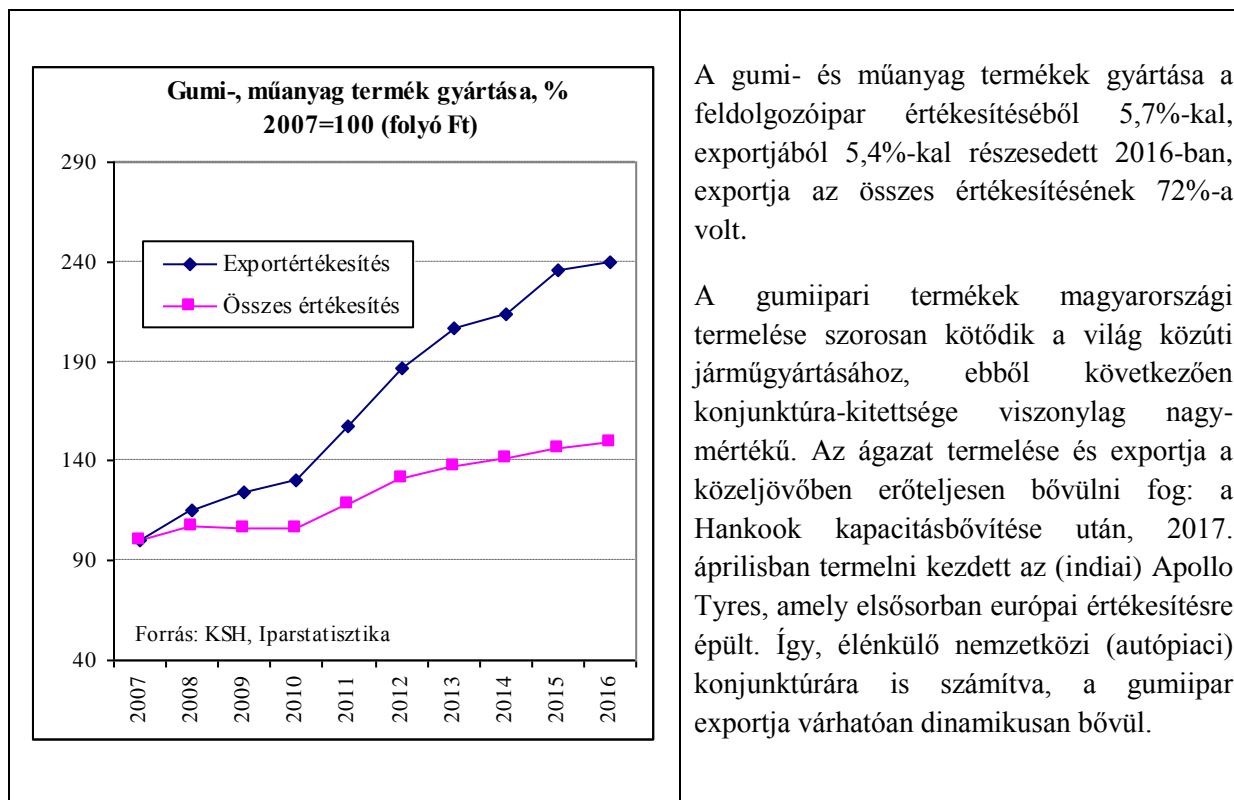
3.13. táblázat: Számítógép, elektronikai és optikai termék gyártás

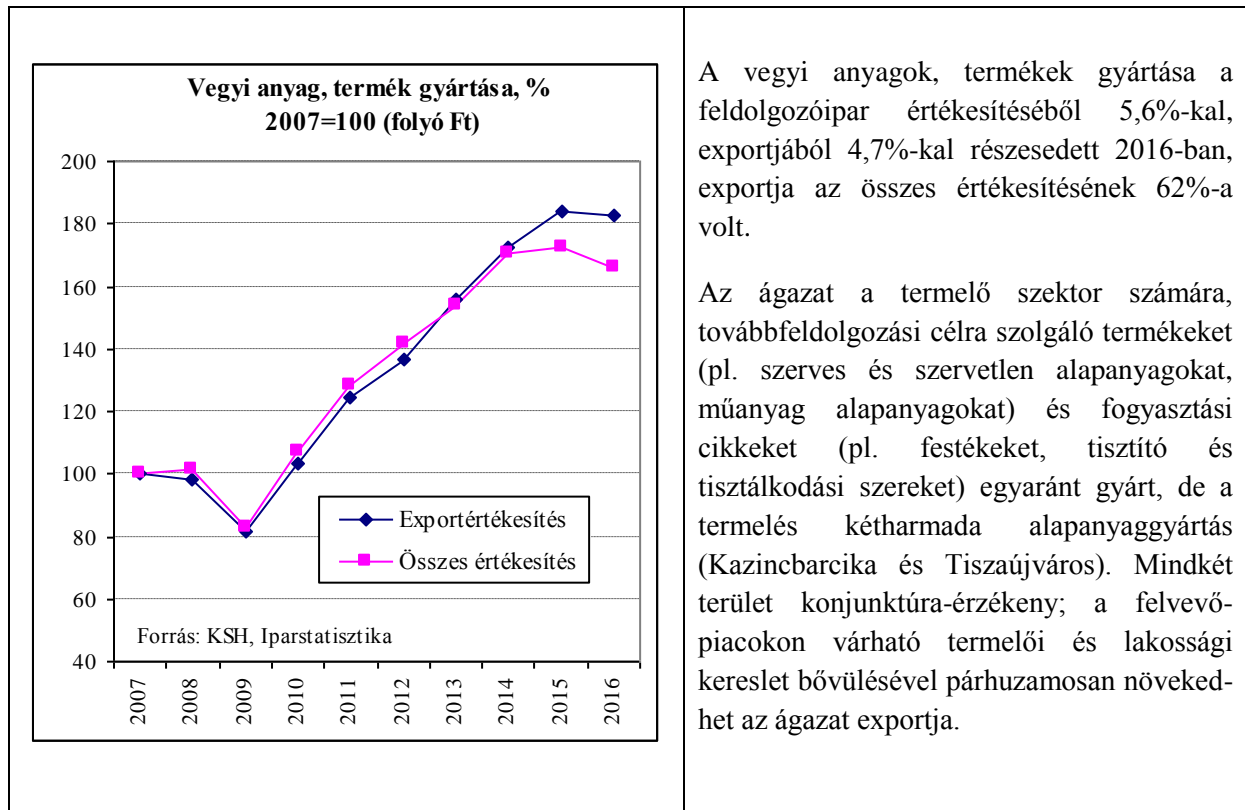
3.14. táblázat: Villamos berendezés gyártása

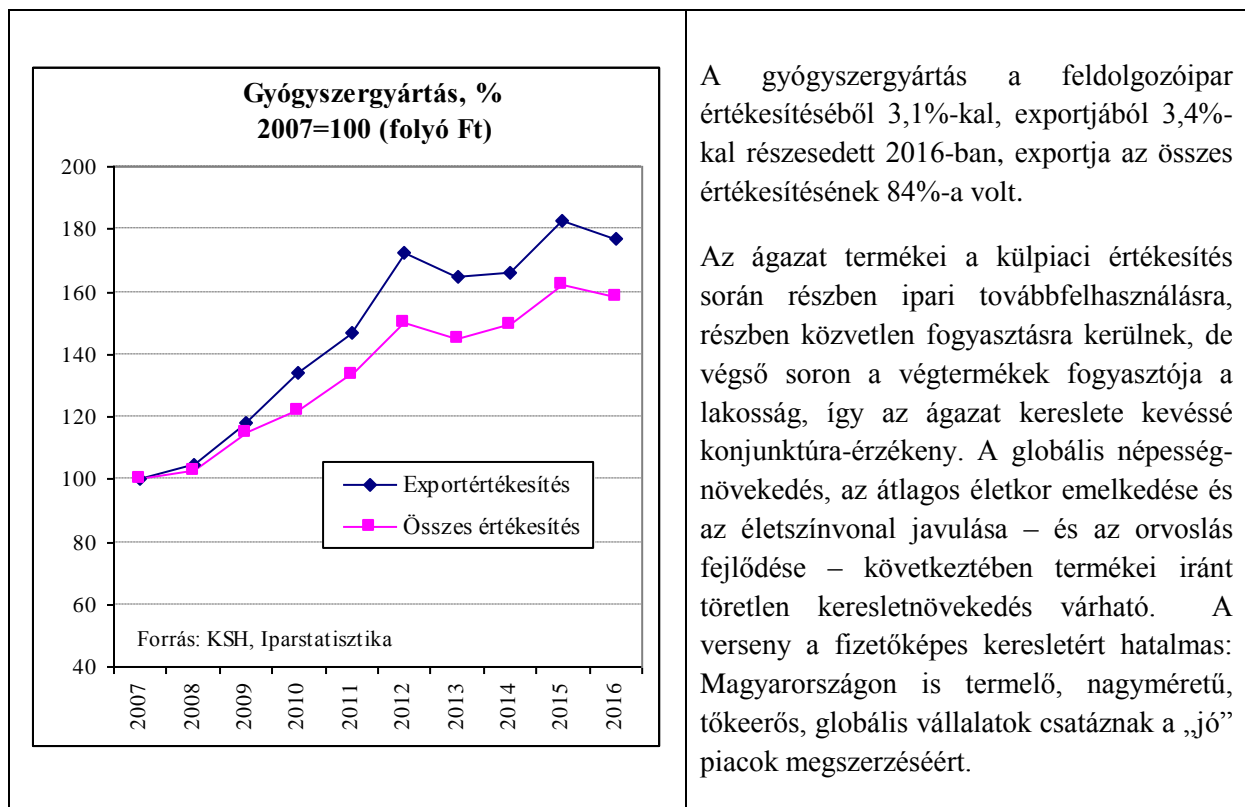
3.15. táblázat: Gumi- és műanyag termékek gyártása

3.16. táblázat: Vegyi anyagok, termékek gyártása

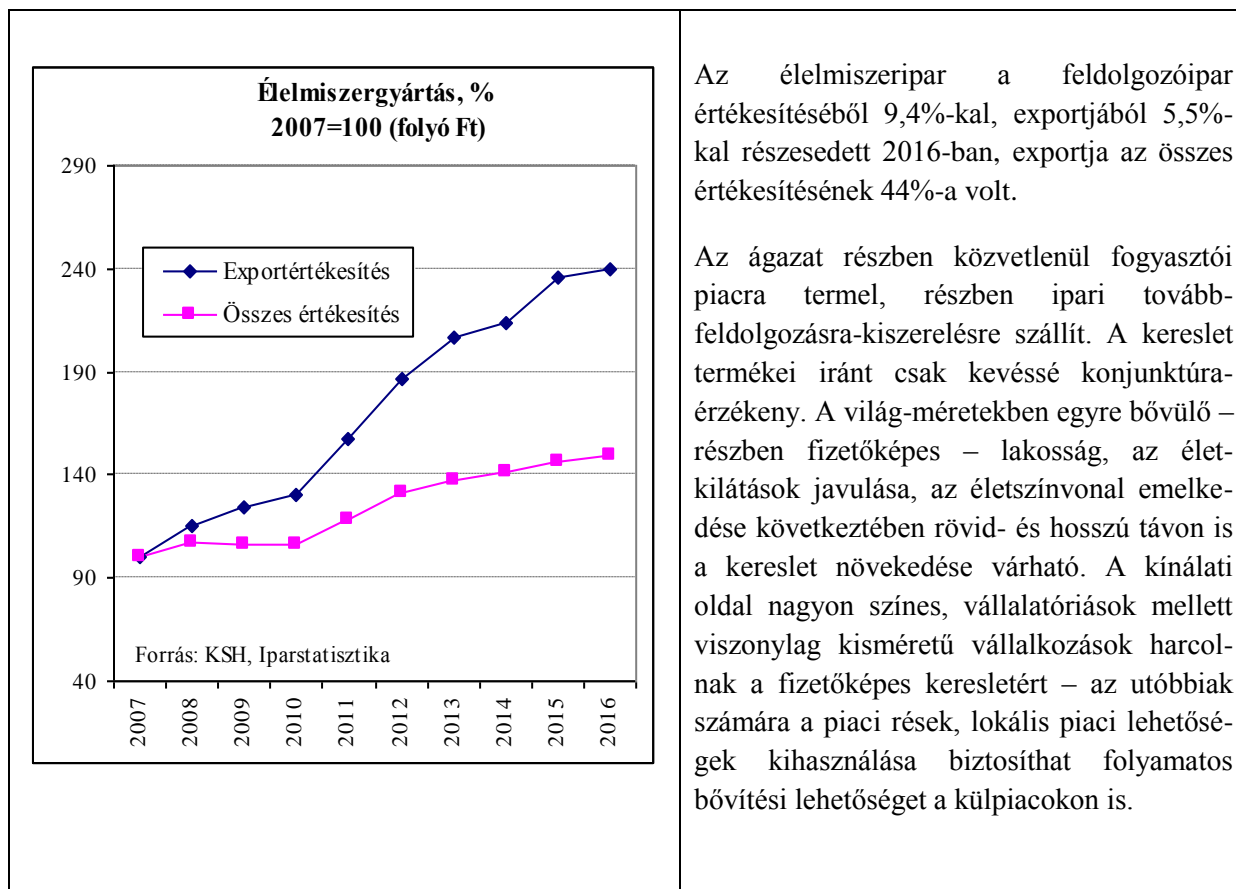

3.17. táblázat: Gyógyszergyártás

3.18. táblázat: Élelmiszergyártás

Az élelmiszeripar a feldolgozóipar értékesítéséből 9,4%-kal, exportjából 5,5%-kal részesedett 2016-ban, exportja az összes értékesítésének 44%-a volt.

Az ágazat részben közvetlenül fogyasztói piacra termel, részben ipari továbbfeldolgozásra-kiszerezésre szállít. A kereslet termékei iránt csak kevésbé konjunktúra-érzékeny. A világ-méretben egyre bővülő – részben fizetőképes – lakosság, az életkilátások javulása, az életszínvonal emelkedése következtében rövid- és hosszú távon is a kereslet növekedése várható. A kínálati oldal nagyon színes, vállalatóriások mellett viszonylag kisméretű vállalkozások harcolnak a fizetőképes keresletért – az utóbbiak számára a piaci rések, lokális piaci lehetőségek kihasználása biztosíthat folyamatos bővítési lehetőséget a külpiacokon is.

4. A külkereskedelmi teljesítmény hatása a magyar gazdaság növekedésére, a nettó külső pénzügyi kötelezettségek és a költségvetési helyzet alakulására

Ebben a részben – a közelmúlt folyamatainak elemzésére támaszkodva – három témakört tekintünk át: a külkereskedelmi teljesítmények a gazdaság fejlődésére és az ország nettó külső kötelezettségállományára, valamint a költségvetés helyzetére gyakorolt hatását vizsgáljuk. Az első témakör elemzése nemzetközi összehasonlításokra támaszkodik, a másik kettő a hazai folyamatok vizsgálatára irányul.

4.1. Külkereskedelmi teljesítmény, gazdasági növekedés és a cserarány-változás hatása a nemzetgazdasági realjövedelmére

A 2014-ben, A Költségvetési Tanács számára készített elemzésünkben a 2013-ig tartó folyamatok alapján tekintettük át a külkereskedelmi, valamint a nemzetgazdasági teljesítmény összefüggéseit. A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy mely vonatkozásokban folytatódott, illetve módosultak a 2013-ig tapasztalt irányzatok, továbbá egy újabb szemponttal, a külkereskedelmi cserarány-változások makro-jövedelmi hatásainak bemutatásával egészítjük ki elemzésünket.

Az első szakaszban a kivitel és a nettó export alakulását vizsgáljuk európai összehasonlításban, továbbá a nettó export növekedési hozzájárulásáról adunk képet. A második szakaszban a külkereskedelmi cserarány-változásnak a makrogazdasági jövedelemre gyakorolt hatásaira irányítjuk a figyelmet. Ez utóbbi kérdés vizsgálatát az a körülmény teszi időszerűvé, hogy 2017 első negyedében – a 2013 óta tartó javulás irányzatát megtörve – Magyarország szempontjából hátrányosan változtak a külkereskedelmi arányok, és ennek folytatódása várható 2017 egészében is. Ezért is érdemes tisztázni: elmúlt években a gazdaság egésze vajon mennyit nyert a cserarányok javulásán?

A GDP-arányos kivitel és a nettó export alakulása nemzetközi összehasonlításban

A KT megbízása alapján, 2014 közepén készült elemzésünkben a következőket állapítottuk meg:

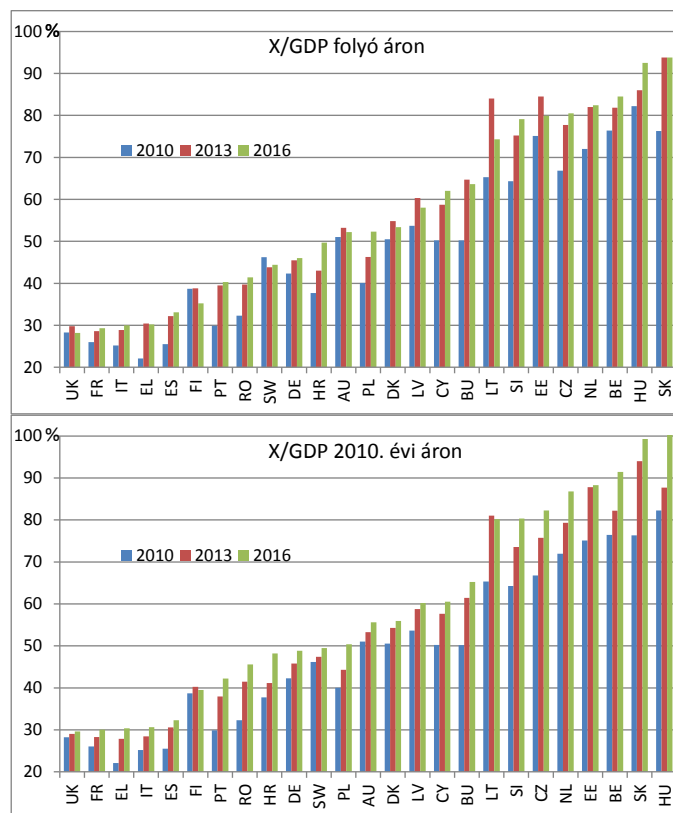
„Az elmúlt években Magyarországon a külkereskedelem (áru- és szolgáltatás- külkereskedelem) nemzetgazdasági súlya és a külkereskedelmi egyenlegnek a gazdaság összteljesítményéhez való hozzájárulása egyaránt számottevően emelkedett. 2012-ben és 2013-ban Magyarország érte el az EU-tagországok közül a harmadik legnagyobb külkereskedelmi többletet a GDP arányában .... Az elmúlt években a pozitív külkereskedelmi egyenleg jelentős mértékben járult hozzá ahhoz, hogy a magyar gazdaság ne zsugorodjon .... A GDP-arányos nettó külföldi kötelezettség-állomány csökkenése is jórészt a külkereskedelem növekvő aktívumához kötődik.”¹²

Az alábbiakban áttekintjük, hogyan alakultak e folyamatok a 2013 utáni időszakban.

A 4.1. ábra a GDP-arányos áru-és szolgáltatás kivitel mutatja folyó (felső grafikon), illetve 2010. évi áron (alsó grafikon) 2010-ben, 2013-ban és 2016-ban az EU-tagországokban.

¹² KOPINT-TÁRKI: A világgazdasági átrendeződések és hatásuk a magyar exportpiaci lehetőségekre, a gazdasági növekedésre és a költségvetésre. 2014. június, 6. old.

4.1. ábra: a GDP-arányos áru- és szolgáltatásexport folyó áron (felső grafikon) és 2010. évi áron (alsó grafikon) az EU-tagországokban 2010-ben, 2013-ban és 2016-ban

Megjegyzés: az országok a 2016. évi exporthányad alapján vannak sorba rendezve, és a három extrém exporthányaddal rendelkező ország (Írország, Málta és Luxemburg) nem szerepel az ábrán.

Forrás: Eurostat alapján saját számítás.

Látható, hogy mind a folyó, mind pedig a változatlan áron mért exporthányadot tekintve Magyarország – Szlovákiával együtt – továbbra is az élen áll, sőt, a magyar export/GDP ráta az eleve relatíve magas 2013. évi színhez képest jelentősen tovább emelkedett 2016-ra [folyó áron 6,5, 2010. évi áron 12,5(!) százalékponttal]. Így a vizsgált országok közül Magyarországot nemcsak a legmagasabb változatlan áron mért ráta, hanem a 2013 óta bekövetkezett legnagyobb (százalékpontban mért) emelkedés is jellemezte. E ráta 2010 és 2016 közötti emelkedése Szlovákiában volt a legnagyobb mértékű (23 pont), de e hosszabb periódust tekintve Magyarországon ugyancsak számottevő volt (18 pont).

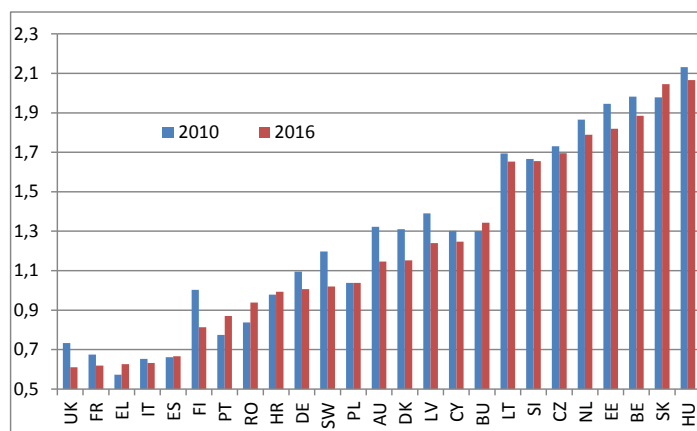
A 4.1. ábra által bemutatott képet kissé árnyalja a 4.2. ábra, amely az egyes országok exporthányadát az EU28 átlagos exporthányadához viszonyítja (2010. évi áron mérve). Az ábrán szereplő mutató a következő:

$$(X_i/GDP_i)/(X_{EU}/GDP_{EU}) = (X_i/X_{EU})/(GDP_i/GDP_{EU}),$$

ahol X az exportot, az i (alsó) index az i -edik tagországot, az EU (alsó) index pedig az EU átlagát jelöli. A mutatónak a jobb oldalon szereplő átalakításából látható, hogy az voltaképpen az egyes országok exportjának az EU összexportjához viszonyított aránya, normálva az országok GDP-jének az EU összes GDP-jéhez viszonyított arányával. Például Magyarország 2,1 körüli mutatója (az összehasonlított országok közül a legmagasabb) azt jelzi, hogy

országunknak az EU összexportjában való részesedése több mint kétszer akkora, mint az ország GDP-jének az EU összes GDP-jében való részesedése.

4.2. ábra: Az EU-tagországok 2010. évi áron mért GDP-arányos exportjának az EU-28 átlagához viszonyított aránya 2010-ben és 2016-ban

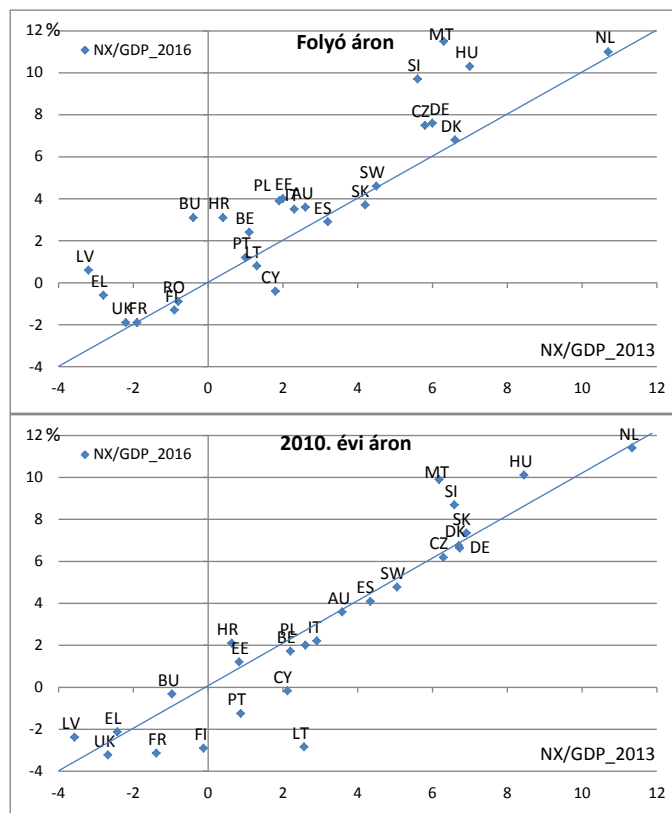
Megjegyzés és forrás: lásd a 4.1. ábrát

E mutató szintje az országok viszonylagos nyitottságától függ, változása pedig arról tájékoztat, hogy az egyes országok relatív exportteljesítménye hogyan alakult relatív összteljesítményükhöz viszonyítva. Az emelkedés azt jelzi, hogy a relatív külkereskedelmi teljesítmény jobban javult (vagy kevésbé romlott), mint a relatív összteljesítmény, a csökkenés pedig ennek ellenkezőjét mutatja. Mivel ennek az összehasonlításnak csak közép-, illetve hosszabb távon van értelme, az ábrán a 2010. és 2016. évi értékek szerepelnek.

A megfigyelt időszakban a mutató értéke Magyarország esetében – a balti országokhoz és Csehországhoz hasonlóan – kissé csökkent, jelezve, hogy az exportteljesítmény javulása elmaradt az összteljesítményétől. Ennek ellenkezőjét tapasztalhattuk Szlovákia, Bulgária és különösen Románia esetében.

A 4.3. ábra a külkereskedelmi teljesítménynek egy további fontos metszetéről, nevezetesen a GDP-arányos áru- és szolgáltatásforgalmi egyenleg (a nettó export) 2016. évi értékéről (függőleges tengely) ad képet a 2013. évi egyenleggel (vízszintes tengely) összehasonlítva az EU-tagországokban. Az ábra felső része a folyó áron, alsó része a 2010. évi áron mért GDP-arányos egyenlegeket mutatja. A kétféle mutató makrogazdasági jelentősége, illetve szerepe különbözik egymástól. Amíg a folyó áron mért nettó export alakulásának elsősorban a külső egyensúly, illetve a nettó külső kötelezettségállomány változása szempontjából van jelentősége, addig a változatlan áron mért nettó export változása a gazdasági növekedésre gyakorolt hatás miatt lényeges. További fontos különbség a kettő makrogazdasági hatása között, hogy amíg egy folyó áron mért konstans többlet (deficit) – egyéb tényezőktől eltekintve – tartósan csökkenti (növeli) a nettó külső kötelezettségállományt, addig a gazdasági növekedésre gyakorolt hatás tekintetében csak a változás iránya számít. Egy magas, de konstans (változatlan áron mért) többlet nem élénkíti a gazdasági növekedést, viszont a magas többlet csökkenése visszafogja a gazdaság teljesítményét. (Ennek megfelelően, egy magas, de csökkenő deficit kedvezően hat a gazdasági növekedésre.)

4.3. ábra: A GDP-arányos nettó export alakulása folyó (felső grafikon) és 2010. évi áron (alsó grafikon) az EU-tagországokban 2013-ban (vízszintes tengely) és 2016-ban (függőleges tengely)

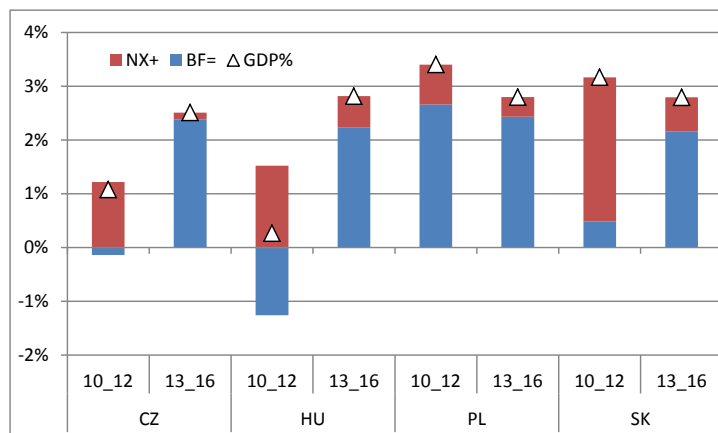
Forrás: Eurostat alapján saját számítás

Az ábrán a 45 fokos vonalon elhelyezkedő országok pozíciója nem változott 2013 és 2016 között; a vonal felettiekénél nőtt, a vonal alattiaknál csökkent a nettó export. Az ábrán látható, hogy Magyarország azon ritka országok körébe tartozik, amelyekben az eleve jelentős arányú exporttöbblet tovább tudott emelkedni az elmúlt években – mégpedig mind folyó, mind pedig változatlan áron mérve (bár az utóbbi kissé szerényebb az előbbinél).

A továbbiakban a kétféle módon mért GDP-arányos nettó export további emelkedésének makrogazdasági következményeit mutatjuk be. Először a gazdasági növekedésre gyakorolt hatással foglalkozunk, majd pedig – egy rövid kitérő után – azzal, hogyan járult hozzá a külső egyensúly és a nettó külső kötelezettségráta alakulásához.

2014-ben valószínűnek látszott: az, hogy a megelőző években Magyarországon a nettó export pozitív előjellel, méghozzá igen jelentős mértékben járult hozzá a gazdasági növekedéshez (illetve a visszaesés tompításához), alapvetően a belföldi felhasználás visszaeséséhez köthető. Okkal lehetett számítani arra, hogy a belföldi felhasználás megélénkülésével együtt zsugorodik a kiviteli többlet, így ez utóbbi keresleti összetevő negatív előjellel befolyásolja majd a gazdaság bővülését. Amint a 4.4. ábrán látható: nem így történt.

4.4. ábra: A nettó export és a belföldi felhasználás hozzájárulása (százalékpontban) a GDP átlagos évi növekedéséhez (százalékos változás) a visegrádi országokban 2010 és 2012, illetve 2013 és 2016 között

Jelmagyarázat: NX: nettó export növekedési hozzájárulása (%-pont); BF: belföldi felhasználás növekedési hozzájárulása.

Forrás: Eurostat alapján saját számítás

2013-16 között a magyarországi belföldi felhasználás a megelőző időszak jelentősen negatív növekedési hozzájárulásából számottevően pozitív hozzájárulásba fordult át, mégsem váltott előjelet a nettó export növekedési hozzájárulása, csupán annak pozitív mértéke csökkent. Hasonló jellegű, de kisebb arányú váltás történt Csehországban is, ott azonban a nettó export pozitív hozzájárulása minimálissá vált. A belföldi felhasználás növekedési összetevőinek elemzése alapján lehet majd választ adni arra, hogy a belföldi felhasználás növekedésében bekövetkezett hazai fordulat miért nem okozott fordulatot a nettó export növekedési hozzájárulásában.

Kitérő: a külkereskedelmi cserarány-változás hatása a nemzetgazdasági reáljövedelem alakulására

2017 első negyedében – az előző év azonos időszakának bázisán – jelentősen romlottak Magyarország külkereskedelmi cserarányai, ami a GDP-hez viszonyítva visszafogta az ország bruttó hazai reáljövedelmének (RGDI: real gross domestic income) növekedését. Ez teszi időszerűvé a kérdést: az elmúlt években tapasztalt külkereskedelmi cserearány-javulás a GDP-éhez képest mennyivel emelte meg az RGDI növekedését? A visegrádi országokkal való összehasonlításban válaszolunk a kérdésre.

Módszertan

A cserearány-változással korrigált GDP, vagyis a bruttó hazai reáljövedelem (RGDI) növekedésének számszerűsítése két lépésből áll: (1) a cserearány-változással összefüggő makrogazdasági árnyereség, illetve árvesztéség $[T]$, továbbá (2) az RGDI növekedésének kiszámítása.

(1) T a következő formulával számszerűsíthető:

$$T_t = [(X_t - M_t)/P'_{xm}] - [(X_t/P'_x) - [(M_t/P'_m)]]$$

ahol X_t , illetve M_t a tárgyévi exportot, illetve az importot jelöli, P' az árindexet, x , m , és xm (alsó indexek) rendre az exportra, az importra, és a kettő átlagára vonatkoznak. Ha az első szögletes zárójelben szereplő tag értéke nagyobb, mint a második szögletes zárójelben szereplő tagé, akkor makrogazdasági szinten árnyereség (T pozitív), ellenkező esetben árvesztéség keletkezett (T negatív).

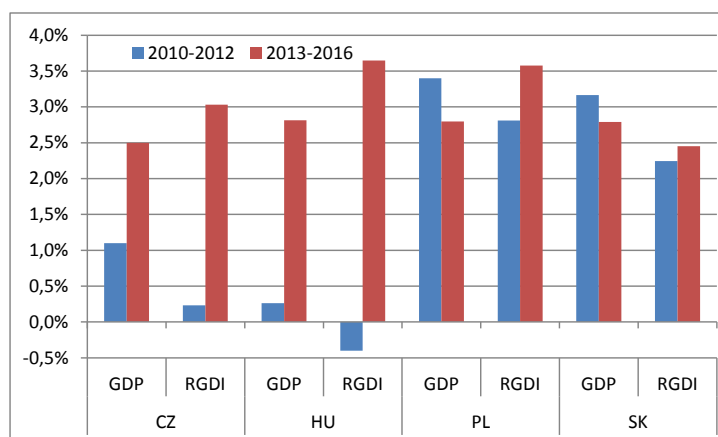
(2) RGDI növekedése:

$$RGDI'_t = \left(\frac{GDP_t}{P_t/P_{t-1}} + T_t \right) / GDP_{t-1}$$

ahol P_t/P_{t-1} a GDP-deflátor. Ha T pozitív, akkor RGDI növekedése gyorsabb, ha negatív, akkor lassúbb, mint a GDP növekedése. A nemzetközi összehasonlításhoz figyelembe kell venni, hogy a GDP és az RGDI közötti növekedési ütemkülönbség nem T abszolút nagyságától, hanem az előző évi GDP-hez viszonyított arányától függ.

A 4.5. ábrán látható, hogy 2013 és 2016 között Magyarország (Lengyelországhoz hasonlóan) sokat profitált a cserearányok javulásán. Amíg 2010 és 2012 között a GDP évi átlagban 0,3%-kal nőtt, az RGDI 0,4%-kal *csökkent*. Ezzel szemben 2013 és 2016 között a GDP évi átlagos 2,8%-os növekedéséhez az RGDI 3,6%-os *bővülése* társult. A kétféle növekedési mutató közötti eltérés a belföldi felhasználásnak a külső egyensúlyt nem veszélyeztető többletnövekedési lehetőségére utal.

4.5. ábra: A GDP és az RGDI (bruttó hazai reáljövedelem) átlagos évi növekedése a visegrádi országokban 2010 és 2012, valamint 2013 és 2016 között

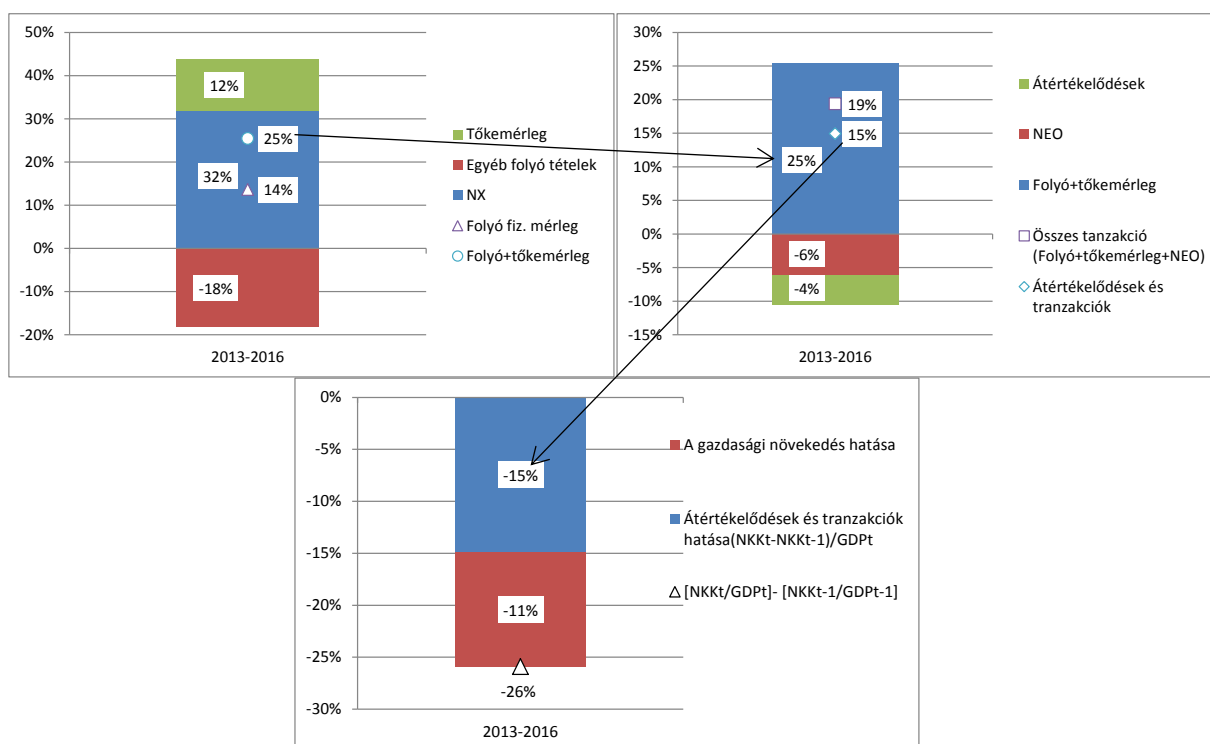
Forrás: AMECO alapján saját számítások

4.2 A nettó export hatása a fizetési mérlegre és nettó külső kötelezettségállomány változására 2013 és 2016 között

Az előzőekben vizsgált témakör lezárásaként visszatérünk a *folyó áron mért* emelkedő külkereskedelmi többlet két legfontosabb hatására: a GDP-arányos külső pénzügyi aktívum emelkedésére és az ország nettó külső kötelezettségállományának csökkenésére.

A 4.6. ábra három lépésben követi nyomon a 2013 és 2016 közötti folyamatok hozzájárulását ahhoz, hogy a GDP-arányos nettó külső pénzügyi kötelezettségállomány (NKK) a 2012 végi 94%-ról 68%-ra, vagyis 26 százalékponttal mérséklődött 2016 végéig. Az első lépés (bal oldali felső grafikon) az úgynevezett felülről számított finanszírozási képesség (a folyó és tőkemérleg összevont egyenlege) összetevőinek azonosítása. Az összevont egyenleg a vizsgált időszakban összesen 25%-os többletet mutatott a 2016. évi GDP-hez viszonyítva, amihez a nettó export 32%-ponttal, az EU-transzferek javát tartalmazó tőkemérleg pedig 12%-ponttal járult hozzá. Az egyéb folyó tételek (főként kamat és profit) hozzájárulása mínusz 18%-pont volt.

4.6. ábra: A GDP-arányos nettó külső kötelezettségállomány 2012 és 2016 közötti csökkenésének levezetése (2013 és 2016 között kumulált adatok a 2016. évi GDP %-ában)

Forrás: MNB-adatok alapján saját számítás

A következő lépésben (jobb oldali felső grafikon) figyelembe vesszük a pénzügyi és reál-tranzakciók eltérését (NEO: tévedések és kihagyások egyenlege), valamint az állományok átértékelődését is; mindezek eredményeként megkapjuk, hogy GDP-arányosan összesen mennyivel járultak hozzá a tranzakciók és az átértékelődések a külső kötelezettségállomány alakulásához. (Az ábrán látható, hogy a tranzakciók összességében pozitív, a NEO és az átértékelődések negatív módon járultak hozzá NKK mérséklődéséhez).

Az ábra alsó részében az összevont hatásokat láthatjuk, és itt már magával a változással azonos előjellel szerepelnek az összetevők. A tranzakciók és az átértékelődések együttesen 15%-ponttal, a gazdasági növekedés pedig 11%-ponttal járult hozzá a GDP-arányos NKK csökkenéséhez 2012 és 2016 vége között. Az alábbi táblázatból látható, hogy a külső kötelezettségráta csökkenésében a nettó exportnak (NX) meghatározó volt a szerepe.

4.1. Táblázat: Hozzájárulások a GDP-arányos nettó külső kötelezettségállomány 2012 és 2016 vége közötti változásához (százalékpont, illetve százalékos hozzájárulás)

	Százalékpont	Százalék
$[\text{NKK}(t)/\text{GDP}(t)] - [\text{NKK}(t-1)/\text{GDP}(t-1)] [(1) = (2) + (3)]$	-26	100%
A gazdasági növekedés hatása (2)	-11	42%
Átértékelődések és a tranzakciók hatása $[\text{NKK}(t) - \text{NKK}(t-1)] / \text{GDP}(t)$ (3)	-15	58%
Ezen belül (2013 és 2016 között kumulált, 2016. évi GDP-arányos adatok)		
NX (4)	-32	123%
Egyéb folyó tételek egyenlege (5)	18	-70%
Folyó fizetési mérleg (6=4+5)	-14	52%
Tőkemérleg (7)	-12	46%
Folyó+tőkemérleg (8=6+7)	-25	98%
NEO (9)	6	-23%
Összes tranzakció (Folyó+tőkemérleg+NEO= pénzügyi mérleg) (10=8+9)	-19	75%
Átértékelődések (11)	4	-17%
Átértékelődések és tranzakciók $[(12) = 10 + 11] = 3$	-15	58%

Jelölések: NKK: nettó külső kötelezettség-állomány; NX: nettó export; NEO: tévedések és kihagyások egyenlege

Forrás: MNB alapján saját számítások

4.3. A kivitel közvetlen és közvetett hatásai a költségvetési bevételekre és egyenlegre

A nettó export közvetlen hatása a költségvetésekre ellentmondásos. A kivitel ÁFA-mentes, sőt ÁFA-visszaigényléssel jár, az import után azonban az ÁFÁ-t kell fizetni. Amennyiben tehát az export értéke meghaladja az importét, akkor ez a költségvetés számára közvetlenül ÁFA-kieséssel jár, mivel a visszaigényelt ÁFA összege meghaladja az import utáni ÁFA-befizetést. Minél nagyobb a nettó export összege, annál nagyobb a közvetlen negatív ÁFA-bevételi hatás a költségvetés számára. 2016-ban a magyar külkereskedelem többlete 3 ezer milliárd forintot tett ki (mintegy 10 milliárd euró). Ha az ÁFÁ-t minden import-tétel után befizették és minden export-tétel után visszaigényelték, akkor a nettó export kb. 800 milliárd forint ÁFA-kieséssel járt (miközben a teljes ÁFA bevétel 2016-ban 3.290 milliárd forintot tett ki).

Ugyanakkor a *közvetett* hatások kifejezetten pozitívak a költségvetésre, amelyek részben kompenzálják a fent leírt negatív forgalmi adó-hatásokat.

Egyrészt, a kivitel növekedése magasabb foglalkoztatott- létszámot igényel, illetve a bérek emelkedésének is teret ad. A magasabb és jobban fizetett foglalkoztatás a *bértömeg* emelkedésével jár együtt, ami növeli mind a munkavállalók által fizetett személyi jövedelemadó és társadalombiztosítás, mind a munkaadók által fizetett szociális hozzájárulási adó befizetéseket. A munkát terhelő adókból származó költségvetési bevételek az EU-

országok átlagában a GDP 19,3%-át tették ki 2015-ben, legmagasabb ez az arány Svédországban volt (24,9%), a legalacsonyabb pedig Bulgáriában (a GDP 12,9%-a). Valamennyi országban a legmagasabb arányt képviselő bevételi tételről van tehát szó.

Másrészt, a magasabb bértömeg a fogyasztás növekedését hozza magával, ami a fogyasztás utáni ÁFA bevételek emelkedésével jár. Miközben tehát a kivitel közvetlen módon csökkenti az államháztartás ÁFA bevételeit, közvetett módon növeli azt. A fogyasztást terhelő adóbevételek aránya a GDP-ben alacsonyabb, mint a munkát terhelő adóké: az Európai Unió átlagában a GDP 11%-át tették ki 2015-ben, a legalacsonyabb arányt Spanyolországban mérték (8,9%), a legmagasabbat Horvátországban (18,9%), amelyet Magyarország követ (a GDP 16,4%-a).

Harmadrészt, mint az előző fejezetben láttuk, az export a GDP növekedés igen jelentős komponense volt a visegrádi országokban (illetve a többi EU-ország jelentős részében is). A nettó export növekedése nélkül a GDP növekedése valamennyi országban jóval szerényebb lett volna. A kivitel a vállalatok számára a termelés és értékesítés fontos új csatornájának lehetőségét rejti magában. Az exportálni képes vállalatok nyeresége magasabb és jobban képes emelkedni, mint a kizárólag a hazai piacra ráutal vállaltoké. A kivitel tehát közvetve jelentős vállalati nyereség-adó többlettel is jár (minden egyéb feltételt változatlanul tekintve).

Mivel mindhárom fő bevételi tétel (vállalati nyereségadó, munkát illetve fogyasztást terhelő adóbefizetések) változása számos egyéb, a kiviteltől független tényező hatását is magában foglalja, a közvetlen és a közvetett hatások eredőjét nem lehetséges konkrétan megállapítani. Mindenesetre, az exportnak a gazdasági növekedést serkentő hatása felülírja a költségvetési egyenlegre gyakorolt esetleges negatív hatását.

Az utóbbival kapcsolatban érdemes figyelembe venni egy további megfontolást, amely a GDP-arányos költségvetési indikátorok (államháztartási egyenleg- és adósságráta) alakulására való hatást illeti. Mint láttuk, a nettó export a GDP-növekedés fontos komponense, és minél magasabb a ráta képletében a nevezőben szereplő GDP mutató, annál alacsonyabb a hiány- és adósság-ráta. Ezen a megfontoláson alapul az „adósság kinövésének” a gondolata, amely nem az államadósság visszafizetését célozza, hanem a reál-GDP-nek az adósság növekedését meghaladó növekedése útján éri el az adósságráta csökkenését.

Irodalomjegyzék

- Abrams, E. (2017). Trump the Traditionalist. *Foreign Affairs*, 96(4), 10-16.
- Defense Security Cooperation Agency. (2017). *Taipei Economic and Cultural Representative Office (TECRO) in the United States (Transmittal No: 16-74)*. Letöltés dátuma: 2017. 07 05, forrás: <http://www.dsca.mil/major-arms-sales/taipei-economic-and-cultural-representative-office-tecro-united-states-agm-88b-high>
- Dhingra, S., Ottaviano, G., Sampson, T., & Van Rennes, J. (2016). *The consequences of Brexit for UK trade and living standards CEP BREXIT Analysis No.2, CEPBREXIT02*. London: London School of Economics and Political Science, CEP.
- European Commission Press release. (2017). *EU-China Summit: moving forward with our global partnership*. Letöltés dátuma: 2017. 07 05, forrás: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1524_en.htm
- European Commission. (2017). Statement by Mr Jean-Claude Juncker, President of the European Commission and Mr Justin Trudeau, Prime Minister of Canada Statement/17/1959. Brussels: European Commission Statement/17/1959.
- Foreign Minister Sergey Lavrov's remarks. (2017). *The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation*. Letöltés dátuma: 2017. 07 05, forrás: http://www.mid.ru/en/press_service/minister_speeches/-/asset_publisher/7OvQR5KJWVmR/content/id/2804842
- G20 Leaders' Declaration . (2017). Shaping an interconnected world. Hamburg.
- General Secretariat of the Council. (2017). Directives for the negotiation of an agreement with the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland setting out the arrangements for its withdrawal from the European Union. Brussels: Council of the European Union.
- General Secretariat of the Council. (2017). Statement following the 24th EU-Japan Summit 446/17. Brussels: Press Office.
- Henley, J. (2017). Angela Merkel: EU cannot completely rely on US and Britain any more. *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/world/2017/may/28/merkel-says-eu-cannot-completely-rely-on-us-and-britain-any-more-g7-talks>.
- IMF (2017): World Economic Outlook, April 2017. Gaining Momentum?
- Letter to Congress From F.B.I. Director, o. C. (2016). *The New York Times*. Letöltés dátuma: 2017. 07 05, forrás: <https://www.nytimes.com/interactive/2016/10/28/us/politics/fbi-letter.html>
- May, T. (2017). *The government's negotiating objectives for exiting the EU: PM speech*. Letöltés dátuma: 2017. 07 05, forrás: <https://www.gov.uk/government/speeches/statement-on-a-new-partnership-with-the-eu>
- OECD (2017)): Economic Outlook
- Office of the Director of National Intelligence. (2017). *Background to "Assessing Russian Activities and Intentions in Recent US Elections": The Analytic Process and Cyber Incident Attribution*. Washington, DC: ODNI.
- Pifer, S. (2017). Trump, Russia, and sanctions. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2017/06/27/trump-russia-and-sanctions/>: Brookings.

- Prime Minister's Office. (2017). *Prime Minister's letter to Donald Tusk triggering Article 50*.
Letöltés dátuma: 2017. 07 05, forrás: <https://www.gov.uk/government/publications/prime-ministers-letter-to-donald-tusk-triggering-article-50>
- Saudi Press Agency. (2017). *In a Joint Press Conference, Foreign Ministers of Saudi Arabia, Egypt, UAE, Bahrain Condemn Qatar's Support for Terrorism, Extremist Groups*.
Kairó: Saudi Press Agency.
- The White House. (2017). *Presidential Memorandum Regarding Withdrawal of the United States from the Trans-Pacific Partnership Negotiations and Agreement*. Letöltés dátuma: 2017. 07 05, forrás: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/01/23/presidential-memorandum-regarding-withdrawal-united-states-trans-pacific>
- The White House. (2017). *Press Briefing on the President's Meetings at the G20. Hamburg: Office of the Press Secretary*.
- The White House. (2017). *Statement by President Trump on the Paris Climate Accord*.
Letöltés dátuma: 2017. 07 05, forrás: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2017/06/01/statement-president-trump-paris-climate-accord>
- UNCTAD World Investment Report, 2017
- US. Department of State. (2017). *Statement by Secretary Tillerson*. Letöltés dátuma: 2017. 07 05, forrás: <https://www.state.gov/secretary/remarks/2017/07/272340.htm>
- Wintour, P. (2017). *'Battle mood' EU threatens bourbon whiskey in US steel trade row*.
Letöltés dátuma: 2017. 07 08, forrás: <https://www.theguardian.com/business/2017/jul/07/eu-battle-mood-us-protectionist-steel>